

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΒΟΟΤΡΟΦΙΚΩΝ
ΜΟΝΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΗ ΖΩΝΗ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Επιμέλεια : Ευδοπούλου Μαρία

Επιβλέπων: Γούσιος Δημήτριος

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1998

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΒΟΟΤΡΟΦΙΚΩΝ
ΜΟΝΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΗ ΖΩΝΗ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Επιμέλεια : Ξυδοπούλου Μαρία

Επιβλέπων: Γούσιος Δημήτριος

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1998

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 936/1
Ημερ. Εισ.: 10-07-1998
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
1998
ΞΥΔ

Αφιερώνεται στους γονείς μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 Εισαγωγή	10
1.2 Εξέλιξη των κλάδων της κτηνοτροφίας	13
1.2.α Βοοτροφία	15
1.2.β Αιγοπροβατοτροφία	21
1.2.γ Χοιροτροφία	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

2.1 Εισαγωγή	28
2.2 Βοοτροφία	29
2.3 Αιγοπροβατοτροφία	32
2.4 Χοιροτροφία	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΟΥ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

3.1 Εισαγωγή	37
3.2 Θέση - Γεωκλιματικά χαρακτηριστικά	37
3.3 Διοικητικά - Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά	38
3.4 Οικονομικά χαρακτηριστικά	41
3.5 Χαρακτηριστικά παραγωγικού συστήματος	44
3.5.1 Πρωτογενής τομέας	44
3.5.1.α Γεωργία	44

3.5.1.β Κτηνοτροφία	48
3.5.1.γ Δάση - Αλιεία	50
3.5.2 Δευτερογενής τομέας	50
3.5.3 Τριτογενής τομέας	52
3.5.3.α Υγεία - Πρόνοια	52
3.5.3.β Εκπαίδευση	52
3.5.3.γ Τουρισμός	53
3.5.3.δ Μεταφορές - Επικοινωνίες	53
3.5.3.ε Ύδρευση - Αποχέτευση - Αστικά απόβλητα	54
3.5.3.στ Περιβάλλον	54
3.5.3.ζ Εμπόριο	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

4.1 Εισαγωγή	56
4.2 Βοοτροφία	57
4.3 Αιγοπροβατοτροφία	60
4.4 Χοιροτροφία	63
4.5 Συμπεράσματα	66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΕΡΟΙΑΣ: ΜΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΖΩΝΗ ΒΟΟΤΡΟΦΙΑΣ

5.1 Εισαγωγή	68
5.2 Σύντομη ιστορική εξέλιξη της περιοχής	68
5.3 Η Βέροια ως μια σύγχρονη πόλη	72
5.3.α Η πόλη ως περιοχή εξάρτησης και επιρροής	72
5.3.β Πληθυσμιακή εξέλιξη - Οικονομική διάρθρωση	73
5.4 Ανάλυση του κλάδου της βοοτροφίας στην περιαστική περιοχή της Βέροιας	75
5.4.1 Υπάρχουσα κατάσταση	75
5.4.2 Προβλήματα που δημιουργούνται από τις μονάδες	79
5.5 Συμπεράσματα	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ ΑΠΟ ΔΥΟ ΣΚΟΠΙΕΣ: ΤΩΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΜΟΔΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

6.1 Εισαγωγή	84
6.2 Η άποψη των κτηνοτρόφων	84
6.2.1 Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κτηνοτροφία όπως πρέκυσαν από την σύσκεψη της Λάρισας και την Ημερίδα Κτηνοτροφίας στην Αθήνα	85
6.2.2 Η γνώμη των βοοτρόφων της Βέροιας για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, βάση έρευνας	87
6.3 Η άποψη των αρμόδιων υπηρεσιών	95
6.4 Συμπεράσματα	98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΤΕΣΤΕΓΑΣΗ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΗΜΑΘΙΑΣ

7.1 Εισαγωγή	100
7.2 Εξέλιξη των όρων για μετεγκατάσταση των κτηνοτροφικών μονάδων	100
7.3 7.3 Οι προτάσεις για μετεγκατάσταση από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ημαθίας σε συνεργασία με το Δήμο Βέροιας	103
7.4 Συμπεράσματα	106

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΕΣΤΕΓΑΣΗ ΤΩΝ ΒΟΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

8.1 Εισαγωγή	108
8.2 Προτεινόμενα σενάρια με βάση το νόμο περί αποστάσεων	108
8.3 Συμπεράσματα	119

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	121
------------------------	-----

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρκετά είναι τα άτομα που ποικιλότροπα βοήθησαν στην ολοκλήρωση της μελέτης αυτής. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε τον κ. Δημήτρη Γούσιο για την επίβλεψη του κατά τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της μελέτης, καθώς για τις πολύτιμες συμβουλές και απαραίτητη καθοδήγηση που μας παρείχε. Επίσης, τον ευχαριστούμε για τα πολύτιμα στοιχεία που μας παραχώρησε για την ολοκλήρωση της μελέτης.

Επίσης ευχαριστούμε την κ. Έλλη Σταμπολή και τον κ. Δημήτρη Παπαδόπουλο της Δ/σης Προγραμματισμού της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (Ν.Α.) Ν. Ημαθίας για την πολύτιμη βοήθειά τους στη συλλογή των απαραίτητων στοιχείων καθώς και για τις συμβουλές που μας παρείχαν. Ευχαριστίες απευθύνουμε και στους αρμόδιους υπαλλήλους του Τμήματος Κτηνοτροφίας της Δ/σης Γεωργίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ν. Ημαθίας για την ενημέρωση και τα στοιχεία που μας παρεχώρησαν για την ακριβή αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης. Πολύτιμη βοήθεια μας προσέφεραν και οι αρμόδιοι υπάλληλοι της εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος στη Βέροια, της Δ/σης Περιβάλλοντος της Ν.Α. Ν.Ημαθίας, της Δ/σης Πολεοδομίας Ν.Α. Ν.Ημαθίας και του Αγροτικού Κτηνιατρείου Βέροιας παραχωρώντας σε μας στοιχεία απαραίτητα για την εκπόνηση της μελέτης.

Θα πρέπει να απευθύνουμε ευχαριστίες και στους βοοτρόφους της περιαστικής περιοχής Βέροιας για τη διάθεση του πολύτιμου χρόνου τους ώστε να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο που συμπληρώθηκε για την εκπόνηση επιτόπιας έρευνας. Οι απαντήσεις τους ήταν πολύτιμες για την ολοκληρωμένη παρουσίαση της υπάρχουσας κατάστασης.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον συνάδελφο κ. Στέλιο Σπανό για την παραχώρηση άρθρων, από προσωπική του συλλογή περιοδικών, τα οποία μας βοήθησαν στην ενημέρωσή μας για τα προβλήματα του κλάδου σε επίπεδο χώρας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα πλαίσια ανοικοδόμησης της ελληνικής οικονομίας κατά τη μεταπολεμική περίοδο, παρατηρείται και μια εντατικότερη ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας. Παρ' όλη την θετική ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας ο τομέας της κτηνοτροφίας δεν φαίνεται ιδιαίτερα ευνοημένος. Με την πάροδο του χρόνου ο κλάδος άρχισε να εξελίσσεται σε επιχειρηματικό και η συγκέντρωσή του παρατηρείται κυρίως σε περιοχές παραδοσιακές σε αυτόν και κοντά στα αστικά κέντρα.

Στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας η υψηλότερη συγκέντρωση του ζωϊκού πληθυσμού των κλάδων της κτηνοτροφίας και ιδιαίτερα της βοοτροφίας και της χοιροτροφίας παρατηρείται κυρίως στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Από τους κυριότερους νομούς είναι ο νομός Ημαθίας ο οποίος αποτελεί έναν από τους παραδοσιακότερους νομούς στη χώρα όσον αφορά την κτηνοτροφία λόγω της θέσης - κλειδί που αυτός κατέχει καθώς και των ιδιαίτερα καλών κλιματικών συνθηκών που επικρατούν στην περιοχή.

Ιδιαίτερα ο κλάδος της βοοτροφίας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της οικονομίας καθώς έχει εξελιχθεί σε επιχειρηματικό με μεγάλο αριθμό μονάδων μεγάλης δυναμικότητας. Οι μονάδες αυτές βρίσκονται σε τρεις ζώνες του νομού με μεγαλύτερη σημασία αυτήν στην περιαστική περιοχή της Βέροιας. Λόγω ακριβώς του μεγέθους τους αλλά και της άναρχης χωροθέτησης τους σε μικρή απόσταση από την πόλη (πολλές φορές και εντός των ορίων της) δημιουργούν πολλά προβλήματα. Προβλήματα που αφορούν το περιβάλλον (από την διάθεση των αποβλήτων τους), την υγεία των κατοίκων της περιοχής και την αισθητική του τοπίου. Από την άλλη, όμως, προβλήματα δημιουργούνται και στις ίδιες τις μονάδες και τη λειτουργία τους λόγω του μη εκσυγχρονισμού αυτών.

Γεγονός που οφείλεται στην παύση έκδοσης ή ανανέωσης των αδειών λειτουργίας από την πολιτεία με στόχο έτσι οι ιδιοκτήτες να προσφύγουν αναγκαστικά σε μετεγκατάσταση των μονάδων σε περιοχές κατάλληλες. Ένα μέτρο που όπως φαίνεται είναι η μόνη λύση για να

εξυγιανθούν στο ελάχιστο τα παραπάνω προβλήματα. Παρ' όλες τις προσπάθειες των υπηρεσιών δεν έχει δοθεί κάποια λύση στο πρόβλημα αυτό που απασχολεί την πόλη και τους κατοίκους της με αποτέλεσμα αυτό να διογκώνεται με το πέρασμα του χρόνου.

.....

Στο κομμάτι αυτό θα παραθέσουμε αναλυτικότερα το αντικείμενο της μελέτης. Ο νομός Ημαθίας, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι από τους πιο παραδοσιακούς νομούς της Κεντρικής Μακεδονίας και της Ελλάδας γενικότερα. Ο κλάδος της κτηνοτροφίας αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της οικονομίας του νομού και κατ' επέκταση της χώρας μας. Σε αυτό συνέβαλλε κυρίως η θέση - κλειδί που κατέχει στον ελλαδικό χώρο και που του επιτρέπει την άμεση πρόσβαση σε μεγάλα αστικά κέντρα λόγω της γειτνίασής του με τον άξονα ανάπτυξης «S» (Πάτρας - Αθηνών - Θεσσαλονίκης) αλλά και της μικρής απόστασης από τις χώρες εισαγωγής ζωικού κεφαλαίου με αποτέλεσμα χαμηλότερο κόστος μεταφοράς.

Επίσης, στην ανάπτυξη των κλάδων της κτηνοτροφίας σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι ιδανικές κλιματικές συνθήκες που ενθαρρύνουν την εγκατάσταση των μονάδων και ευνοούν την εκτροφή των ζώων. Βέβαια, θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι είναι αξιοσημείωτο το γεγονός της μεγάλης ανάπτυξης της κτηνοτροφίας στο νομό μια και αυτός είναι από τους παραδοσιακούς γεωργικούς νομούς. Αν, λοιπόν, λάβουμε υπ' όψη την ανταγωνιστική σχέση που κυριαρχεί ανάμεσα στην φυτική και ζωϊκή παραγωγή, σε βάρος κατά κανόνα της δεύτερης, είναι αξιοσημείωτη «επιβίωσή» της και μάλιστα πολλές φορές η συνεργασία τους θα λέγαμε μέσω της καλλιέργειας διάφορων ζωοτροφών.

Η κατανομή του ζωικού πληθυσμού και των κτηνοτροφικών μονάδων μπορεί να ομαδοποιηθεί σε τρεις ζώνες. Η μια είναι στην περιφερειακή περιοχή της πρωτεύουσας του νομού, Βέροιας, η δεύτερη στην ευρύτερη περιοχή στο Πλατύ και η τρίτη στην περιοχή γύρω από τη Νάουσα. Στη μελέτη αυτή θα εξετάσουμε την περιφερειακή περιοχή της Βέροιας η οποία αντιμετωπίζει και τα περισσότερα προβλήματα λόγω της μεγάλης συγκέντρωσης μονάδων, βοοτροφικών, με υψηλή δυναμικότητα.

Η πόλη της Βέροιας, λοιπόν, είναι εδώ και πολλά χρόνια ένα από τα σημαντικότερα κέντρα εκτροφής βοοειδών. Χαρακτηριστικό είναι ότι στην περιαστική της περιοχή αλλά πολλές φορές και εντός των ορίων του πολεοδομικού της συγκροτήματος, υπάρχουν 28 βοοτοφικές μονάδες με δυναμικότητα 100 μόσχων πάχυνσης και άνω. Οι μονάδες αυτές δημιουργούν πολύ σοβαρά προβλήματα στην υγεία των κατοίκων και στο περιβάλλον ενώ ταυτόχρονα έχουν πρόβλημα λειτουργίας αφού έχει πάψει η έκδοση ή ανανέωση των αδειών λειτουργίας τους.

Τα κυριότερα προβλήματα που δημιουργούν είναι αυτά της μόλυνσης των υδάτινων κυρίως αποδεκτών από την διάθεση των αποβλήτων τους σε αυτά. Χαρακτηριστικό τους είναι ότι καμία από τις μονάδες δεν διαθέτει βιολογικό καθαρισμό με αποτέλεσμα τα απόβλητα να διατίθενται κατευθείαν σε υγρούς αποδέκτες κοντά σε αυτές και κυρίως στον Τριπόταμο (ποταμός που διασχίζει την πόλη) και την Τάφρο 66. Το ρυπαντικό φορτίο είναι πολύ μεγάλο με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν οι αποδέκτες αυτοί με πλήρη καταστροφή. Τα τελευταία, βέβαια, χρόνια σε μια προσπάθεια μείωσης του προβλήματος αυτού οι περισσότερες μονάδες συγκεντρώνουν την κοπροσωρό και στη συνέχεια τη διαθέτουν σε χωράφια όπου λειτουργεί ως λίπασμα.

Η μικρή απόσταση, όμως, των μονάδων από την πόλη είναι δυνατό να δημιουργήσει προβλήματα στην υγεία των κατοίκων της. Αυτοί κινδυνεύουν από μεταδοτικές νόσους (π.χ. πνευμονία, βουρκέλωση κλπ) αλλά ενοχλούνται συχνά και από διάφορα έντομα όπως μύγες και κουνούπια. Επίσης η δυσσομία που προέρχεται από τις σταυλικές εγκαταστάσεις και ιδιαίτερα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες είναι αρκετά ενοχλητική.

Έτσι, ως μόνη λύση στο πρόβλημα αυτό τίθεται η μετεγκατάσταση τους σε περιοχές κατάλληλες τόσο για τους κατοίκους και το περιβάλλον όσο και για τη λειτουργία των κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων.

Το κρίσιμο αυτό θέμα της μετεστεγάσης εντάχθηκε στα Λειτουργικά Προγράμματα τα οποία ενισχύουν περίπου το 60% της συνολικής επιλέξιμης δαπάνης. Όμως, ο ανώτερος αριθμός μόσχων που πρέπει να έχει μια μονάδα για να επιδοτηθεί είναι 300 ζώα με αποτέλεσμα να αποκλείεται ο μεγαλύτερος αριθμός βουστασιών λόγω της μεγαλύτερης δυναμικότητάς τους. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την

έλλειψη ιδιωτικών κεφαλαίων έχει ως αποτέλεσμα την παραμονή των μονάδων στις ήδη υπάρχουσες τοποθεσίες.

Επίσης, πρέπει να αναφέρουμε ότι υπάρχουν κάποιες μονάδες οι οποίες έχουν ήδη μετεγκατασταθεί πριν από 15 περίπου χρόνια για τους ίδιους λόγους που τους ζητείται και σήμερα να υποβληθούν ξανά σε μετεγκατάσταση.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι υπάρχει έντονο πρόβλημα από τη μια πλευρά από διαμαρτυρίες των κατοίκων και από την άλλη της όχι καλής λειτουργίας των περισσότερων μονάδων λόγω της έλλειψης άδειας λειτουργίας αλλά και αδειών για επενδύσεις στην υπάρχουσα μονάδα έτσι ώστε να αναγκαστούν να προβούν σε μετεστέγαση. Όμως, ακόμη και αν είναι πρόθυμοι για μετεστέγαση δεν μπορούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα επιδότησης λόγω της μεγάλης δυναμικότητας τους σε ζώα και έτσι να μην μπορούν να προβούν σε μετεστέγαση λόγω του μεγάλου κόστους.

Το πρόβλημα αυτό γίνεται αντιληπτό και από τις αρμόδιες υπηρεσίες οι οποίες σε μια προσπάθειά τους να βρουν κάποιες λύσεις πρότειναν κάποιες περιοχές για μετεστέγαση πριν από δέκα περίπου χρόνια. Τελικά δεν επιτεύχθηκε η μετεστέγαση διότι από τη μια δεν ενέκριναν την πρώτη περιοχή «Ντουρμάνι» οι κτηνοτρόφοι χαρακτηρίζοντας την ως ακατάλληλη και από την άλλη δεν δέχονται οι κάτοικοι της Κοινότητας Ράχης την εγκατάσταση των μονάδων στη δεύτερη προτεινόμενη περιοχή «Κότσικα».

Στην μελέτη αυτή με βάση όλες τις παραπάνω παραμέτρους θα προσπαθήσουμε να βρούμε κάποιες λύσεις και να προτείνουμε κάποιες περιοχές, αν αυτές βρεθούν, ώστε να έχουμε ως αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη δυνατή εξυγίανση των προβλημάτων.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την εκπόνηση αυτής της μελέτης αναζητήθηκαν κάποιες μελέτες και στοιχεία με στόχο την καλύτερη δυνατή αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης και των προβλημάτων ώστε να μπορέσουμε να καταλήξουμε σε σωστά συμπεράσματα και προτάσεις.

Αρχικά για τα πρώτα κεφάλαια της μελέτης αυτής (γενική αναφορά στον κλάδο της κτηνοτροφίας) αντλήσαμε στοιχεία από μια μελέτη που παραχωρήθηκε από τον κ. Δ. Γούσιο και έχει τίτλο «Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές της Διαστάσεις». Εκπονήθηκε από το Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών το έτος 1989.

Κάποιες άλλες παρόμοιες μελέτες ή μελέτες που να αναφέρονται στο θέμα της μελέτης δεν βρέθηκαν. Έτσι, ανατρέξαμε στις αρμόδιες υπηρεσίες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης του Ν. Ημαθίας για την άντληση στοιχείων που θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν στην καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης αλλά και την κατανόηση αυτής και των προβλημάτων που δημιουργούνται. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η συλλογή των στοιχείων από τις αρμόδιες υπηρεσίες δεν ήταν εύκολη από την πιθανή έλλειψη είτε από επιφύλαξη λόγω του μεγέθους που συνιστά για τη Βέροια ο κλάδος της βοοτροφίας¹.

Οι μελέτες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν αρχικά η «Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης (συνοπτικό σχέδιο δομικών παρεμβάσεων)» που εκδόθηκε για το Ν.Ημαθίας από το τότε Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος, Δ/ση Χωροταξίας το Μάιο του 1984. Επίσης, η μελέτη για το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Βέροιας - Βεργίνας - Παλατιτσίων, από την Ε.Π.Α. Κτίσιος - Σύμβουλοι Μηχανικοί ΕΠΕ & Συνεργάτες το 1984 (Θεσσαλονίκη).

Επειτα αναζητήσαμε πληθυσμιακά στοιχεία απογραφής 1981 και 1991 για το νομό, Πίνακες Οικονομικώς ενεργού πληθυσμού κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων για το 1981 και το 1991, κατανομή

---

¹ Στη μελέτη του Ινστιτούτου Μεσογειακών Μελετών, παρατηρήθηκε επίσης από την ερευνητική ομάδα το πρόβλημα αυτό έλλειψης ή απόκρυψης στοιχείων από τους αρμόδιους των δημόσιων υπηρεσιών του Ν. Ημαθίας σε μεγάλες διαστάσεις.

πληθυσμού στις αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές για το έτος 1991 από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ). Επίσης από την υπηρεσία αυτή αντλήσαμε και στοιχεία από τους εξής πίνακες: α) Γεωργική Στατιστική της Ελλάδος Έτους 1981 έως και 1990, β) Ζωϊκό κεφάλαιο, αποτελέσματα δειγματοληπτικών ερευνών των ετών 1985-1990, γ) Παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων ετών 1993,1994,1995, προσωρινά αποτελέσματα της Ετήσιας Γεωργικής Έρευνας. Σημαντικά στοιχεία πήραμε από τους πίνακες Ετήσιας Γεωργικής Στατιστικής Έρευνας για τα έτη 1994 και 1995 για τον τομέα της κτηνοτροφίας. Σημειώνουμε ότι σε αυτόν τον πίνακα υπήρχαν πληροφορίες για τον ζωϊκό πληθυσμό που υπάρχει σε κάθε κοινότητα του νομού.

Στη συνέχεια απευθυνθήκαμε στο Αγροτικό Κτηνιατρείο Βέροιας από όπου μας δόθηκε πίνακας με τους ιδιοκτήτες βουστασιών, την τοποθεσία όπου είναι εγκατεστημένες οι μονάδες και τον αριθμό των βοοειδών που η κάθε μια διαθέτει ανά Αγροτικό Κτηνιατρείο του νομού. Πρέπει να σημειωθεί ότι στον πίνακα περιλαμβάνονται οι μονάδες δυναμικότητας 40 ζώων και άνω.

Από τη Δ/νση Γεωργίας και το Τμήμα Κτηνοτροφίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας αντλήσαμε στοιχεία από μια σύντομη συνομιλία που είχαμε με τους αρμόδιους για διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πόλη και ο νομός γενικότερα, αλλά και στοιχεία (γραπτά) με πληροφορίες για τα Λειτουργικά Προγράμματα και πώς αυτά λειτουργούν, τα προβλήματα που δημιουργούν οι μονάδες καθώς και τις προτάσεις που έγιναν κατά καιρούς για την εύρεση περιοχών κατάλληλων για μετεστεγασή.

Σημαντική ήταν και η συνομιλία που είχαμε με τον Προϊστάμενο της Δ/νσης Περιβάλλοντος της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας, ο οποίος μας εξήγησε αναλυτικότερα τα προβλήματα που δημιουργούν στο περιβάλλον οι μονάδες και ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληρούν έτσι ώστε να έχουμε το ελάχιστο κόστος στο περιβάλλον.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία μας βοήθησαν αρκετά στην αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης της περιοχής. Όμως, η αποτύπωση αυτή θα ήταν μονόπλευρη και ελλιπής αν δεν είχαμε και τη γνώμη πάνω σε κάποια θέματα και των ίδιων των κτηνοτρόφων. Έτσι, προχωρήσαμε στην σύνταξη ενός ερωτηματολογίου με ομάδες ερωτήσεων που μας

διευκόλυναν στην δημιουργία μιας πιο ολοκληρωμένης εικόνας πάνω στο πρόβλημα που μας απασχολεί.

Λόγω της δυσκολίας εύρεσης όλων των κτηνοτρόφων εξαιτίας της εργασίας τους και του άστατου ωραρίου της, επιλέξαμε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα του συνόλου των βοοτρόφων και που αντιστοιχεί περίπου στο 50% του συνολικού τους αριθμού. Η επιλογή τους έγινε με βάση το πλήθος των μόσχων πάχυνσης που διαθέτουν οι μονάδες τους έτσι ώστε να καλύψουμε όλων των ειδών τα οικονομικά επίπεδα.

Οι ερωτήσεις που τους υποβλήθηκαν χωρίστηκαν σε ομάδες και ήταν ημικατευθυνόμενες έτσι ώστε να δημιουργήσουμε μια πιο ολοκληρωμένη άποψη και να τους κατευθύνουμε να μας δώσουν τις απαραίτητες απαντήσεις. Η πρώτη ομάδα ερωτήσεων αφορούσε γενικά στοιχεία για τον ίδιο και τη μονάδα του (π.χ. ονοματεπώνυμο, χρονολογία ίδρυσης της μονάδας, αριθμός ζώων, εξέλιξη της πορείας του ζωϊκού πληθυσμού ανά πενταετία, η συνολική έκταση που καταλαμβάνουν οι εγκαταστάσεις).

Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν τον εξοπλισμό (τι σύστημα αποχέτευσης διαθέτουν) της μονάδας και πώς οι ίδιοι τον κρίνουν. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στις ερωτήσεις αυτές κάποιος απέφυγε να απαντήσει λόγω της επιφύλαξης τους για μελλοντικές κυρώσεις για την επιχείρηση από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Στην τρίτη ομάδα των ερωτήσεων περιλαμβάνονται ερωτήσεις που αφορούν τον επικεφαλής της επιχείρησης (οικογενειακή κατάσταση, επαγγελματική κατάρτιση κλπ), τη δυνατότητα διαδοχής του επαγγέλματος καθώς και τον αριθμό και προέλευση των εργαζομένων στην επιχείρηση. Η Τέταρτη ομάδα αφορά τον τόπο προέλευσης και διάθεσης των ζώων καθώς και την προέλευση των ζωοτροφών.

Η πέμπτη ομάδα ερωτήσεων αφορά τις σχέσεις τους, τη γνώμη τους για τις υπηρεσίες που τους προσφέρουν οι αρμόδιοι φορείς καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν με κάθε έναν από αυτούς. Στη συνέχεια η έκτη ομάδα ερωτήσεων αφορά τη λειτουργία της μονάδας τους και πώς αυτή την κρίνουν, καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όσον αφορά τη λειτουργία της. Επίσης ρωτήθηκαν και για τα μελλοντικά σχέδια όσον αφορά τις μελλοντικές τους επενδύσεις στην επιχείρηση και το είδος τους.

Οι τελευταίες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου αφορούν κυρίως τη διατύπωση της γνώμης τους για τα προβλήματα που κατηγορούνται ότι δημιουργούν οι μονάδες τους, εάν είναι διατεθειμένοι να προβούν σε μετεστέγαση και με ποιους όρους, για το πρόβλημα των τρελών αγελάδων καθώς και αυτό της αναζήτησης από τους καταναλωτές της καλύτερης ποιότητας των προϊόντων και πώς αυτοί ανταποκρίνονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 Εισαγωγή

Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο και στα πλαίσια της ανοικοδόμησης της ελληνικής οικονομίας, παρατηρείται μια αρχικά δειλή αλλά στη συνέχεια εντατικότερη ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας. Έτσι, δημιουργούνται, κυρίως στα πεδινά τμήματα, υποδομές για εντατικές καλλιέργειες, εκτελούνται μεγάλα εγχειοβελτιωτικά έργα, αγροτικές οδοποιίες, εφαρμόζονται προγράμματα για την βελτίωση των εδαφών με αποτέλεσμα ο αγροτικός τομέας της οικονομίας να αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της ανάπτυξης.

Παρόλο αυτόν τον θετικό, θα λέγαμε, απολογισμό της μεταπολεμικής περιόδου για την ελληνική γεωργία και την ανάπτυξη αυτής, ο τομέας της κτηνοτροφίας φαίνεται να μην είναι ευνοημένος από την παραπάνω εξέλιξη. Η ελληνική κτηνοτροφία, λοιπόν, δείχνει να μη μπορεί να ανακαλύψει το δικό της δρόμο ανάπτυξης, σε αντίθεση με τη γεωργία που κατόρθωσε να συμβιώσει την οικογενειακή μορφή οργάνωσης της εργασίας με τις απαιτήσεις του εκσυγχρονισμού της (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές της διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Βέβαια, αν παρατηρήσουμε τα διάφορα στατιστικά στοιχεία και τους πίνακες διαφόρων υπηρεσιών θα διαπιστώσουμε ότι η κατάσταση δεν είναι τόσο απελπιστική όσο παρουσιάζεται παραπάνω. Έτσι σύμφωνα με τα παραπάνω, το ζωϊκό κεφάλαιο και η παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων παρέμειναν κατά τα τελευταία 20 χρόνια στα ίδια επίπεδα. Επίσης, παρατηρείται μια ανάπτυξη σύγχρονων μονάδων στις περιφέρειες ορισμένων αστικών κέντρων μέσω των κρατικών επιδοτήσεων όπως και η ύπαρξη καλύτερων υποδομών και η προσφορά σημαντικών υπηρεσιών και αγορών σε σχέση με την υπόλοιπη ενδοχώρα. Η φαινομενική, όμως, στασιμότητα του ζωϊκού κεφαλαίου καθώς και η σχετική ανάπτυξη και αύξηση της παραγωγής σε ορισμένους τομείς και γεωγραφικούς χώρους δεν προϋποθέτει αυτόματα

και την ανάλογη θετική εξέλιξη του κλάδου της κτηνοτροφίας. Η άσχημη θέση του τομέα της κτηνοτροφίας φαίνεται άλλωστε και από τη μικρή συμμετοχή του στο σύνολο της ακαθάριστης αξίας του πρωτογενή τομέα και από την εντεινόμενη αδυναμία του να καλύψει ένα μέρος από τις αυξανόμενες ανάγκες της χώρας σε κτηνοτροφικά προϊόντα. Παράλληλα, με την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται να επιταχύνονται οι διαδικασίες ενσωμάτωσης της ελληνικής κτηνοτροφίας με τη μορφή επιδοτήσεων και τη χρηματοδότηση κυρίως έργων υποδομής στα ορεινά και ημιορεινά. Ακόμη, όμως και οι προσπάθειες αυτές που έχουν σα στόχο την ισόρροπη ενίσχυση του ευρύτερου χώρου της κτηνοτροφίας, δεν είναι εύκολο να εξαφανίσουν τις αδυναμίες ή τις ανισότητες που παρουσιάζονται σ' αυτό το χώρο (Ίδρυμα Μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές της διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Υπάρχουν πολλές απόψεις για το ποια ή ποιες είναι οι βασικές αιτίες υπανάπτυξης της κτηνοτροφίας στη χώρα μας. Πολλοί μελετητές θεωρούν ως βασική αιτία τον επιμελή έλεγχο των τιμών βασικών κτηνοτροφικών προϊόντων από το κράτος, ενώ άλλοι συνδέουν την αποδιοργάνωση και τη σημαντική μείωση της ορεινής κτηνοτροφίας με την ατεκμηρίωτη άποψη των κρατικών υπηρεσιών για την μη βιωσιμότητα των ορεινών χωριών και την απαγόρευση χρησιμοποίησης δασικών εκτάσεων. Επίσης, ένας σημαντικός παράγοντας που προκάλεσε την ανάπτυξη και παραμονή της οικογενειακής κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης, είναι αυτός της ανυπαρξίας στη χώρα μας επενδύσεων στον ευρύτερο κτηνοτροφικό χώρο.

Ανεξάρτητα, όμως, με τους παραπάνω λόγους, η έλλειψη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων δεν είναι σε θέση πάντοτε να δικαιολογήσει τη δύσκολη θέση που έχει η κτηνοτροφία στην εθνική, ευρωπαϊκή και παγκόσμια αγορά. Χωρίς αμφιβολία αυτά παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας. Αυτό, όμως, συμβαίνει μόνο όταν αυτά αξιοποιούνται και εντάσσονται σ' ένα πλαίσιο γενικότερης αναπτυξιακής προσπάθειας και προγραμματισμού. Στην περίπτωση της χώρας μας μπορεί να θεωρηθεί ότι η βασική αιτιολόγηση μέσω των συγκριτικών πλεονεκτημάτων αποτελεί άλλοθι για την έλλειψη υποδομών, άμεσων κλαδικών επενδύσεων όπως επίσης και έλλειψη εξειδικευμένων εφαρμόσιμων πολιτικών για το χώρο της κτηνοτροφίας. Αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα όταν θεωρείται ως συγκριτικό πλεονέκτημα η χορτοϊκανότητα ή το κλίμα και ταυτόχρονα παραβλέπονται στοιχεία όπως η ύπαρξη, οι εμπειρίες και η δυναμικότητα ενός σημαντικού

αριθμού παραδοσιακά εξειδικευμένων οικογενειών στις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις οι οποίες έχουν εκλείψει στις περισσότερες βορειοευρωπαϊκές χώρες (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές της διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Το κτηνοτροφικό πρόβλημα φαίνεται να τίθεται λιγότερο ως εσωτερικό πρόβλημα του κτηνοτροφικού τομέα και περισσότερο σε σχέση με την υπόλοιπη εθνική οικονομία. Η έλλειψη επενδύσεων και κτηνοτροφικής πολιτικής οι οποίες θα έπαιρναν υπ' όψη τις περιφερειακές και τοπικές ιδιαιτερότητες, αποστέρησε τη δυνατότητα ενίσχυσης και ανάπτυξης των ελληνικών περιφερειακών κτηνοτροφιών. Το ελληνικό κράτος δε φαίνεται να θεώρησε τον κτηνοτροφικό τομέα σαν ένα σύνολο τοπικών ιδιόμορφων κτηνοτροφιών προσαρμοσμένων στις τοπικές συνθήκες, αλλά επικράτησε η αντίληψη, για μεγάλο χρονικό διάστημα, στην πολιτική και στις πράξεις του διαχωρισμού της ελληνικής κτηνοτροφίας στον παραδοσιακό-εκτατικό τομέα και στον σύγχρονο-εντατικό. Έτσι, όλη η προσπάθεια επικεντρώθηκε στο πέρασμα από τον ένα τομέα στον άλλο χωρίς ταυτόχρονη μελέτη των διαδικασιών, του κόστους και των αποτελεσμάτων αλλά κυρίως των δυνατοτήτων εξέλιξης της παραδοσιακής εκτατικής κτηνοτροφίας.

Άλλωστε τα κίνητρα και οι συνθήκες ανάπτυξης που έχουν δημιουργηθεί αφορούν κυρίως τις περιοχές που βρίσκονται στις παρυφές και την άμεση ενδοχώρα του αστικού χώρου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να εγκαταλειφθεί ένα σημαντικό μέρος του κτηνοτροφικού χώρου, το οποίο είτε δεν συμμετέχει καθόλου στις αναπτυξιακές διαδικασίες (ορεινά) είτε βρίσκεται έξω από την ακτίνα της δυναμικής ανάπτυξης (μη αρδευόμενα), ενώ παράλληλα χρησιμοποιούνται τα πεδινά ή ημιορεινά αρδευόμενα τμήματα του αγροτικού χώρου για εξαγωγίμες συναλαγματοφόρες καλλιέργειες.

Μπορούμε να πούμε, λοιπόν, ότι τα ημιορεινά, μη αρδευόμενα τμήματα του αγροτικού χώρου φαίνεται να αποτελούν τελευταία το χώρο σύμπτυξης και αναδίπλωσης της παραδοσιακής κτηνοτροφίας μέσα στα γενικά πλαίσια του ελληνικού περιφερειακού αγροτικού χώρου, στον οποίο κυριαρχούν ακόμη οι οικονομικές, κοινωνικές και γεωγραφικές ιδιαιτερότητες και ιδιομορφίες. Επομένως μας δίνεται μια σοβαρή ένδειξη ότι η κτηνοτροφία είναι υποχρεωμένη να αναπτυχθεί σε χώρους τέτοιους που έχουν τη δυνατότητα να της παρέχουν τις βασικές χωροκοινωνικές συνθήκες και να της επιτρέπουν να οργανώνει και να λειτουργεί τα παραδοσιακά εκτατικά συστήματα

παραγωγής, χωρίς όμως να διαθέτουν ταυτόχρονα και τα ανάλογα συγκριτικά πλεονεκτήματα (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο οικονομικές της διαστάσεις, Αθήνα 1989).

1.2 Εξέλιξη των κλάδων της κτηνοτροφίας

Ο τομέας της κτηνοτροφίας αποτελείται από τέσσερις βασικούς κλάδους, αυτόν της βοοτροφίας, της αιγοπροβατοτροφίας, της χοιροτροφίας και τέλος, της ορνιθοτροφίας. Ο κάθε ένας από αυτούς τους κλάδους κατανέμεται με διαφορετικό τρόπο στο σύνολο της χώρας μας. Γενικά θα λέγαμε ότι, στο σύνολο του ζωϊκού πληθυσμού, η γεωγραφική τοποθέτησή τους παρουσιάζει μια αρκετά μεγάλη ανισοκατανομή. Από τη μια πλευρά έχουμε τη βοοτροφία, την χοιροτροφία και την ορνιθοτροφία οι οποίες παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη ανισοκατανομή, ενώ από την άλλη, ο ζωϊκός πληθυσμός της αιγοπροβατοτροφίας, είναι κατανεμημένος με μεγαλύτερη ομοιομορφία. Όσον αφορά τη μεταβολή της γεωγραφικής αυτής τοποθέτησης, στο σύνολο και πάλι του ζωϊκού πληθυσμού, διαχρονικά μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι δεν υπάρχουν αλλαγές σ'αυτή. Ένας από τους βασικούς λόγους αυτού του φαινομένου της σταθερότητας είναι η συμπληρωματική τοποθέτηση των κλάδων με διαφορετικό βαθμό συγκέντρωσης, όπως επίσης και το γεγονός ότι οι κλάδοι με υψηλό βαθμό γεωγραφικής συγκέντρωσης έχουν φθίνουσα (βοοτροφία) ή μικρή συμμετοχή στο σύνολο του ζωϊκού πληθυσμού, ενώ παράλληλα οι κλάδοι με χαμηλό βαθμό γεωγραφικής συγκέντρωσης κατέχουν σημαντική θέση συγκρατώντας έτσι το συνολικό δείκτη.

Η διαφοροποίηση αυτή ανάμεσα στους κλάδους της κτηνοτροφίας παρατηρείται και όσο αφορά μεγέθη όπως είναι η γεωγραφική μετατόπιση*. Έτσι, η προβατοτροφία φαίνεται να κινείται προς τις νοτιοδυτικές περιοχές και να παρουσιάζει σημαντική συρρίκνωση σε περιοχές της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας. Έντονη, όμως, είναι και η γεωγραφική μετατόπιση του κλάδου της βοοτροφίας προς την Κεντρική Μακεδονία και ορισμένα αστικά κέντρα με παράλληλες τάσεις δομικών αλλαγών (π.χ. εκσυγχρονισμός), καθώς επίσης και την ταυτόχρονη συρρίκνωση της από τους μισούς νομούς της χώρας. Ο

κλάδος της αιγοτροφίας είναι από τους διαχρονικά σταθερούς στα παραπάνω μεγέθη, όπου οι μετατοπίσεις είχαν νοτιοανατολική κατεύθυνση και η γεωγραφική συρρίκνωση που παρατηρήθηκε σε ορισμένες περιοχές της Μακεδονίας, δεν είχε σημαντικές διαστάσεις. Τέλος, ο κλάδος της χοιροτροφίας ακολούθησε μια εντελώς διαφορετική πορεία η οποία συνδέεται με την ιδιομορφία που παρουσιάζει αυτός ο κλάδος, ενισχύοντας έτσι τη δημιουργία μεγάλων και σύγχρονων μονάδων κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα. Επομένως, η ανάπτυξη αυτού του κλάδου συνδέεται άμεσα με τους άξονες και πόλους ανάπτυξης της χώρας (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Σημαντικό ρόλο, όμως, στη διαμόρφωση της γεωγραφικής τοποθέτησης της κτηνοτροφίας, παίζουν η παραδοσιακότητα του χώρου από τη μια πλευρά και οι σχέσεις της ζωϊκής παραγωγής με τη φυτική από την άλλη. Όσον αφορά τον πρώτο παράγοντα έχουμε να παρατηρήσουμε ότι οι μετατοπίσεις του ζωϊκού πληθυσμού που πραγματοποιήθηκαν ήταν προς τις ήδη παραδοσιακές για κάθε κλάδο περιοχές. Είναι χαρακτηριστικό ότι στους παραδοσιακούς χώρους, συμμετοχή στην αύξηση του ζωϊκού πληθυσμού έχουν οι εκμεταλλεύσεις όλων των τάξεων μεγέθους, ενώ στις μη παραδοσιακές δυναμικές περιοχές η αύξηση στηρίχθηκε στις μεγάλες εκμεταλλεύσεις.

Από την άλλη, οι σχέσεις της ζωϊκής με τη φυτική παραγωγή φαίνεται να χαρακτηρίζονται περισσότερο από την ανταγωνιστικότητα και όχι από την συμπληρωματικότητα, ενώ παράλληλα πρωτεύοντα ρόλο ανάμεσα στις δυο κατέχει η φυτική παραγωγή. Επομένως εάν συνδυαστούν οι δυο αυτοί παράγοντες, της ανταγωνιστικότητας και του πρωτεύοντα ρόλου της φυτικής παραγωγής, προκύπτει ότι η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας αποτελεί εξαρτημένη μεταβλητή της ανάπτυξης της φυτικής παραγωγής. Αναλυτικότερα η φυτική παραγωγή αξιοποιεί μονόπλευρα τις ευνοϊκές συνθήκες με τέτοιο τρόπο που όχι μόνο δε συμβάλλει στην δημιουργία προϋποθέσεων για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας αλλά λειτουργεί ανταγωνιστικά και την εκτοπίζει.(Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Οι διάφορες εκμεταλλεύσεις με ζώα, η εξέλιξη αυτών καθώς και του αντίστοιχου ζωϊκού πληθυσμού είναι δυνατό να επηρεαστούν και να προσδιοριστούν από τη σχέση μεταξύ της φυτικής και της ζωϊκής παραγωγής.

Έτσι, όσες εκμεταλλεύσεις βρίσκονται και αναπτύσσονται συμπληρωματικά με τη φυτική παραγωγή έχουν ως αποτέλεσμα τη σταδιακή μείωση τους καθώς και τη μείωση του αντίστοιχου ζωϊκού πληθυσμού. Αντίθετα, εκμεταλλεύσεις που ασχολούνται αποκλειστικά με την κτηνοτροφική παραγωγή έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των εκμεταλλεύσεων και του αντίστοιχου ζωϊκού πληθυσμού (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε την εξέλιξη του κάθε κλάδου της κτηνοτροφίας ξεχωριστά, στο σύνολο της Ελλάδας.

1.2.a Βοοτροφία

Η βοοτροφία είναι ένας από τους βασικότερους κλάδους της κτηνοτροφίας, η οποία κατέχει την δεύτερη θέση μετά την αιγοπροβατοτροφία. Η συμμετοχή του κλάδου αυτού στην ακαθάριστη αξία της ζωϊκής παραγωγής παρουσιάζει μια τάση σταθεροποίησης (π.χ. 21,5% το 1982, 20,1% το 1984 και 19,9% το 1986). Η σημαντική αυτή συμμετοχή εάν συνδυαστεί με την έντονη ελλειμματικότητα της χώρας σε βοοτροφικά προϊόντα, τη θέση της στον ευρωπαϊκό χώρο κλπ, μπορεί να δικαιολογήσει όχι μόνο τη στήριξη αλλά και την ανάπτυξη του στα πλαίσια μιας σύγχρονης, ανταγωνιστικής και ισορροπημένης γεωργίας (ΚΕΠΕ, Ζωϊκή παραγωγή, Αθήνα 1991).

Ο βόειος πληθυσμός της χώρας έχει μειωθεί σημαντικά μετά το 1974 που ήταν το έτος με το μεγαλύτερο πληθυσμό βοοειδών. Στον παρακάτω πίνακα μπορούμε να δούμε διαχρονικά αυτή τη μείωση του βοείου πληθυσμού. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι ο πληθυσμός αυτός μειώνεται συνεχώς με αποτέλεσμα μέσα σε μια δεκαετία να παρουσιάσει μείωση της τάξης του 29,2%.

Πίνακας 1

ΕΤΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΒΟΟΕΙΔΩΝ
1981	830258
1982	791995
1983	754571
1984	724651
1985	721916
1986	701738
1987	682976
1988	677066
1989	653860
1990	623514
1992	587177

Πηγή: ΕΣΥΕ

Παράλληλα, όμως με τη μείωση του βοείου πληθυσμού, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο, είχαμε και μια ταυτόχρονη μείωση της παραγωγής του βοείου κρέατος καθώς και του αγελαδινού γάλακτος. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στη συνεχιζόμενη απομάκρυνση των 1-2 αγελάδων από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις και την αυστηρή πολιτική τιμών που εφαρμόστηκε στα προϊόντα του κλάδου. (π.χ. χαμηλές αγορανομικές τιμές στα περισσότερα γαλακτοκομικά προϊόντα) καθώς και στα διαρθρωτικά και τεχνικά προβλήματα (π.χ. έλλειψη έργων υποδομής) που αντιμετωπίζει ο κλάδος αυτός (ΚΕΠΕ, Ζωική παραγωγή, Αθήνα 1991)

Η γεωγραφική τοποθέτηση του βοείου πληθυσμού χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό συγκέντρωσης αρκετά μεγαλύτερο από αυτόν της αιγοπροβατοτροφίας και περίπου ίδιο με αυτόν της χοιροτροφίας. Το γεγονός αυτό προκύπτει από ένα άλλο κοινό χαρακτηριστικό της βοοτροφίας με τη χοιροτροφία, αυτό του ότι η σημαντική παρουσία σε ορισμένες περιοχές συνδυάζεται με πλήρη σχεδόν απουσία από μεγάλο αριθμό νομών.

Αν παρατηρήσουμε τη διαχρονική εξέλιξη της βοοτροφίας σε κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού των βοοειδών παρουσιάζεται κυρίως στο βόρειο τμήμα της χώρας. Διαχρονικά, λοιπόν, ο βαθμός της γεωγραφικής συγκέντρωσης παρουσιάζει μια τάση για μικρή αύξηση. Αυτό οφείλεται κυρίως στην μετατόπιση του ειδικού βάρους του ζωικού πληθυσμού προς τη παραδοσιακή βοοτροφική περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας και από την ταυτόχρονη συρρίκνωση των βοοειδών από τους μισούς νομούς της χώρας.

Επίσης, παρατηρούμε ότι ο βαθμός της γεωγραφικής συρρίκνωσης του κλάδου αυτού είναι αρκετά μεγάλος σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους της κτηνοτροφίας. Ο πληθυσμός των βοοειδών έχει μειωθεί κατά πολύ εάν λάβουμε υπόψη ότι κατά την περίοδο του 1961 έφτανε τις 1000000 κεφαλές, το 1981 μειώθηκε στις 830250 περίπου και τέλος το 1992 έφτασε στις 587000 κεφαλές. Με άλλα λόγια παρουσιάστηκε μια μείωση της τάξης του 41,3% μέσα σε μια τριακονταετία. Η μείωση αυτή του βοείου πληθυσμού παρουσιάστηκε σε όλους σχεδόν τους νομούς της χώρας με ιδιαίτερη έμφαση σε αυτούς που βρίσκονται κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα (π.χ. Αττικής), καθώς και σε αυτούς που είναι απομακρυσμένοι ή απομονωμένοι (π.χ. Έβρου, Λασιθίου, κλπ). Μείωση, όμως, παρατηρήθηκε και σε νομούς που χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακοί βοοτροφικοί νομοί (π.χ. Θεσσαλονίκης, Ημαθίας, Πέλλης, κλπ). Εδώ, όμως, θα έπρεπε να σημειώσουμε ότι κατά την τελευταία δεκαετία 1981-1991, είχαμε μια μείωση της τάξης του 29% περίπου κατά την οποία μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι είχαμε κάποια σημαντική μείωση του βοείου πληθυσμού σε νομούς παραδοσιακούς στη βοοτροφία (βλ. Πίνακα 2), αλλά και ταυτόχρονη αύξηση σε κάποιους άλλους (οχτώ στον αριθμό) από τους οποίους ξεχωρίζουν κυρίως αυτοί της Θεσπρωτίας (78%), της Λαρίσης (10,2%) και της Μαγνησίας (30,8%). Η αύξηση αυτή μπορεί να οφείλεται στη γεινίαση κάποιων από αυτούς με μεγάλους πόλους ανάπτυξης, καθώς και στο ότι βρίσκονται κοντά σε μεγάλους οδικούς άξονες. Εάν δούμε, όμως, τους νομούς αυτούς σε σύγκριση με το σύνολο των νομών (βλ. Χάρτες 1-6) παρατηρούμε ότι παρ'όλη τη σημαντική αύξηση του πληθυσμού των βοοειδών σε αυτούς τους νομούς και την ταυτόχρονη μείωση σε κάποιους παραδοσιακούς στον κλάδο αυτό, στο σύνολο της χώρας κατέχουν κάποιες από τις χαμηλότερες θέσεις ενώ η μεγαλύτερη συγκέντρωση παρουσιάζεται διαχρονικά στο βόρειο τμήμα της χώρας (Μακεδονία, Θράκη) και σε μικρότερο βαθμό στο κεντρικό τμήμα της χώρας (Θεσσαλία).

Από την άποψη της γεωμορφολογικής τοποθέτησης, το μεγαλύτερο τμήμα των βοοειδών βρισκόταν το 1961 και το 1981 καθώς συνεχίζει να βρίσκεται και κατά το 1991, στις πεδινές περιοχές. Έτσι, κατά την περίοδο του 1981 στις πεδινές περιοχές υπήρχε 66,6% του βοείου πληθυσμού, ενώ το 17,8% ήταν στο ημιορεινό τμήμα της χώρας και το 15,6% του συνόλου βρισκόταν στις ορεινές κοινότητες. Εξετάζοντας τώρα την περίοδο του 1991, το μεγαλύτερο τμήμα εξακολουθεί να βρίσκεται στις πεδινές περιοχές (όπως αναφέρθηκε και παραπάνω) και κατέχει το 56,9% του συνολικού βοείου

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΩΝ ΒΟΟΕΙΔΩΝ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΩΡΑΣ

Γεωγραφικό διαμέρισμα και νομός	1981	1983	1985	1987	1989	1992
Στερεά Ελλάς και Εύβοια	53357	48390	48151	47415	46810	42256
Αιτωλίας και Ακαρνανίας	13350	15630	17299	17614	17741	16256
Αττικής	19919	15689	13544	14175	14123	11311
Βοιωτίας	2220	1719	1944	1952	1834	2256
Ευβοίας	4628	4140	4066	3520	3150	2327
Ευρυτανίας	959	926	1006	882	1035	1083
Φθιώτιδος	9433	7458	7434	6471	6062	5396
Φωκίδος	2848	2828	2858	2801	2865	3627
Πελοπόννησος	35662	31666	30462	29486	29218	29056
Αργολίδος	750	494	394	380	344	412
Αρκαδίας	862	771	722	672	795	847
Αχαΐας	7425	7246	6984	6804	6553	6425
Ηλείας	1114	9365	8274	8474	9018	9963
Κορινθίας	525	297	228	298	336	370
Λακωνίας	7369	7261	7576	7448	7450	7150
Μεσσηνίας	7617	6232	6284	5410	4715	3889
Ιόνιοι Νήσοι	11294	9355	9072	8498	7639	6190
Ζακύνθου	4637	3400	3238	3007	2765	2274
Κερκύρας	4769	4195	4067	3714	3276	2308
Κεφαλληνίας	1492	1319	1319	1333	1279	1331
Λευκάδος	386	441	448	444	319	277
Ηπειρος	30079	29087	31020	33163	36230	36127
Άρτης	6137	5904	3877	3525	3979	3453
Θεσπρωτίας	9080	9263	12316	15015	16866	16188
Ιωαννίνων	5879	4939	5204	6165	6251	6502
Πρεβέζης	8983	9761	9623	8458	9134	9984
Θεσσαλία	78354	74125	72807	69418	68975	69618
Καρδίτσας	23743	18991	15359	12538	13188	13875
Λαρίσης	23077	23030	24531	25120	25010	25720
Μαγνησίας	9140	9007	11322	12416	11958	11959
Τρικάλων	22394	23097	21595	19344	18819	18064
Μακεδονία	427375	380027	362044	3E+05	326987	297308
Γρεβενών	4780	3608	4277	3671	4002	4402
Δράμας	32326	32246	32043	28285	25801	21912
Ημαθίας	31697	29087	28591	28258	26263	25105
Θεσσαλονίκης	73256	61517	61897	64941	67699	67946
Καβάλας	19749	16560	14562	13558	10993	8932
Καστοριάς	5607	5660	6275	5554	5122	5312
Κιλκίς	49736	45903	47260	43095	39733	40611
Κοζάνης	22365	19855	18763	17559	17261	14376
Πέλλης	51487	44627	36111	34568	32335	25574
Πιερίας	9388	71804	5629	5740	5095	4062
Σερρών	92239	77256	70198	65399	59618	47942
Φλωρίνης	27288	28913	29249	30229	26956	25962
Χαλκιδικής	7510	7675	7189	6598	6109	5172

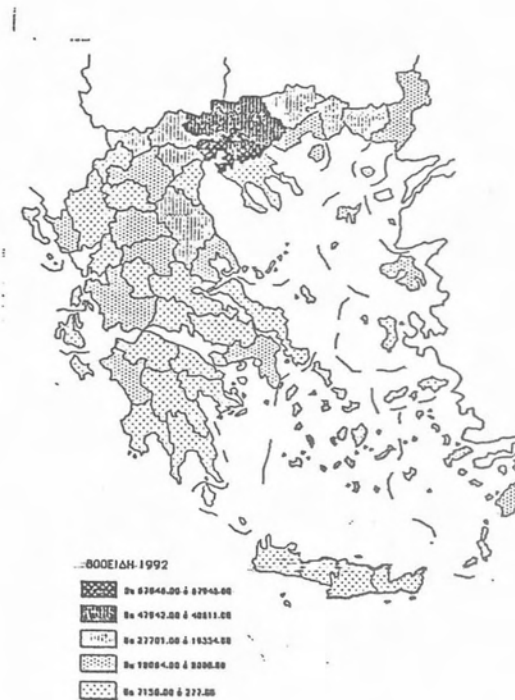
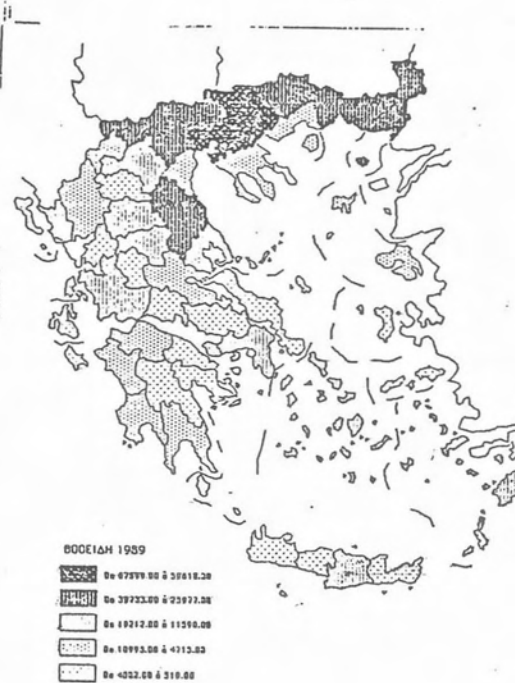
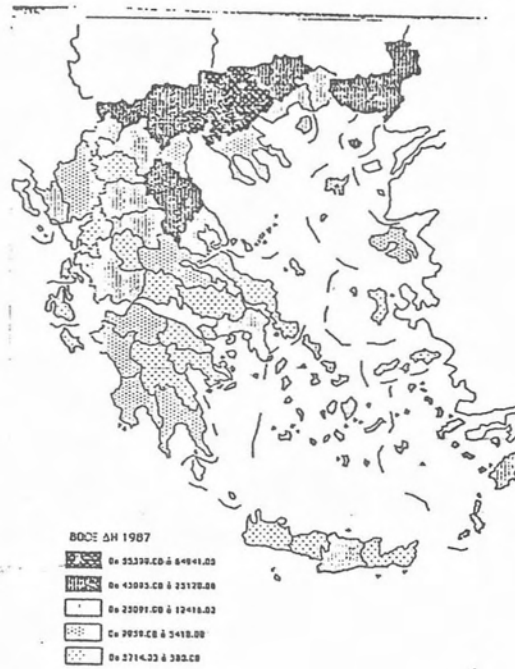
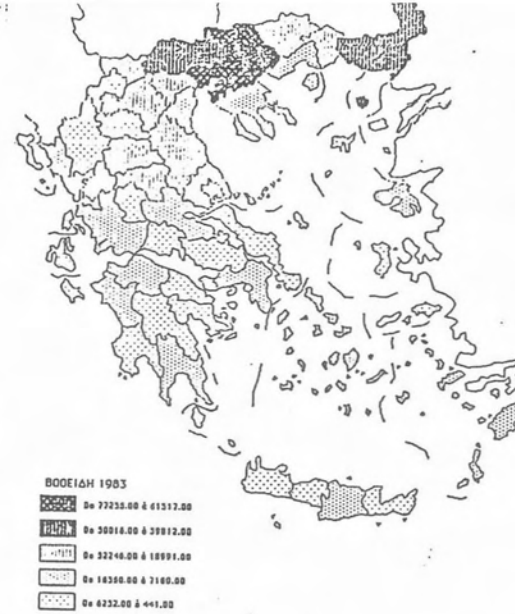
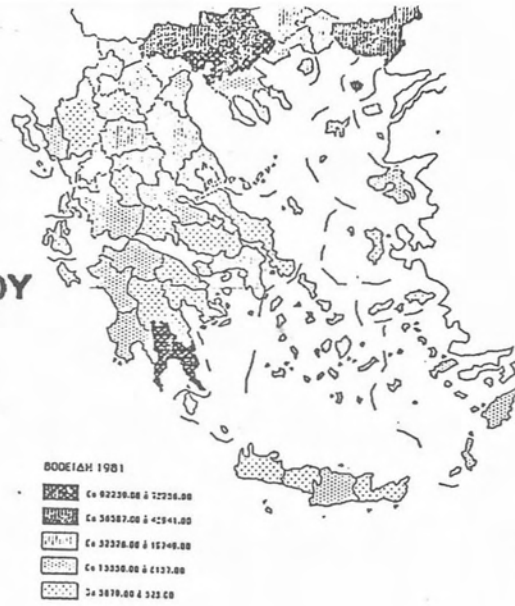

(συνέχεια)

Θράκη	129021	114509	103843	87168	80567	64336
Έβρου	56587	50016	42738	31527	25576	14598
Ξάνθης	28493	24081	24059	23091	23997	22037
Ροδόπης	43941	39812	37046	32530	31014	27701
Νήσοι Αιγαίου	49846	47932	48737	45023	42702	39398
Δωδεκανήσου	12184	12104	13230	12636	11590	8000
Κυκλάδων	22966	21640	22202	19892	19212	19354
Λέσβου	11801	11538	10708	9939	9413	9615
Σάμου	963	898	1006	947	784	699
Χίου	1932	1752	1591	1609	1663	1730
Κρήτη	15270	18760	15780	15350	14782	2888
Ηρακλείου	9455	14165	11984	12802	13565	1887
Λασιθίου	2490	1829	1435	1129	505	265
Ρεθύμνης	1165	731	478	383	247	355
Χανίων	2160	2035	1883	1036	465	378
Σύνολο Ελλάδος	890256	754571	721916	7E+05	653860	587177

ΧΑΡΤΗΣ 1.1

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΩΝ ΒΟΟΕΙΔΩΝ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΩΡΑΣ

πληθυσμού, ενώ το 22,1% κατέχουν οι ημιορεινές περιοχές και το 21% κατέχει το ορεινό τμήμα της χώρας.

Εάν κάνουμε μια ανασκόπηση στο παρελθόν και εξετάσουμε τις εξελίξεις του πληθυσμού των βοοειδών, παρατηρούμε ότι την περίοδο 1961-1971 ο ζωικός πληθυσμός μειώθηκε κατά 17%. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στη γενική μείωση που παρουσιάστηκε σε όλους τους νομούς της χώρας με εξαίρεση αυτούς της Κεντρικής Μακεδονίας και της Θράκης. Όσον αφορά τη μείωση στις πεδινές περιοχές ήταν σχετικά μικρή, της τάξης του 4,5%, ενώ παρατηρήθηκε δυναμική ανάπτυξη σε ορισμένους νομούς με χαρακτηριστικό αυτού του είδους τις περιοχές όπως για παράδειγμα νομοί της Κεντρικής Μακεδονίας και της Θράκης. Αντίθετα στις ημιορεινές περιοχές η μείωση ήταν μεγάλη, της τάξης του 40% καθώς και στις ορεινές που μειώθηκε κατά 30%. Μέσα σ'αυτή την περίοδο των δέκα ετών ο αριθμός των βοοειδών στις παραπάνω περιοχές μειώθηκε κατά 150000 κεφαλές. Επομένως, με λίγα λόγια οι αλλαγές που παρατηρήθηκαν την δεκαετία αυτή ακολούθησαν μια καθολική πορεία, με εξαίρεση τις πεδινές περιοχές του βοοτροφικού χώρου (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Η μείωση, όμως, του αριθμού των βοοειδών ακολούθησε και στην επόμενη δεκαετία 1971-1981 με μικρότερο βαθμό (4,5%). Σε αντίθεση με την προηγούμενη δεκαετία, αρκετοί νομοί παρουσίασαν δυναμική ανάπτυξη. Σημαντικό χαρακτηριστικό πολλών από αυτούς τους νομούς είναι ότι δεν ανήκουν στους παραδοσιακούς βοοτροφικούς νομούς. Ανάμεσα σ'αυτούς διακρίνονται οι νομοί του δυτικού τμήματος της Δυτικής Στερεάς, τα βόρεια τμήματα της Ηπείρου και της Θεσσαλίας, καθώς και ορισμένους νομούς με μεγάλα αστικά κέντρα (π.χ. Θεσσαλονίκη, Βόλος). Στις πεδινές περιοχές ο πληθυσμός των βοοειδών μειώθηκε κατά 10%, ενώ οι δυναμικές περιοχές στα πεδινά είναι διάσπαρτες με έμφαση στις πεδινές περιοχές μεγάλων αστικών κέντρων (π.χ. Θεσσαλονίκη, Πάτρα) και νομούς που γειτνιάζουν με αυτά (π.χ. Κιλκίς, Ηλεία). Αντίθετα με τις πεδινές περιοχές, οι ημιορεινές και ορεινές παρουσίασαν αύξηση της τάξης του 1,3% και 4,2% αντίστοιχα, δημιουργώντας έτσι μεγάλες γεωγραφικές ενότητες δυναμικής ανάπτυξης. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι αναστράφηκε η δυσμενής τάση της προηγούμενης δεκαετίας και η βοοτροφία αρχίζει να προσανατολίζεται προς τις ημιορεινές και ορεινές περιοχές προκειμένου να εκμεταλλευτεί, όπου αυτό είναι δυνατό, τις ευνοϊκές συνθήκες που προσφέρουν οι περιοχές αυτές (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η

ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι το γεγονός του ότι οι δυναμικές περιοχές είχαν μια σημαντική απόκλιση από τον παραδοσιακό χώρο της βοοτροφίας, οδηγεί στην διατύπωση της υπόθεσης ότι οι εξελίξεις αυτές πρέπει να συνοδεύονται από δομικές αλλαγές. Πράγματι, τόσο ο βαθμός μεταβολής του μέσου μεγέθους των εκμεταλλεύσεων με βοοειδή, όσο και της αναλογίας των βοοειδών που βρίσκονται σε εκμεταλλεύσεις με 30 και περισσότερα ζώα στις περιοχές αυτές, ξεπερνούν το μέσο όρο της χώρας στα αντίστοιχα μεγέθη (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Τέλος, η τελευταία δεκαετία που εξετάζουμε 1981-1991, στην οποία αναφερθήκαμε παραπάνω, ακολούθησε και αυτή μια πτωτική πορεία, η οποία ήταν της τάξης του 29%. Και σε αυτή τη δεκαετία οι νομοί που παρουσίασαν μια δυναμική ανάπτυξη κατά την περίοδο 1971-1981, εξακολουθούν να παρουσιάζουν αυτό το φαινόμενο. Επομένως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η υπόθεση που κάναμε παραπάνω ότι η ανάπτυξη αυτών των νομών, που βρίσκονται εκτός της ακτίνας αυτών που αποτελούν τους παραδοσιακούς βοοτροφικούς νομούς της χώρας, οφείλεται πιθανόν στην ανάπτυξη και στην ύπαρξη δομικών αλλαγών.

Κατά την περίοδο αυτή (1981-1991) ο αριθμός των βοοειδών στις πεδινές περιοχές μειώθηκε επίσης κατά 38%, ενώ μείωση παρουσίασαν και οι ημιορεινές περιοχές κατά 10% καθώς και οι ορεινές κατά 2,3%. Από τα παραπάνω ποσοστά, παρατηρούμε ότι ενώ υπήρξε ταυτόχρονη μείωση σε όλες τις περιοχές, έντονη είναι αυτή των πεδινών περιοχών σε αντίθεση με τις άλλες δύο. Επομένως, βλέπουμε με την πάροδο του χρόνου και ιδιαίτερα κατά τις δυο τελευταίες δεκαετίες, ότι η βοοτροφία στρέφεται προς τις ημιορεινές και ορεινές περιοχές οι οποίες μπορούν να της προσφέρουν πιο ευνοϊκές συνθήκες. Βέβαια, την πρώτη θέση εξακολουθούν να κατέχουν οι πεδινές περιοχές με μια τάση, όμως, ολοένα και μεγαλύτερης μείωσης. Η «στροφή» αυτή της βοοτροφίας προς τις ορεινές και ημιορεινές περιοχές μπορούμε να πούμε ότι οφείλεται στην γενικότερη ανάπτυξη της χώρας, π.χ. με τη δημιουργία καλύτερων οδικών αξόνων, ενώ πιθανότατα μπορεί να είναι αποτέλεσμα και της ανταγωνιστικής σχέσης που υπάρχει μεταξύ της ζωικής και φυτικής παραγωγής, η οποία όπως είναι γνωστό αναπτύσσεται περισσότερο στις πεδινές περιοχές.

Από τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα, μπορούμε με μια ματιά να συμπεράνουμε ότι ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων με 1 έως 19 ζώα μειώνεται συνεχώς (με εξαίρεση αυτών με 10-19 ζώα που παρουσιάζει μια αύξηση κατά το έτος 1982), ενώ αντίθετα αυτές που έχουν πάνω από 20 ζώα παρουσιάζουν μια τάση αύξησης. Αυτό υποδηλώνει ότι η βοοτροφία εξελίσσεται, με αργό σχετικό ρυθμό, σε επιχειρηματικό κλάδο.

Ειδικότερα, στις πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές ο ρυθμός μείωσης των εκμεταλλεύσεων ήταν αρκετά μεγάλος και στις τρεις δεκαετίες. Έτσι, το 1981 ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων ήταν το 1/3 των εκμεταλλεύσεων του 1961, ενώ το 1991 ο αριθμός αυτός μειώθηκε κατά 46,7% σε σχέση με το 1981. Σ' αυτό το σημείο συμπεραίνουμε ότι η σημαντική μείωση των εκμεταλλεύσεων με βοοειδή, είναι ένα διαρκές φαινόμενο που συντελείται παράλληλα στις πεδινές, ημιορεινές και κύρια στις ορεινές περιοχές. Πρέπει, όμως, να επισημάνουμε το γεγονός ότι η μείωση αυτή παρουσιάζεται στις εκμεταλλεύσεις που αριθμός των ζώων δεν ξεπερνά τα 20. Αναφερόμαστε, δηλαδή, σε αυτές που ασχολούνταν συμπληρωματικά με την κτηνοτροφία. Αντίθετα με αυτές, αυξάνονται οι μεσαίες και μεγάλες βοοτροφικές εκμεταλλεύσεις, αυτές, δηλαδή, που ασχολούνται κατά κύριο λόγο ή αποκλειστικά με τη βοοτροφία.

Πίνακας 3
Διάρθρωση των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων

Μέγεθος εκμ/σεων	1971		1982		1986		1990	
	αριθμός εκμ/σεων	%	αριθμός εκμ/σεων	%	αριθμός εκμ/σεων	%	αριθμός εκμ/σεων	%
1-2 ζώα	129460	53,2	52014	41,5	32494	35,8	20589	30,9
3-4 ζώα	63260	26,1	29658	24,0	21741	23,9	13602	20,4
5-9 ζώα	39400	16,2	27067	21,5	19505	21,4	15542	23,3
10-19 ζώα	9100	3,7	9744	8,0	9610	10,5	8821	13,2
20-49 ζώα	1840	0,7	4417	3,5	4893	5,3	5449	8,2
50-99 ζώα			1581	1,3	1773	1,9	1866	2,8
100 & άνω ζώα	240	0,1	365	0,2	725	0,7	580	0,8
Σύνολο	243300	100	124846	100	90739	100	66450	100

Πηγή: ΕΣΥΕ

Επομένως, η βοοτροφία είναι ένας κλάδος που ενώ διαχρονικά φαίνεται να έχει μια πτωτική συνεχώς πορεία, όσον αφορά τον αριθμό των ζώων και των εκμεταλλεύσεων, παρ'όλα αυτά είναι και ένας κλάδος ο οποίος αναπτύσσεται και εξελίσσεται σε έναν επιχειρηματικό κλάδο της κτηνοτροφίας. Τα τελευταία χρόνια, βέβαια, είναι ιδιαίτερα έντονη η συγκέντρωση της στο βόρειο τμήμα της χώρας, γεγονός που οφείλεται από τη μια στο ότι εκεί βρίσκονται οι περισσότεροι παραδοσιακοί στην βοοτροφία νομοί της χώρας, καθώς και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτών των περιοχών (π.χ. κλίμα, ύπαρξη μεγάλου αστικού κέντρου, κλπ).

1.2.β Αιγοπροβατοτροφία

Ο κλάδος της αιγοπροβατοτροφίας είναι ο σημαντικότερος κλάδος της ελληνικής κτηνοτροφίας, μια και καταλαμβάνει την πρώτη θέση. Συμμετέχει με σημαντικά μεγάλο βαθμό στην ακαθάριστη αξία της ζωικής παραγωγής και της συνολικής γεωργικής παραγωγής γενικότερα. Τα αιγοπρόβατα εκτρέφονται κυρίως σε μικρές οικογενειακές εκμεταλλεύσεις παραδοσιακής μορφής. Με αυτόν τον τρόπο δεν απαιτούνται μεγάλες επενδύσεις και επαγγελματική εξειδίκευση των κτηνοτρόφων. Επίσης, τα αιγοπρόβατα έχουν το χαρακτηριστικό ότι μπορούν να αξιοποιούν εκτάσεις που είναι ακατάλληλες για άλλη χρήση, λόγω της προσαρμοστικότητας που παρουσιάζουν στις εδαφοκλιματικές συνθήκες (ΚΕΠΕ, Ζωική Παραγωγή, Αθήνα 1991).

Τα αιγοπρόβατα εκτρέφονται σε όλη τη χώρα, όπως άλλωστε φαίνεται και από των παρακάτω πίνακα (4). Παρατηρούμε ότι οι βασικές αιγοπροβατοτροφικές περιοχές είναι, τόσο για το 1981 όσο και για το 1992, αυτές που βρίσκονται στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας, στην Πελοπόννησο, στη Θεσσαλία στη Μακεδονία και στα νησιά.

Ο κλάδος της αιγοπροβατοτροφίας φαίνεται να έχει, σχέση με τους άλλους κλάδους της κτηνοτροφίας, χαμηλό δείκτη γεωγραφικής συγκέντρωσης. Παράλληλα, ο δείκτης αυτός διαχρονικά παραμένει σχεδόν στάσιμος, γεγονός που οφείλεται σε ένα βασικό χαρακτηριστικό του κλάδου αυτού που είναι αυτό του ότι ο ζωικός πληθυσμός της βρίσκεται

κατανεμημένος σε όλη σχεδόν την Ελλάδα χωρίς να δείχνει ιδιαίτερα μεγάλη συγκέντρωση σε ορισμένες περιοχές, άξονες ή πόλους ανάπτυξης και οι εξελίξεις που ακολούθησαν δεν επέφεραν κάποιες ουσιαστικές αλλαγές. Η διαχρονική αυτή σταθερότητα που παρουσιάζει αυτός ο κλάδος οφείλεται στο ότι σημαντικό τμήμα του ζωικού πληθυσμού βρίσκεται σε 300 χιλιάδες (περίπου) εκμεταλλεύσιμες διάσπαρτες σε όλη τη χώρα, καθώς επίσης και στο ότι ο παραδοσιακός τρόπος εκτροφής συγκρατεί τον ζωικό πληθυσμό στους παραδοσιακούς χώρους του και εμποδίζει τις σημαντικών διαστάσεων γεωγραφικές μετατοπίσεις (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Πίνακας 4
Γεωγραφική κατανομή του αιγοπρόβειου πληθυσμού

Γεωγραφικό διαμέρισμα	1981	%	1992	%
Στερεά Ελλάς & Εύβοια	2479382	19,5	2763601	19,6
Πελοπόννησος	1960237	15,4	2222850	15,8
Ιόνιοι Νήσοι	212567	1,67	264886	1,88
Ήπειρος	1367667	10,7	1291373	9,2
Θεσσαλία	1730149	13,6	1735013	12,3
Μακεδονία	2263587	17,8	2339446	16,6
Θράκη	697604	5,5	729624	5,2
Νήσοι Αιγαίου	915439	7,2	1064581	7,5
Κρήτη	1042725	8,2	1619712	11,5
Σύνολο	12669357	100	14031086	100

Πηγή: ΕΣΥΕ

Εάν εξετάσουμε την εξέλιξη του κλάδου της αιγοπροβατοτροφίας τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, μπορούμε να παρατηρήσουμε, αρχικά για την περίοδο 1961-1971, ότι παρά την μεγάλων διαστάσεων αγροτική έξοδο της περιόδου αυτής, ο αριθμός των αιγών παρέμεινε σταθερός, ενώ αυτός των προβάτων μειώθηκε κατά 6,6%, για το λόγο ότι παρουσιάστηκε μια μείωση του πληθυσμού τους στην κεντρική και βόρεια Ελλάδα. Έτσι, από τη μια οι πεδινές περιοχές, στην περίπτωση των αιγών, παρουσίασαν μια μικρή αύξηση (4,2%) κυρίως στις νότιες περιοχές της χώρας, η οποία όμως εξισορροπήθηκε

από την ταυτόχρονη μείωσή τους στις ορεινές περιοχές (6,5%). Από την άλλη πλευρά ο πληθυσμός των προβάτων μειώθηκε κατά 8,5% στις πεδινές περιοχές με εξαίρεση τα πεδινά των νομών της Δυτικής και Νότιας Ελλάδας που αύξησαν δυναμικά το ζωικό πληθυσμό των προβάτων. Μείωση, επίσης, παρατηρείται και στις ορεινές περιοχές κατά 10% με λίγες εξαιρέσεις νομών. Όσον αφορά τις ημιορεινές περιοχές αυτές δεν παρουσίασαν φαινόμενα αύξησης ή μείωσης αλλά παρέμειναν σταθερές (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι το ρεύμα της αγροτικής εξόδου επηρέασε τις ορεινές κυρίως περιοχές, ενώ το επίπεδο ανάπτυξης της φυτικής παραγωγής στη δεκαετία αυτή, δεν ήταν τέτοιο ώστε να δημιουργεί ανταγωνιστικές σχέσεις που να εμποδίζουν την παράλληλη ανάπτυξη του κλάδου αυτού στις πεδινές περιοχές.

Περνώντας τώρα στην επόμενη δεκαετία, παρατηρούμε ότι ο ζωικός πληθυσμός τόσο της αιγοτροφίας όσο και της προβατοτροφίας, αυξήθηκε κατά 12% και 11,4% αντίστοιχα. Η αύξηση αυτή προήλθε κυρίως από παραδοσιακούς νομούς στην αιγοπροβατοτροφία (Νησιά, Πελοπόννησος, κλπ). Οι περισσότεροι νομοί παρουσίασαν μια στασιμότητα ενώ ελάχιστοι είναι αυτοί που μειώθηκε ο πληθυσμός των αιγών και των προβάτων (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις, Αθήνα 1989).

Από γεωμορφολογική άποψη, σημαντική αύξηση παρουσίασαν οι ημιορεινές περιοχές κατά κύριο λόγο, ενώ λίγο μικρότερη παρουσίασαν οι ορεινές περιοχές. Οι δυναμικές αυτές περιοχές (ημιορεινές και ορεινές) σχηματίζουν ορισμένες συμπαγείς γεωγραφικές ενότητες κατανομημένες σε όλα σχεδόν τα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας. Αντίθετα οι πεδινές περιοχές είναι γεωγραφικά διάσπαρτες, γεγονός που οφείλεται στο ότι η ανάπτυξη της αιγοπροβατοτροφίας σε αυτές τις περιοχές μπορεί να υπάρξει μόνο κατά περίπτωση όπου μπορούν να συντρέξουν ειδικές τοπικές συνθήκες. Αυτό δεν συμβαίνει στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές όπου οι συνθήκες είναι ευνοϊκές για την δυναμική ανάπτυξη του κλάδου, όπως και για το λόγο ότι υπάρχουν σε ευρύτερη έκταση και αξιοποιούνται από τον κλάδο αυτό εφόσον δεν συντρέχουν άλλοι περιοριστικοί παράγοντες (Ίδρυμα μεσογειακών μελετών, Η ελληνική κτηνοτροφία στις γεωγραφικές και κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις, Αθήνα 1989).

ΧΑΡΤΗΣ 1.2

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΩΝ ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΩΝ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΩΡΑΣ

ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΑ 1981

	α) 642485.00 & 841485.00
	β) 623250.00 & 832250.00
	γ) 578402.00 & 773402.00
	δ) 448209.00 & 14742.00

ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΑ 1983

	α) 880199.00 & 880199.00
	β) 854222.00 & 854222.00
	γ) 582341.00 & 582341.00
	δ) 462250.00 & 18713.00

ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΑ 1985

	α) 883344.00 & 883344.00
	β) 878746.00 & 878746.00
	γ) 542163.00 & 542163.00
	δ) 384344.00 & 18432.00

ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΑ 1987

	α) 831761.32 & 831761.00
	β) 873151.02 & 873151.00
	γ) 354433.32 & 354433.00
	δ) 548883.02 & 19289.00

ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΑ 1989

	α) 873765.00 & 873765.00
	β) 873503.00 & 873503.00
	γ) 552692.00 & 552692.00
	δ) 328354.00 & 21002.00

ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΑ 1992

	α) 978924.00 & 978924.00
	β) 848178.00 & 848178.00
	γ) 534278.00 & 534278.00
	δ) 521828.00 & 22882.00

Όσον αφορά τώρα την επόμενη δεκαετία 1981-1991, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 4, ο ζωικός πληθυσμός της αιγοπροβατοτροφίας αυξήθηκε κατά ένα ποσοστό της τάξης του 10,7%. Η γεωγραφική συγκέντρωση του ζωικού πληθυσμού αυτού του κλάδου, παραμένει σταθερή κατά τη διάρκεια της δεκαετίας αυτής και κατανέμεται ομοιόμορφα στο σύνολο της χώρας.

Από γεωμορφολογικής άποψης και σε αυτή τη δεκαετία, όπως και στην προηγούμενη, μεγάλη αύξηση παρουσίασαν οι ημιορεινές περιοχές της τάξης του 15,8% ενώ μικρότερη παρουσίασαν οι ορεινές περιοχές (11,4%). Αντίθετα μικρή αύξηση φαίνεται να είχαν οι πεδινές περιοχές (4,9%). Αυτό οφείλεται κυρίως, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στο ότι οι πρώτες παρουσιάζουν καλύτερες συνθήκες ανάπτυξης και εξέλιξης της αιγοπροβατοτροφίας, ενώ στις πεδινές παρουσιάζεται και το φαινόμενο της ανταγωνιστικότητας της ζωικής με τη φυτική παραγωγή, η οποία όπως είναι γνωστό αναπτύσσεται κυρίως σε αυτές.

Παρ'όλα αυτά πρέπει να σημειώσουμε ότι σημαντική αύξηση του αιγοπρόβειου πληθυσμού παρουσιάστηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας αυτής στην περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας, η οποία έχει ανεπτυγμένη την φυτική παραγωγή από τη μια και από την άλλη έχει και παραδοσιακό προσανατολισμό προς τον κλάδο της βοοτροφίας.

Πίνακας 5
Κατανομή των αιγοπροβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων κατά τάξη μεγέθους

Μέγεθος εκμ/σεων	1985		1987		1989	
	αριθμός εκμ/σεων	%	αριθμός εκμ/σεων	%	αριθμός εκμ/σεων	%
1-9 ζώα	326425	65,2	288798	62,5	252847	59,5
10-49 ζώα	94703	18,9	91254	19,7	93623	22
50-99 ζώα	32406	6,4	32018	6,9	29030	6,8
100-199 ζώα	28285	5,6	27119	5,8	26452	6,2
200-499 ζώα	16900	3,3	19975	4,3	20135	4,7
500 και άνω	1893	0,37	2484	0,53	2455	0,57
Σύνολο	500619	100	461623	100	424555	100

Πηγή: ΕΣΥΕ

Αν παρατηρήσουμε την μεταβολή του αριθμού των εκμεταλλεύσεων της αιγοπροβατοτροφίας παρατηρούμε ότι οι μεταβολές που παρουσιάζουν διαχρονικά είναι παρόμοιες με αυτές του αντίστοιχου ζωικού της πληθυσμού. Όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα 5, η μεταβολή αυτών είναι περίπου της τάξης του 15%, καταλαμβάνοντας έτσι τη μικρότερη θέση σε σχέση με του υπόλοιπους κλάδους. Επίσης, μπορούμε να δούμε ότι διαχρονικά ενώ μειώνονται οι εκμεταλλεύσεις με αριθμό ζώων από 1-9 ζώα, εξακολουθώντας βέβαια να κατέχουν το μεγαλύτερο ποσοστό. ταυτόχρονα αυξάνονται οι εκμεταλλεύσεις από 10 έως 500 ζώα.

Συμπερασματικά, λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι ο κλάδος αυτός της αιγοπροβατοτροφίας, στη διάρκεια αυτών των τριών δεκαετιών δεν παρουσίασε κάποια σημαντική μεταβολή στο σύνολο του ζωικού του πληθυσμού ή ακόμη και των εκμεταλλεύσεων του. Σχετική μείωση παρουσίασε μόνο στις πεδινές περιοχές της χώρας για το λόγο ότι δεν έχουν τις κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη του κλάδου στο βαθμό που τις έχουν οι ημιορεινές και ορεινές περιοχές. Επίσης, η μείωση στις περιοχές αυτές παρατηρήθηκε, κυρίως για τις δυο τελευταίες δεκαετίες, λόγω της ανταγωνιστικής σχέσης που υπάρχει μεταξύ της ζωικής και της φυτικής παραγωγής. Παρ'όλα αυτά ο ζωικός πληθυσμός του κλάδου αυτού κατανέμεται ομοιόμορφα στο γεωγραφικό σύνολο της χώρας.

1.2.γ Χοιροτροφία

Η χοιροτροφία είναι ο κλάδος της ζωικής παραγωγής που πραγματοποίησε τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης κατά τις τελευταίες δυο δεκαετίες. Άρχισε να συστηματοποιείται από το 1960. Με μέτρα που πήρε η πολιτεία ιδρύθηκαν αρκετές χοιροτροφικές μονάδες οικογενειακής μορφής με συνεχή εξέλιξη. Έτσι, στα μέσα της δεκαετίας του 1970, με την ταυτόχρονη αύξηση των μονάδων αυτών, άρχισε η ίδρυση μεγάλων χοιροτροφικών μονάδων (ΚΕΠΕ, Ζωική παραγωγή, Αθήνα 1991).

Ο βαθμός γεωγραφικής συγκέντρωσης της χοιροτροφίας είναι αρκετά ψηλός, όπως και αυτός της βοοτροφίας, διαφέρει όμως στο σημείο ότι έφτασε σε αυτό το επίπεδο αργότερα, στα μέσα της δεκαετίας του 1970, μια περίοδο κατά την οποία εντάθηκε η οργάνωση της χοιροτροφικής παραγωγής σε σύγχρονες μεγάλες μονάδες.

Όσον αφορά το ζωικό πληθυσμό των χοίρων, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 6, κατά την τελευταία δεκαετία παρουσιάστηκε μια μείωση αυτού της τάξης του 1,5%. Σαν κλάδος χαρακτηρίζεται από τις μεγαλύτερες αλλαγές στη γεωγραφική του κατανομή με μια μικρή τάση σταθεροποίησης τα τελευταία χρόνια. Παρατηρώντας την κατεύθυνση της μετατόπισης του πληθυσμού αυτού βλέπουμε ότι παρουσιάζει μια τάση συγκέντρωσης του σε νομούς με μεγάλα αστικά κέντρα (π.χ. Αττική, Λάρισα) σε γειτνιάζοντες με αυτά νομούς (π.χ. Εύβοια, Ημαθία) και σε ορισμένες γεωργοκτηνοτροφικές περιοχές όπου κατευθύνθηκαν επενδύσεις (π.χ. Ιωάννινα, Αιτωλοακαρνανία).

Πίνακας 6
Γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού των χοίρων

Γεωγραφικό διαμέρισμα	1981	%	1992	%
Στερεά Ελλάς & Εύβοια	215318	21,1	298058	29,7
Πελοπόννησος	159283	15,6	108620	10,8
Ιόνιοι Νήσοι	21480	2,1	9818	0,9
Ήπειρος	70174	6,9	101200	10,1
Θεσσαλία	105496	10,3	121686	12,1
Μακεδονία	203161	19,9	190658	19
Θράκη	91909	9	53406	5,3
Νήσοι Αιγαίου	54682	5,3	56502	5,6
Κρήτη	95388	9,3	61347	6,1
Σύνολο	1016891	100	1001295	100

Πηγή: ΕΣΥΕ

Γεωμορφολογικά η χοιροτροφία χαρακτηρίζεται, περισσότερο από κάθε άλλο κλάδο, από την πεδινή τοποθέτηση του πληθυσμού της (61,4% για το 1981 και 66,3% για το 1992). Παρατηρούμε ότι η τοποθέτηση αυτή στις πεδινές περιοχές αυξάνεται συνεχώς σε βάρος των ημιορεινών και ορεινών περιοχών.

Παρά το γεγονός ότι ο κλάδος αυτός στηρίζεται σε παραγόμενες ζωοτροφές σε συνδυασμό με αυτό του υψηλού βαθμού γεωγραφικής συγκέντρωσης δεν έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην αξιοποίηση των φυσικών πόρων.

Σε αντίθεση με τους δυο προηγούμενους κλάδους, στη χοιροτροφία το στοιχείο της παραδοσιακότητας δεν διαδραματίζει αξιόλογο ρόλο στις γεωγραφικές μετατοπίσεις αυτής. Αυτό προκύπτει και από το γεγονός ότι

ΧΑΡΤΗΣ 1.3

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΩΝ ΧΟΙΡΩΝ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΩΡΑΣ

ΧΟΙΡΟΙ 1991

ΧΟΙΡΟΙ 1983

ΧΟΙΡΟΙ 1985

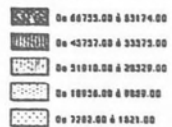
ΧΟΙΡΟΙ 1987

ΧΟΙΡΟΙ 1989

ΧΟΙΡΟΙ 1992

πολύ μικρός αριθμός νομών που το 1961 ανήκε στην ομάδα των πρώτων από άποψη συμμετοχής νομών, παρέμεινε στην ίδια ομάδα και στις επόμενες δεκαετίες. Αυτό σημαίνει ότι τη θέση των παραδοσιακών χοιροτροφικών νομών κατέλαβαν νέοι μη παραδοσιακοί για τους κλάδους αυτούς νομοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

2.1 Εισαγωγή

Την εξέλιξη του αγροτικού τομέα μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, όπως αναφέρθηκε στην αρχή της προηγούμενης ενότητας, ακολούθησε και το γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας ως αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνικού χώρου.

Οι τέσσερις βασικοί κλάδοι της κτηνοτροφίας (βοοτροφία, αιγοπροβατοτροφία, χοιροτροφία, ορνιθοτροφία) φαίνεται να ακολουθούν την ανισοκατανομή, όσον αφορά τη γεωγραφική τοποθέτησή τους, που παρατηρείται γενικότερα σε επίπεδο χώρας. Έτσι, ο ζωϊκός πληθυσμός της αιγοπροβατοτροφίας είναι κατανεμημένος ομοιόμορφα στο σύνολο των νομών που ανήκουν στο γεωγραφικό αυτό διαμέρισμα, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους τρεις που παρουσιάζουν μια σχετικά μεγάλη ανισοκατανομή. Όσον αφορά τη μεταβολή της γεωγραφικής αυτής τοποθέτησης του ζωϊκού πληθυσμού της ενότητας που εξετάζουμε, έχουμε να παρατηρήσουμε ότι αυτή παραμένει σχεδόν σταθερή.

Διαχρονικά, ο ζωϊκός πληθυσμός της βοοτροφίας καθώς και της χοιροτροφίας φαίνεται να συγκεντρώνεται κυρίως στους νομούς της Κεντρικής Μακεδονίας. Η γεωγραφική αυτή μετατόπιση οφείλεται στην ύπαρξη μεγάλων αστικών κέντρων και πόλων ανάπτυξης που υπάρχουν στην περιοχή, τα οποία με τη σειρά τους βοηθούν τις δομικές αλλαγές (π.χ. εκσυγχρονισμός) που απαιτούνται για την ανάπτυξη των κλάδων αυτών. Όσον αφορά τον ζωϊκό πληθυσμό της αιγοπροβατοτροφίας, αυτός παραμένει σταθερός και δεν παρατηρείται κάποια ιδιαίτερη γεωγραφική μετατόπιση προς κάποιους νομούς του γεωγραφικού διαμερίσματος που εξετάζουμε.

Βέβαια, ιδιαίτερο ρόλο παίζει και η σχέση της φυτικής και ζωϊκής παραγωγής στη διαμόρφωση της γεωγραφικής τοποθέτησης του ζωϊκού πληθυσμού. Η σχέση αυτή είναι κυρίως ανταγωνιστική και σε συνδυασμό με τον πρωτεύοντα ρόλο της φυτικής παραγωγής πολλές φορές οδηγεί στο να

αποτελεί η κτηνοτροφία εξαρτημένη μεταβλητή της ανάπτυξης της φυτικής παραγωγής.

2.2 Βοοτροφία

Στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας παρατηρούνται τα μεγαλύτερα ποσοστά της συγκέντρωσης του βοείου πληθυσμού, σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Παρ' όλα αυτά ακολουθεί την πτωτική πορεία που είχε ο βόειος πληθυσμός της χώρας και η οποία παρατηρήθηκε μετά το 1974. Έτσι, ο πληθυσμός αυτός κατά την χρονική περίοδο 1981-1992 μειώθηκε κατά 30,4%.

Πίνακας 7
Γεωγραφική κατανομή του βοείου πληθυσμού στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας

Νομοί	1981	%	1992	%
Γρεβενών	4780	1,11	4402	1,48
Δράμας	32326	7,56	21912	7,37
Ημαθίας	31697	7,41	25105	8,44
Θεσσαλονίκης	73256	17,14	67946	22,8
Καβάλας	19749	4,62	8932	3,00
Καστοριάς	5607	1,31	5312	1,78
Κιλκίς	49736	11,63	40611	13,6
Κοζάνης	22365	5,23	14376	4,83
Πέλλης	51487	12,04	25574	8,60
Πιερίας	9388	2,19	4062	1,36
Σερρών	92239	21,58	47942	16,12
Φλωρίνης	27228	6,37	25962	8,73
Χαλκιδικής	7517	1,75	5172	1,73
Σύνολο	427375	100	297308	100

Πηγή: ΕΣΥΕ

Από τον παραπάνω πίνακα, στον οποίο παρουσιάζεται η κατανομή του βοείου πληθυσμού στους διάφορους νομούς της Μακεδονίας, αρχικά

παρατηρούμε ότι μεγαλύτερη συγκέντρωση βοοειδών παρουσιάζουν κυρίως οι νομοί που βρίσκονται στην Κεντρική Μακεδονία, με εξαίρεση τους νομούς Δράμας και Φλωρίνης. Άλλωστε, η παραπάνω περιφέρεια είναι και αυτή που αποτελεί την παραδοσιακή περιοχή της βοοτροφίας. Διαχρονικά, αν και η μείωση του βοείου πληθυσμού είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται σε όλους τους νομούς, εν τούτοις το μεγαλύτερο ποσοστό συγκέντρωσης των βοοειδών εξακολουθεί να βρίσκεται σε νομούς που χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακοί στην βοοτροφία.

Επίσης, πρέπει να σημειώσουμε ότι παρά το γεγονός ότι η μείωση του αριθμού των βοοειδών υπήρξε σημαντική κατά τη διάρκεια μιας δεκαετίας στους περισσότερους νομούς, τα ποσοστά συμμετοχής στο σύνολο του πληθυσμού στο γεωγραφικό διαμέρισμα που εξετάζουμε για ορισμένους νομούς (Ημαθίας, Θεσσαλονίκης, Κιλκίς, Φλωρίνης) αυξήθηκαν ενώ σε κάποιους άλλους (Σερρών, Χαλκιδικής) παρέμειναν σχεδόν σταθερά. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπήρξε, πιθανότατα, μια συγκέντρωση των βοοειδών στους παραδοσιακούς στον τομέα αυτό νομούς, ενώ ταυτόχρονα στους υπόλοιπους παρατηρείται συρρίκνωση του αντίστοιχου πληθυσμού.

Το φαινόμενο αυτό είναι πιθανόν να οφείλεται στη μείωση των εκμεταλλεύσεων που αποτελούνταν από 1 έως 9 ζώα και την επικράτηση και ανάπτυξη κυρίως αυτών μεγαλύτερης τάξης μεγέθους (10 ζώα και άνω). Άλλωστε, οι εκμεταλλεύσεις με μικρό αριθμό ζώων διαχρονικά ακολουθούν μια πτωτική πορεία όπως αναλύθηκε και στο πρώτο μέρος (βλ. πίνακα 3). Και αυτό συμβαίνει ακριβώς γιατί, όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο μέρος, διαχρονικά μειώνονται οι εκμεταλλεύσεις που ασχολούνταν συμπληρωματικά με την κτηνοτροφία ενώ αυξάνονται οι μεσαίες και μεγάλες που ασχολούνται κατά κύριο λόγο ή αποκλειστικά με τη βοοτροφία. Ενισχύεται επομένως η υπόθεση που κάναμε και στην ανάλυση του κλάδου στον ελληνικό χώρο, ότι δηλαδή ο κλάδος της βοοτροφίας παρ' όλη την πτωτική πορεία που ακολουθεί ο ζωϊκός της πληθυσμός και ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων, αυτός εξελίσσεται με αργό σχετικά ρυθμό σε επιχειρηματικό κλάδο.

Από τον παρακάτω πίνακα μπορούμε να διαπιστώσουμε και με αριθμούς ότι πράγματι υπήρξε μια μείωση των εκμεταλλεύσεων και στις τρεις περιφέρειες της Μακεδονίας κατά τη διάρκεια των ετών 1988, 1989 και 1990. Παρ' όλη τη μείωση, όμως, το μεγαλύτερο ποσοστό εκμεταλλεύσεων εξακολουθεί να κατέχει η Κεντρική Μακεδονία η οποία άλλωστε περικλείει και τους νομούς που έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί στην βοοτροφία. Εδώ

πρέπει να σημειώσουμε ότι στο ποσοστό των εκμεταλλεύσεων που αντιστοιχεί στην Ανατολική Μακεδονία συμπεριλαμβάνεται και η Θράκη (ταξινόμηση ΕΣΥΕ) και για το λόγο αυτό φαίνεται να πλησιάζει αυτό της Κεντρικής Μακεδονίας.

Πίνακας 8

Αριθμός των εκμεταλλεύσεων με βοοειδή και αριθμός ζώων στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας

Περιφέρειες	1988			1989			1990		
	Εκμ/ σεις	Ζώα	%	Εκμ/ σεις	Ζώα	%	Εκμ/ σεις	Ζώα	%
Α. Μακεδονία-Θράκη	19074	126287	37,5	16784	119336	38,9	15916	120389	40,0
Κ. Μακεδονία	23131	234200	45,5	19557	231560	45,3	17438	222035	43,9
Δ. Μακεδονία	8555	58336	16,8	6762	57028	15,6	6347	60959	15,9
Σύνολο	50760	418823	100	43103	407924	100	39701	403383	100

Πηγή: ΕΣΥΕ

Επομένως, όσον αφορά το γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας, ο βόειος πληθυσμός φαίνεται να συγκεντρώνεται διαχρονικά στους νομούς που χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακοί στον κλάδο αυτό παρ' όλη την πτωτική πορεία που ακολουθεί ο ζωϊκός αυτός πληθυσμός σε όλη τη χώρα. Αυτό οφείλεται αρχικά στο ότι οι νομοί αυτοί βρίσκονται κοντά σε πόλους ανάπτυξης καθώς και σε αστικά κέντρα, με αποτέλεσμα να ευνοούνται κάθε είδους δομικές αλλαγές όπως είναι ο εκσυγχρονισμός των μονάδων. Επίσης οι περιοχές αυτές έχουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα το κλίμα, τα οποία βοηθούν στην ανάπτυξη του κλάδου. Επίσης, παρά την ταυτόχρονη μείωση των εκμεταλλεύσεων, οι νομοί της Κεντρικής Μακεδονίας φαίνεται να κρατούν ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό διαχρονικά, με εκμεταλλεύσεις που ασχολούνται κυρίως ή αποκλειστικά με τη βοοτροφία. Έτσι, ο κλάδος της βοοτροφίας αναπτύσσεται με αργό αλλά σταθερό ρυθμό σε επιχειρηματικό κλάδο.

2.3 Αιγοπροβατοτροφία

Ο ζωϊκός πληθυσμός της αιγοπροβατοτροφίας κατανέμεται ομοιόμορφα στον ελλαδικό χώρο χωρίς να εμφανίζει ιδιαίτερα μεγάλη συγκέντρωση σε ορισμένες μόνο περιοχές. Το γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας φαίνεται να έχει ένα αρκετά μεγάλο αριθμό αιγοπροβάτων ο οποίος διαχρονικά παρουσιάζει κάποια αύξηση.

Πίνακας 9

Γεωγραφική κατανομή του αιγοπρόβειου πληθυσμού στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας

Νομοί	1981	%	1992	%
Γρεβενών	147117	6,49	116655	4,98
Δράμας	124372	5,49	145436	6,21
Ημαθίας	98510	4,35	107620	4,60
Θεσσαλονίκης	288104	12,72	305853	13,07
Καβάλας	167039	7,37	197908	8,45
Καστοριάς	81956	3,62	88467	3,78
Κιλκίς	174828	7,72	176039	7,52
Κοζάνης	302829	13,37	248355	10,61
Πέλλης	226416	10,00	223781	9,56
Πιερίας	134461	5,94	145649	6,22
Σερρών	257320	11,3	291340	12,45
Φλωρίνης	109199	4,82	105974	4,52
Χαλκιδικής	151436	6,69	186369	7,96
Σύνολο	2263587	100	2339446	100

Πηγή: ΕΣΥΕ.

Από τον παραπάνω πίνακα είναι φανερό ότι κατά την περίοδο 1981-1992 ο αιγοπρόβειος πληθυσμός αυξήθηκε κατά 3,35%. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε ο πληθυσμός αυτός είναι σχεδόν ίσα κατανεμημένος στους νομούς της Μακεδονίας χωρίς κάποια ιδιαίτερα μεγάλη συγκέντρωση σε κάποιους νομούς. Μεγαλύτερο ποσοστό, σε σχέση με το σύνολο των νομών, παρουσιάζουν αυτοί της Θεσσαλονίκης, Κοζάνης, Πέλλης, Πιερίας και Σερρών. Παρατηρούμε δηλαδή ότι και στα αιγοπρόβατα, παρ' όλη την ισοκατανομή του

πληθυσμού τους, υπάρχει μια ελάχιστα μεγαλύτερη συγκέντρωση στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας με εξαίρεση τον νομό της Κοζάνης.

Η ομοιομορφία αυτή που παρουσιάζεται σε όλους σχεδόν τους νομούς μπορεί να ερμηνευτεί αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι τα αιγοπρόβατα μπορούν να αξιοποιούν εκτάσεις που είναι ακατάλληλες για άλλες χρήσεις και προσαρμόζονται εύκολα στις διάφορες εδαφοκλιματικές συνθήκες. Από την άλλη, εκτρέφονται κυρίως σε μικρές εκμεταλλεύσεις και δεν απαιτούνται ιδιαίτερα μεγάλες επενδύσεις και επαγγελματική εξειδίκευση των κτηνοτρόφων.

Πίνακας 10

Αριθμός των εκμεταλλεύσεων με αιγοπρόβατα και αριθμός ζώων στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας

Περιφέρειες	1987			1989		
	Εκμ/σεις	Ζώα	%	Εκμ/σεις	Ζώα	%
Αν. Μακεδονία-Θράκη	14083	1091035	22,77	13439	1012189	24,25
Κεντρ. Μακεδονία	28524	1506768	46,12	27143	1494085	48,98
Δυτ. Μακεδονία	19231	758699	31,09	14833	642774	26,76
Σύνολο	61838	3356502	100	55415	3149048	100

Πηγή: ΕΣΥΕ

Από τον παραπάνω πίνακα ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων με αιγοπρόβατα μειώθηκε κατά 6,18% ποσοστό πολύ μικρότερο από το αντίστοιχο των άλλων κλάδων. Παρατηρούμε δηλαδή ότι η πορεία του αριθμού των εκμεταλλεύσεων των αιγοπροβάτων είναι παρόμοια με αυτή του πληθυσμού τους. Όσον αφορά το γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας, όπως προκύπτει από τον πίνακα, το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής ανήκει στην Κεντρική Μακεδονία η οποία φαίνεται να συγκεντρώνει σχεδόν το 50% του συνόλου των εκμεταλλεύσεων (της Μακεδονίας).

Επομένως, μπορούμε να πούμε ότι ο αιγοπρόβειος πληθυσμός φαίνεται να παρουσιάζει μια μεγαλύτερη συγκέντρωση στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας παρόλο που αυτή έχει το χαρακτηριστικό της παραδοσιακής περιοχής στον κλάδο της βοοτροφίας. Γενικότερα, όμως, ο πληθυσμός της αιγοπροβατοτροφίας δεν έχει μεταβληθεί σημαντικά κατά τη διάρκεια της

τελευταίας δεκαετίας και εξακολουθεί να κατανέμεται ομοιόμορφα για τους λόγους που αναφέρθηκαν και παραπάνω.

2.4 Χοιροτροφία

Ο κλάδος της χοιροτροφίας είναι ένας από τους κλάδους με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Και αυτός όπως και ο κλάδος της βοοτροφίας, παρουσιάζει μια ανισοκατανομή στον ελλαδικό χώρο όσον αφορά τον ζωϊκό του πληθυσμό. Η Μακεδονία είναι από τις περιοχές που παρουσιάζουν από τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκέντρωσης των χοίρων. Παρόμοια με τους άλλους κλάδους της κτηνοτροφίας παρουσιάζει και αυτός μια πτωτική πορεία που στην περίπτωση του γεωγραφικού διαμερίσματος της Μακεδονίας το ποσοστό είναι της τάξης του 6,15% κατά την περίοδο 1981-1992.

Αυτό, άλλωστε, φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα όπου παρουσιάζεται ο ζωϊκός πληθυσμός των χοίρων σε κάθε νομό της Μακεδονίας κατά την προαναφερόμενη περίοδο. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι υπάρχει μια συγκέντρωση του αριθμού των χοίρων κυρίως σε νομούς της Κεντρικής Μακεδονίας (Ημαθίας, Θεσσαλονίκης, Σερρών, κλπ). Η συγκέντρωση αυτή δικαιολογείται αν λάβουμε υπ'όψη μας τη γενικότερη πορεία του πληθυσμού που παρουσιάζει μια τάση συγκέντρωσης σε νομούς που βρίσκονται κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα (π.χ. Ημαθίας) και σε αυτούς με μεγάλα αστικά κέντρα (π.χ. Θεσσαλονίκης).

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε και από τον παρακάτω πίνακα νομοί που δεν τηρούν τα παρακάτω στοιχεία (π.χ. Γρεβενών, Φλωρίνης), κατά την περίοδο 1981-1992, φαίνεται να μειώνουν στο ελάχιστο το ποσοστό συμμετοχής τους στο συνολικό πληθυσμό των χοίρων του γεωγραφικού διαμερίσματος της Μακεδονίας. Αντίθετα οι νομοί που πληρούν τα στοιχεία που αναφέρθηκαν (π.χ. Ημαθίας, Πιερίας) όχι μόνο δεν μείωσαν τον πληθυσμό τους αλλά είχαμε μια αύξηση του καθώς και του αντίστοιχου ποσοστού συμμετοχής στο συνολικό πληθυσμό των χοίρων που βρίσκονται στη Μακεδονία.

Η μεγάλη αυτή συγκέντρωση του πληθυσμού των χοίρων στην Κεντρική Μακεδονία είναι πιθανό να οφείλεται στην ανάπτυξη αυτού του κλάδου που παρουσιάστηκε σε επίπεδο χώρας μετά το 1970, απόπου εντάθηκε η οργάνωση της χοιροτροφικής παραγωγής σε μεγάλες σύγχρονες μονάδες.

Πίνακας 11
Γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού των χοίρων στο γεωγραφικό
διαμέρισμα της Μακεδονίας

Νομοί	1981	%	1992	%
Γρεβενών	4781	2,35	2185	1,14
Δράμας	18936	9,32	17131	8,98
Ημαθίας	29730	14,63	41720	21,88
Θεσσαλονίκης	31799	15,65	19091	10,01
Καβάλας	11245	5,53	5910	3,09
Καστοριάς	2018	0,99	1476	0,77
Κιλκίς	13324	6,55	7989	4,19
Κοζάνης	7282	3,58	4572	2,39
Πέλλης	13118	6,45	5944	3,11
Πιερίας	27281	13,42	55316	29,01
Σερρών	24184	11,90	17570	9,21
Φλωρίνης	6794	3,34	1760	0,92
Χαλκιδικής	12669	6,23	9994	5,24
Σύνολο	203161	100	190658	100

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πίνακας 12
Αριθμός εκμεταλλεύσεων με χοίρους και αριθμός ζώων στο
γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας

Περιφέρειες	1988			1989			1990		
	Εκμ/σ εις	Ζώα	%	Εκμ/ σεις	Ζώα	%	Εκμ/ σεις	Ζώα	%
Α.Μακεδονία-Θράκη	5339	99141	21,4	4886	87476	26,1	4795	92388	30,8
Κεντρ. Μακεδονία	13130	183606	52,8	9269	141807	49,6	6147	130368	39,5
Δυτ. Μακεδονία	6375	34656	25,6	4531	35258	24,2	4605	25068	29,6
Σύνολο	24844	317403	100	18686	264541	100	15547	247824	100

Πηγή: ΕΣΥΕ

Από τον παραπάνω πίνακα με μια πρώτη ματιά, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του αριθμού των εκμεταλλεύσεων βρίσκεται στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας παρ' όλη την πτωτική πορεία που παρουσιάζουν και αυτές όπως και ο πληθυσμός των χοίρων.

Από την παραπάνω ανάλυση της εξέλιξης του ζωϊκού πληθυσμού κάθε κλάδου στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας, αλλά και της πορείας των εκμεταλλεύσεων μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η μεγαλύτερη συγκέντρωσή τους παρουσιάζεται στους νομούς που βρίσκονται στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας.

Άλλωστε αυτό ήταν αναμενόμενο αφού, όπως προέκυψε και από την αντίστοιχη ανάλυση σε επίπεδο χώρας, η περιφέρεια αυτή συγκεντρώνει τους νομούς που έχουν το χαρακτηριστικό της παραδοσιακότητας στην κτηνοτροφία. Από την άλλη, οι νομοί αυτοί βρίσκονται κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα (ή κάποιοι από αυτούς αποτελούν μεγάλα αστικά κέντρα) με αποτέλεσμα να ευνοείται η ανάπτυξη και εξέλιξη κυρίως των κλάδων της βοοτροφίας και της χοιροτροφίας, μια και αυτός της αιγοπροβατοτροφίας παρουσιάζει πιο ομαλή κατανομή σε σχέση με τους άλλους λόγω των χαρακτηριστικών που αναφέρθηκαν παραπάνω. Αυτό συμβαίνει καθώς ευνοούνται οι διάφορες δομικές αλλαγές (π.χ. μεγάλες επενδύσεις, εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων κλπ) οι οποίες είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη και εξέλιξη των κλάδων της κτηνοτροφίας, καθώς οι δύο από αυτούς (βοοτροφία, χοιροτροφία) εξελίσσονται σε επιχειρηματικό κλάδο έχοντας μεγαλύτερες απαιτήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΗΜΑΘΙΑΣ

3.1 Εισαγωγή

Όπως διαπιστώσαμε από τα προηγούμενα κεφάλαια, κλάδος της κτηνοτροφίας είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στους νομούς της Κεντρικής Μακεδονίας με πιο σημαντικό το Ν. Ημαθίας. Είναι πράγματι γεγονός ότι ο κλάδος αυτός αποτελεί από τα πιο σημαντικά τμήματα της οικονομίας του νομού.

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια σύντομη περιγραφή των χαρακτηριστικών του νομού και μέσα από αυτή να διαπιστώσουμε το ρόλο της κτηνοτροφίας και πόσο αυτός επηρεάζει την οικονομία του νομού.

3.2 Θέση - Γεωκλιματικά χαρακτηριστικά

Ο νομός Ημαθίας ανήκει στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας και συνορεύει βόρεια με τον νομό Πέλλης, νότια με τον νομό Πιερίας και ένα τμήμα του νομού Κοζάνης, δυτικά με τον νομό Κοζάνης και ανατολικά με τον νομό Θεσσαλονίκης. Επίσης, βρέχεται και από τον Θερμαϊκό κόλπο στο νοτιοανατολικό μέρος του. Η συνολική του έκταση είναι 1701 τ.χλμ.

Βόρεια του νομού υπάρχει ο ορεινός όγκος του Βερμίου και ανατολικά οι πλαγιές των Πιερίων καταλαμβάνοντας έτσι το ήμισυ σχεδόν της συνολικής του έκτασης. Η υπόλοιπη περιοχή είναι πεδινή με σημαντικό τμήμα αυτής εκτάσεις της αποξηρανόθισας λίμνης των Γιαννιτσών. Μεταξύ των δύο παραπάνω ορεινών όγκων διέρχεται ο ποταμός Αλιάκμονας που στη συνέχεια διασχίζει το πεδινό τμήμα του νομού. Κατά μήκος του ποταμού αυτού έχουν αναπτυχθεί, εντός των χωρικών ορίων, τρία (3) ενεργειακά φράγματα από τα οποία το τελευταίο εξυπηρετεί και την άρδευση.

Εκτός από τον ποταμό Αλιάκμονα, στο νομό Ημαθίας υπάρχουν και δύο σημαντικοί στραγγιστικοί τάφροι. Από αυτούς η μια, που ονομάζεται Τ66,

εκβάλλει στον Αλιάκμονά ενώ η δεύτερη, του ποταμού Λουδία, εκβάλλει στον Θερμαϊκό κόλπο.

Το πεδινό τμήμα του νομού χαρακτηρίζεται κυρίως από καλλιεργήσιμα εδάφη τα οποία αποτελούνται από ιζηματογενείς αποθέσεις αργιλοαμμωδών υλικών με κροκάλες και λατύπες από προσχώσεις καθώς και εναλλαγές αργιλούχων ψαμμιτών και μαργαϊκών στρώσεων. Το ορεινό τμήμα αποτελείται από κρυσταλλικούς ασβεστόλιθους καθώς και ηφαιστειακά πετρώματα. Από εδαφοχημική άποψη τα εδάφη είναι αμμώδη και λίγα αργιλώδη ενώ από άποψη ορυκτού πλούτου υπάρχει σημαντικός αριθμός φλεβών μαρμάρων και ήδη λειτουργούν 16 λατομεία.

Το κλίμα είναι γενικά μεσογειακού τύπου (ηπειρωτικό). Τον χειμώνα η θερμοκρασία πέφτει συχνά κάτω από το μηδέν. Κατά την περίοδο αυτή το χιόνι καλύπτει μεγάλες εκτάσεις του νομού και κυρίως σημαντικά τμήματα του ορεινού όγκου. Επίσης σημειώνονται παγετοί οι οποίοι διαρκούν από τον Νοέμβριο ως τον Απρίλιο.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι ο νομός είναι πλούσιος σε φυσικούς πόρους για τους λόγους ότι ένα σημαντικό μέρος του καλύπτεται από πεδινές εκτάσεις, διαθέτει άφθονο υδατικό πλούτο ο οποίος είναι συχνά επιφανειακός.

3.3 Διοικητικά-Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά

Ο νομός Ημαθίας το 1981 αποτελούνταν από δύο επαρχίες (Ημαθίας και Ναούσης), τρεις δήμους (Βέροιας, Αλεξανδρείας και Ναούσης) και 61 κοινότητες. Οι αριθμοί αυτοί άλλαξαν όσον αφορά τους δήμους κατά την απογραφή του 1991 μια και προστέθηκε αυτός του δήμου Ειρηνούπολης (που προέκυψε από συνένωση τριών κοινοτήτων) και έτσι οι κοινότητες μειώθηκαν σε 58. Πρωτεύουσα του νομού Ημαθίας είναι η Βέροια.

Ο πληθυσμός, σύμφωνα με την απογραφή του 1991, εκτιμάται στους 147617 κατοίκους. Αν εξετάσουμε τον πληθυσμό του νομού ανά δεκαετίες από το 1951 έως το 1991 θα δούμε ότι ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά 53,06%. Η αύξηση του συνολικού πληθυσμού του νομού ανά δεκαετία φαίνεται στον πίνακα 14. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ο νομός Ημαθίας και ο νομός Θεσσαλονίκης είναι οι μόνοι στη Βόρειο Ελλάδα που παρουσίασαν αύξηση του

πληθυσμού τους κατά τις δεκαετίες 1961-1971 και 1971-1981 (ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Χωροταξίας, «Νομός Ημαθίας, Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης», Αθήνα Μάης 1984).

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε και από τον πίνακα 13, τα ποσοστά αλλάζουν όσον αφορά την κατανομή του πληθυσμού στους δήμους και τις κοινότητες. Έτσι, ενώ το 1981 το 41,1% του συνολικού πληθυσμού του νομού Ημαθίας κατοικούσε στους δήμους και το υπόλοιπο 58,8% κατοικούσε στις κοινότητες του νομού, τα ποσοστά αυτά αλλάζουν με την πάροδο μιας δεκαετίας και αυξάνεται σε 59,8% αυτό του πληθυσμού στους δήμους και ταυτόχρονα μειώνεται το ποσοστό των κατοίκων στις κοινότητες (53,9%). Βλέπουμε, λοιπόν, μια μετακίνηση του πληθυσμού προς τα αστικά κέντρα η οποία άρχισε να σημειώνεται από τις προηγούμενες δεκαετίες (βλ. πίνακα 15).

Πίνακας 13
Νόμιμος πληθυσμός κατά τις απογραφές 1981 και 1991

N. Ημαθίας	1981		1991	
	Πληθυσμός	% Συνόλου	Πληθυσμός	% Συνόλου
Σύνολο νομού	139209		147617	
<i>Επαρχίες</i>	<i>Πληθυσμός</i>	<i>% Συνόλου</i>	<i>Πληθυσμός</i>	<i>% Συνόλου</i>
Ημαθίας	103026	74,0	109621	74,2
Ναούσης	36183	25,9	37996	25,7
Σύνολο Δήμων	57335	41,1	68348	59,8
Βέροιας	28650	20,5	31628	21,4
Ναούσης	18059	12,9	19386	13,1
Αλεξανδρείας	10626	7,6	12358	8,3
Ειρηνούπολης	—	—	4976	3,3
Σύνολο κοινοτήτων	81874	58,8	79629	53,9

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πίνακας 14
Εξέλιξη συνολικού πληθυσμού - Μεταβολές πληθυσμού

Έτος	Εξέλιξη συνολικού πληθυσμού			Μεταβολές πληθυσμού		
	Νομός	Χώρα	N/X	Δεκαετία	N (%)	X (%)
1951	96439	7632801	0,0126	1951-1961	18,7	9,9
1961	114515	8388553	0,0136	1961-1971	3,1	4,5
1971	118103	8768641	0,0134	1971-1981	17,8	11,0
1981	139209	9740417	0,0142	1981-1991	6,03	5,06
1991	147617	10259900	0,0143		-	

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Χωροταξίας, «Νομός Ημαθίας, Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης»

Στο νομό υπήρξε εξωτερική μετανάστευση μέχρι το 1971. Υπολογίστηκε ότι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1961-1971 η φαινομενική μετανάστευση στο σύνολο πληθυσμιακών αρχών της δεκαετίας ήταν 90,58%, ενώ στην δεκαετία 1971-1981 σημειώθηκε παλιννόστηση 55,12% (ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Χωροταξίας, «Νομός Ημαθίας, Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης», Αθήνα Μάης 1984). Σήμερα η μετανάστευση έχει ελαχιστοποιηθεί ενώ αντίθετα κάποιες περιόδους ο νομός υπήρξε αποδέκτης εσωτερικής μετανάστευσης από τους βόρειους ορεινούς νομούς.

Πίνακας 15
Αστικοποίηση - Ποσοστιαία κατανομή πληθυσμού του Ν. Ημαθίας σε αστικό, ημιαστικό, αγροτικό

Έτος	Αστικός	Ημιαστικός	Αγροτικός	Σύνολο
1951	38,7	13,0	48,3	100
1961	37,4	12,2	50,4	100
1971	40,5	13,2	46,3	100
1981	51,8	7,1	41,1	100
1991	51,67	10,20	38,11	100

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Χωροταξίας, «Νομός Ημαθίας, Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης», ΕΣΥΕ

3.4 Οικονομικά χαρακτηριστικά

Ο νομός Ημαθίας συγκαταλέγεται στους οικονομικά εύρωστους και είναι από τους λίγους νομούς της χώρας που παρουσιάζουν θετικό ισοζύγιο εισαγωγών-εξαγωγών (το 1981 οι εισαγωγές ανήλθαν σε 2,395 δισ. δραχμές και οι εξαγωγές σε 9,040 δισ. δραχμές).

Οι κύριοι συντελεστές της οικονομικής ανάπτυξης του νομού είναι το έδαφος και η εργασία. Το εύφορο έδαφος σε συνδυασμό με τα αρδευτικά έργα και τα άφθονα νερά, δημιουργούν έντονο αγροτικό χαρακτήρα και είναι χαρακτηριστικό ότι οι υπάρχουσες βιομηχανίες και βιοτεχνίες είναι σχετικές με τη γεωργική παραγωγή (ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Χωροταξίας, «Νομός Ημαθίας, Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης», Αθήνα Μάης 1984).

Πίνακας 16
Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός - Απασχολούμενοι

Έτος	Πληθυσμός (1)	Ενεργός Πλ. (2)	(2) / (1) %	Απασχολού- μενοι
1961	114515	52850	46,15	48500
1971	118103	46624	39,47	45000
1981	139209	46640	33,58	44465
1991	147617	55170	37,37	50826

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Χωροταξίας, «Νομός Ημαθίας, Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης»
ΕΣΥΕ

Στον παραπάνω πίνακα μπορούμε να διακρίνουμε την εξέλιξη του ενεργού πληθυσμού του νομού Ημαθίας ανά δεκαετία από το 1961 έως το 1991. Παρατηρούμε, λοιπόν ότι ενώ αυτός παρουσιάζει μια αρχική μείωση κατά τη δεκαετία 1961-1971 της τάξης του 11,7% η οποία είναι πιθανό να οφείλεται στην εξωτερική μετανάστευση του πληθυσμού που έπληξε και τον νομό Ημαθίας και που σταμάτησε το 1971, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Στη συνέχεια παρουσιάζει μια τάση σταθεροποίησης για την επόμενη δεκαετία και τελικά αυξάνεται κατά τη διάρκεια 1981-1991 κατά 18,2%. Παρ'όλα αυτά το

ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο του πληθυσμού κατά το έτος 1991 είναι από τα μικρότερα, αν λάβουμε υπ' όψη το αντίστοιχο κατά το έτος 1961 (46,15%).

Επίσης, μπορούμε να δούμε και την εξέλιξη των απασχολούμενων κατά τη διάρκεια της τριακονταετίας. Ο αριθμός των απασχολούμενων ακολουθεί και αυτός την εξέλιξη του οικονομικώς ενεργού πληθυσμού. Έτσι, οι απασχολούμενοι κατά το 1991 ανέρχονται στους 50826. Από αυτούς οι περισσότεροι απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα, όπως φαίνεται και από τους παρακάτω πίνακες. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι στις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια συνεχής και σημαντική μείωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα. Έτσι, για παράδειγμα, ενώ το 1961 απασχολούνταν το 71,76% του συνόλου των απασχολούμενων, το 1981 μειώθηκε στο 43,42% των απασχολούμενων. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι η απασχόληση του εργατικού δυναμικού χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα με περίοδο αιχμής τους καλοκαιρινούς μήνες λόγω συγκομιδής και επεξεργασίας των προϊόντων της γεωργικής παραγωγής (ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Χωροταξίας, «Νομός Ημαθίας, Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης», Αθήνα Μάης 1984).

Πίνακας 17

Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και θέση στο επάγγελμα για τα έτη 1981 και 1991

Φύλο	Σύνολο		Εργοδότες		Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό		Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση		Μισθωτοί		Δεν δήλωσαν θέση και νέοι	
	81	91	81	91	81	91	81	91	81	91	81	91
Αμφότερω	4672	55170	999	398	20288	19146	5032	5069	18262	2262	2148	4344
	9			5						6		
Άρρενες	36661	38889	939	3384	19188	16314	2316	2325	12746	14558	1472	2308
Θήλειες	10068	16281	60	601	1100	2832	2716	2744	5516	8068	676	2036

Πηγή: ΕΣΥΕ

Από τον παραπάνω πίνακα, όπου παρουσιάζεται η κατανομή του οικονομικώς ενεργού πληθυσμού κατά τη θέση στο επάγγελμα, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι αυτός αυξάνεται κατά τη δεκαετία 1981-1991 με ποσοστό 18,06%. Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού αυτού το έχουν όσοι είναι εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό και οι μισθωτοί. Στους πρώτους υπήρξε μια μείωση κατά τη διάρκεια της δεκαετίας της τάξης του 5,62% ενώ ο αριθμός των μισθωτών παρουσιάζει μια αύξηση της τάξης του 23,8%. Αυτό οφείλεται, θα μπορούσαμε να πούμε, στην αύξηση που παρουσίασε ο οικονομικώς ενεργός πληθυσμός των γυναικών κατά τη δεκαετία που εξετάζουμε (61,71%).

Πίνακας 18
Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Θέση στο επάγγελμα	Αμφότερων		Άρρενες		Θήλειες	
	81	91	81	91	81	91
Ασκούντες επιστημονικά & ελεύθερα επαγγέλματα	2402	1010	1366	528	1036	482
Διευθ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	407	102	386	84	21	18
Υπάλληλοι γραφείου	2552	763	1550	413	1002	350
Έμποροι & πωλητές	3274	1020	2575	680	699	340
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	2242	937	1704	634	538	303
Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ	18694	11711	15514	9194	3180	2157
Τεχνίτες, εργάτες & χειριστές μεταφ. μέσων	14806	4370	11981	3461	2825	909
Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επαγ/μα	90	107	50	67	40	40
Νέοι, άνεργοι	1371	967	880	506	491	461
Δεν δήλωσαν επάγγελμα	891	531	655	328	236	203
Σύνολο	46729	21518	36661	15895	10068	5263

Πηγή: ΕΣΥΕ

Γενικά το ποσοστό ανεργίας του ενεργού πληθυσμού θεωρείται χαμηλό, όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε και από τον παραπάνω πίνακα. Αν και το ποσοστό αυτό φτάνει μόλις το 2,9% για το έτος 1981, το 1991 το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 22,2%. Βέβαια, υπάρχει πάντα και το πρόβλημα της υποαπασχόλησης που είναι πιθανό να μη λαμβάνεται υπόψη στα στοιχεία του 1981, γι' αυτό να παρατηρείται αυτού του είδους η διαφορά. Επίσης, πρέπει να λάβουμε υπ' όψη το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας το 10% του εργαζόμενου δυναμικού του νομού, απασχολούνταν στα έργα της Δ.Ε.Η. που γινόταν για την ολοκλήρωση των φραγμάτων Σφηκιάς και Ασωμάτων (ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Χωροταξίας, «Νομός Ημαθίας, Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης», Αθήνα Μάης 1984).

3.5 Χαρακτηριστικά παραγωγικού συστήματος

3.5.1 Πρωτογενής τομέας

3.5.1.α Γεωργία

Ο νομός Ημαθίας είναι κατ' εξοχήν γεωργικός νομός με δυναμικές καλλιέργειες. Η καλλιεργήσιμη γη καλύπτει το 41,08% της έκτασης του νομού (περίπου 704036 στρέμματα) και είναι από τις αποδοτικότερες της Ελλάδας. Από αυτά περίπου τα 560000 στρ. (80%) αρδεύονται. Οι εκτάσεις αυτές βρίσκονται στο κεντρικό, νότιο και ανατολικό τμήμα του νομού.

Η ποιότητα του εδάφους της καλλιεργήσιμης γης ποικίλλει κατά περιοχή. Έτσι, διακρίνονται σε τρεις ζώνες:

- Η πεδινή ζώνη που περιλαμβάνει πολύ γόνιμα εδάφη, γόνιμα εδάφη και ημιγόνιμα εδάφη
- Η ημιορεινή ζώνη και
- Η ορεινή ζώνη.

Το καλλιεργούμενο έδαφος της ημιορεινής και ορεινής ζώνης είναι μάλλον φτωχό, επικλινές και με συχνές διαβρώσεις (ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Χωροταξίας, «Νομός Ημαθίας, Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης», Αθήνα Μάης 1984).

Όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση των γεωκλιματικών χαρακτηριστικών, ολόκληρη η περιοχή του νομού Ημαθίας είναι πλούσια σε

υδάτινους πόρους, επιφανειακούς και υπόγειους. Το σύνολο των ποταμών και ο πλούσιος υδροφόρος υπόγειος ορίζοντας με τις αξιόλογες πηγές που υπάρχουν, δίνουν τη δυνατότητα υπερκάλυψης των αναγκών σε νερό για ύδρευση και άρδευση του νομού. Στο πεδινό τμήμα του νομού, η συστηματικώς αρδευόμενη έκταση ανέρχεται στο 37% της καλλιεργήσιμης γης. Οι ορεινές και ημιορεινές περιοχές του νομού αρδεύονται από επιφανειακά νερά και από εγγειοβελτιωτικά έργα μικρής έκτασης (ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Χωροταξίας, «Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης», Αθήνα Μάης 1984).

Η πλειοψηφία των καλλιεργειών αφορούν τις δενδρώδεις και αροτραίες καλλιέργειες καθώς και φυτά μεγάλης καλλιέργειας (π.χ. βαμβάκι, βιομηχανική ντομάτα) και λιγότερο τα αμπέλια και τα κηπευτικά. Αυτό, άλλωστε, μπορούμε να το διαπιστώσουμε αν ρίξουμε μια ματιά στον παρακάτω πίνακα, στον οποίο φαίνεται η παραγωγή σε τόνους κατά ομάδα και είδος προϊόντων. Παρατηρούμε, λοιπόν ότι υπάρχει μεγάλη παραγωγή όσον αφορά τις δενδρώδεις καλλιέργειες (ροδάκινο, αχλάδι, μήλο, κεράσια), στα βιομηχανικά φυτά (ζαχαρότευτλα, βαμβάκι) καθώς και σε αροτραίες καλλιέργειες (σιτάρι, καλαμπόκι).

Από τα παραπάνω (όπως φαίνεται και στον πίνακα) η καλλιέργεια που κυριαρχεί είναι αυτή του ροδάκινου. Κατά τη διάρκεια της τριετίας 1993-1995 η παραγωγή παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα με μια μικρή αύξηση της τάξης του 1,5%. Οι ποικιλίες που ευδοκούν στο νομό είναι διάφορες και εξυπηρετούν την εγχώρια αγορά, την εξαγωγή σε άλλες χώρες και την μεταποίηση. Η πλειοψηφία των εξαγωγών αφορούν χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κυρίως τη Γερμανία.

Τα τελευταία χρόνια, βέβαια, υπάρχουν κάποια προβλήματα όσον αφορά τις εξαγωγές, λόγω αρχικά του εμπάργκο της Γιουγκοσλαβίας, αλλά και λόγω της κακής διαχείρισης και παλιομοδίτικης νοοτροπίας από την πλευρά των εμπόρων με αποτέλεσμα την απώλεια των αγορών της Ευρώπης. Αυτή η εξέλιξη είχε ως συνέπεια η παραγωγή του επιτραπέζιου ροδάκινου να βρίσκεται σε μαρασμό και να υπάρχει αδυναμία διάθεσης στην αγορά. Ήδη εδώ και αρκετά χρόνια μεγάλες ποσότητες ροδακίνων (αλλά και μήλων) αποσύρονται στις χωματερές προκαλώντας έτσι μεγάλα προβλήματα στην οικονομία και το περιβάλλον.

Οι υπόλοιπες δενδρώδεις καλλιέργειες αντιμετωπίζουν και αυτές τα προβλήματα του ροδάκινου σε μικρότερο, όμως, βαθμό. Οι πιο μεγάλες καλλιέργειες είναι αυτές του μήλου και του αχλαδιού. Η παραγωγή αυτών

παρέμεινε σταθερή με μια μείωση της τάξης του 6.2% και 11,4% αντίστοιχα (1993-1995).

Από την άλλη, υπάρχουν και οι ετήσιες καλλιέργειες των οποίων η παραγωγή είναι σημαντική για την οικονομία του νομού. Αναφερόμαστε κυρίως σε αυτές του βαμβακιού, του ζαχαρότευτλου, του καπνού, του καλαμποκιού και της βιομηχανικής ντομάτας. Οι αποδόσεις τους είναι αρκετά σημαντικές και δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο πρόβλημα.

Εδώ, ίσως θα πρέπει να αναφερθούμε στην κατανομή, ανακατανομή και γενικά στην εγγειοδιάρθρωση του αγροτικού κλήρου τα οποία αποτελούν σημαντικά στοιχεία στην αγροτική παραγωγή. Ο τομέας αυτός αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα λόγω του ότι έχει μειωθεί το μέγεθος του και έχει πολυτεμαχιστεί. Αυτό οδήγησε στην αδυναμία του μέσου αγροτικού κλήρου να μπορεί, σε συνδυασμό με γενικότερες συγκυρίες (π.χ. εμπάργκο, Βοσνιακό), να

Πίνακας 19

Παραγωγή των κυριότερων γεωργικών, κτηνοτροφικών προϊόντων κλπ. στο νομό Ημαθίας, κατά τα έτη 1993,1994,1995

Παραγωγή σε τόνους

Ομάδες και είδη προϊόντων	1993	1994	1995
A. ΓΕΩΡΓΙΑ			
1. Αροτραίες καλλιέργειες			
<i>α. Σιτηρά για καρπό</i>			
Σιτάρι	20845	20676	22800
Κριθάρι	3432	2682	1800
Βρώμη	30	6	6
Σίκαλη	-	2	2
Καλαμπόκι	69956	76257	75000
Ρύζι	11608	17218	20220
<i>β. Βρώσιμα όσπρια</i>			
Φασόλια	141	139	139
Κουκιά	33	41	30
Φακές	-	-	-
Ρεβύθια	-	-	-
<i>γ. Βιομηχανικά φυτά</i>			
Καπνός	5354	5271	3610

Ομάδες και είδη προϊόντων	1993	1994	1995
Βαμβάκι	38920	39010	40200
Σουσάμι	5	5	5
Ηλίανθος	15	22	22
Αραχίδα	-	-	-
Σόγια	29	-	-
Ζαχαρότευτλα	274535	269798	236000
<i>δ. Πεπονοειδή και πατάτες</i>			
Καρπούζια	545	1744	2000
Πεπόνια	59	115	-
Πατάτες	2108	2316	1200
<i>ε. Κτηνοτροφικά προϊόντα</i>			
Καρποί	-	-	-
Λοιπά χόρτα	883	2771	50
Μηδική, Τριφύλλια	22586	20748	22420
2. Λαχανικά			
Κουνουπίδια-λάχανα	3836	4076	4075
Ντομάτες (σύνολο)	49865	53387	53385
Ντομάτα βιομηχανική	42121	45588	45590
Ντομάτα νωπής χρήσης	7744	7799	7795
Πράσα	805	952	955
Κρεμμύδια Ξερά	693	1022	1015
Μπάμιες	401	845	1400
Μελιτζάνες	3197	3688	3687
3. Αμπελουργικά προϊόντα			
Μούστος	4394	4540	4536
Επιτραπέζια σταφύλια	242	408	408
Σταφίδα Κορινθιακή	-	-	-
Σταφίδα Σουλτανίνα	-	-	-
4. Δενδρώδεις καλλιέργειες			
<i>α. Εσπεριδοειδή</i>			
Λεμόνια	-	-	-
Πορτοκάλια	-	-	-
Μανταρίνια	-	-	-
<i>β. Οπώρες</i>			
Αχλάδια	20834	18057	18057
Μήλα	62707	58787	58788
Ροδάκινα	556449	565103	565103

Ομάδες και είδη προϊόντων	1993	1994	1995
Βερίκοκα	176	242	242
Κεράσια	7263	7116	7115
<i>γ. Ξηροί καρποί</i>			
Αμύγδαλα	270	263	263
Καρύδια	166	127	127
<i>δ. Λοιπά</i>			
Βρώσιμες ελιές	149	115	115
Ελαιόλαδο	1	6	6
Β. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ			
1. Πρωτογενή κτην. προϊόντα			
Γάλα	27389	29462	38000
Κρέας	10679	3126	3126
Λίπος χοιρινό	72	151	150
Μαλλιά προβάτων	75	60	60
Μέλι	158	167	306
Αυγά (χιλ. τεμάχια)	23418	16005	28600
2. Δευτερογενή κτην. προϊόντα			
Τυρί μαλακό	487	563	562
Τυρί σκληρό	134	120	119
Βούτυρο νωπό	19	22	21
Βούτυρο λιωμένο	1	-	-
Ψάρια	99	96	96

Πηγή: ΕΣΥΕ

σε συνδυασμό με γενικότερες συγκυρίες (π.χ. εμπάργκο, Βοσνιακό), να συντηρεί την αγροτική οικογένεια. Έτσι, είχαμε μια αύξηση της ανεργίας που πλήττει κυρίως τους νέους με αποτέλεσμα αυτοί να οδηγούνται προς άλλες κατευθύνσεις.

Σήμερα, απασχολούνται κυρίως λαθρομετανάστες στις αγροτικές εργασίες. Το κόστος παραγωγής σ' αυτές δεν αυξήθηκε πολύ παρ'όλο που αυξήθηκαν τα λοιπά έξοδα (π.χ. φυτοφάρμακα, λιπάσματα).

3.5.1.β Κτηνοτροφία

Ο νομός Ημαθίας αποτελεί έναν από τους παραδοσιακούς νομούς στην κτηνοτροφία και ιδιαίτερα όσον αφορά τον κλάδο της βοοτροφίας. Στον νομό

υπάρχουν συνολικά 1634 μονάδες εκτροφής βοοειδών από τις οποίες οι 66 εκτρέφουν πάνω από 30 ζώα. Παρατηρούμε, λοιπόν ότι ο κλάδος της βοοτροφίας έχει διαστάσεις επιχειρηματικού κλάδου στον νομό. Συνολικά εκτρέφονται 28000 βοοειδή από τα οποία το μεγαλύτερο ποσοστό (18000 ζώα) είναι εισαγόμενα. Εισάγονται κυρίως από τρίτες χώρες της Ευρώπης αλλά και από κάποιες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα βοοειδή που εισάγονται είναι μόσχοι οι οποίοι προορίζονται αρχικά για πάχυνση και στη συνέχεια δίνονται για κρεατοπαραγωγή. Η ετήσια παραγωγή κρέατος υπολογίζεται περίπου στους 7692 τόνους και αυτή του γάλακτος σε 18840 τόνους.

Σημαντικός, όμως είναι και ο κλάδος της αιγοπροβατοτροφίας, αφού υπάρχουν στο νομό 700 μονάδες εκτροφής από τις οποίες οι 120 μετακινούνται. Ο συνολικός αριθμός αιγοπροβάτων φτάνει τις 111000 περίπου. Και εδώ έχουμε σημαντική παραγωγή σε γάλα που φτάνει τους 10500 τόνους κατά μέσο όρο ετησίως ενώ η παραγωγή κρέατος ετησίως κυμαίνεται στους 1100 τόνους περίπου.

Αν και ο κλάδος της χοιροτροφίας είναι από τους κλάδους που έχει αναπτυχθεί τις τελευταίες δεκαετίες, στον νομό Ημαθίας υπάρχουν περίπου 50000 ζώα σε 56 μονάδες με ετήσια παραγωγή 5000 τόνους σε κρέας ετησίως.

Επίσης, υπάρχουν και 15 μονάδες αυγοπαραγωγής, όσον αφορά τον τομέα της πτηνοτροφίας, με ετήσια παραγωγή 6100 εκατ. αυγά, καθώς και 3 μονάδες κρεατοπαραγωγής με ετήσια παραγωγή σε κρέας 16 τόνους. Υπάρχουν, επίσης, 16000 κυψέλες οι οποίες δίνουν περίπου 320 τόνους παραγωγή σε μέλι.

Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι ο τομέας της κτηνοτροφίας είναι ένας αρκετά σημαντικός τομέας για την οικονομία του νομού με τάσεις για παραπέρα ανάπτυξη.

Η χωροθέτηση των κτηνοτροφικών μονάδων στο νομό είναι άναρχη και δεν υπάρχουν κάποιες κτηνοτροφικές ζώνες. Πολλές φορές κάποιες από αυτές βρίσκονται κοντά ή και μέσα σε οικισμούς με μεγάλα προβλήματα ρύπανσης. Οι προδιαγραφές που απαιτούνται για τη σωστή λειτουργία των μονάδων τηρούνται από έναν πολύ μικρό αριθμό μονάδων.

Επομένως, αν και υπάρχει μεγάλος αριθμός κτηνοτροφικών επιχειρήσεων και ενώ αποτελούν σημαντικό οικονομικό μέγεθος για το νομό, αν συνεχίσουν την λειτουργία τους με την μέχρι σήμερα πρακτική, δεν έχουν μελλοντικά περιθώρια και κάποια στιγμή θα γίνουν προβληματικές.

Με τον τομέα της κτηνοτροφίας θα ασχοληθούμε στη συνέχεια της μελέτης αναλυτικότερα, γι' αυτό και η ανάλυση εδώ είναι συνοπτική.

3.5.1.γ Δάση-Αλιεία

Τα δάση στο νομό Ημαθίας καλύπτουν μια αρκετά μεγάλη έκταση (476400 στρ.) με ποσοστό δασοκάλυψης 28% έναντι 19% της χώρας. Είναι εκμεταλλεύσιμα από οξιά, πεύκο και δρυς. Η ετήσια παραγωγή ξυλείας κυμαίνεται σε 35000 κ.μ. και των καυσόξυλων σε 30000 κ.μ.. Σχεδόν το σύνολο των δασών ανήκουν σε ιδιώτες, συνεταιρισμούς και Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ). Υπάρχουν 5 καταφύγια θηραμάτων σε 90000 στρ..

Η εκμετάλλευση των δασών σήμερα είναι ικανοποιητική και δεν υπάρχουν περισσότερες βιώσιμες δυνατότητες. Είναι πιθανό ότι θα πρέπει να υπάρξει περισσότερο αυστηρή και λογική εκμετάλλευση της ξυλείας.

Τα δάση αυτά είναι από τα λίγα εναπομείναντα στη χώρα και για το λόγο αυτό θα πρέπει να υπάρξουν δυνατότητες για διακριτικές παρεμβάσεις τουριστικής υποδομής. Ήδη, πολύ σωστά τα Πιέρια χαρακτηρίστηκαν ως «Χώρος ιδιαίτερου κάλους» και μεγάλο τμήμα του Βερμίου θεσμοθετήθηκε από το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Φύση 2000» ως προστατευόμενη περιοχή.

Όσον αφορά την αλιεία, ο νομός με την μικρή προσπέλαση στη θάλασσα που έχει σε μικρή λωρίδα στο δέλτα του Αλιάκμονα (που προστατεύεται από την συνθήκη Ramsar), παρουσιάζει παραγωγή σε αλιεύματα περίπου 90 τόνους. Επίσης, υπάρχουν σημαντικές υδατοκαλλιέργειες σε 4 πεστροφοτροφεία, 1 κυπρινοτροφείο και 34 μυδιοτροφεία.

Υπάρχουν σημαντικές ποσότητες γλυκών νερών όπου θα μπορούσαν να αναπτυχθούν περαιτέρω οι ιχθυοκαλλιέργειες αλλά λόγω της μόλυνσής τους σήμερα δεν είναι εφικτό.

3.5.2 Δευτερογενής τομέας

Ο νομός Ημαθίας χαρακτηρίζεται κυρίως από ελαφρά βιομηχανία και βιοτεχνία και δεν υπάρχουν βαριές βιομηχανίες. Άλλωστε η κυριαρχία του

πρωτογενή τομέα και οι γενικότερες επιλογές της χώρας δεν έδωσαν δυνατότητες για ανάπτυξη βιομηχανιών. Υπάρχει μόνο η κρατική βιομηχανία ζάχαρης στο Πλατύ (ΕΛΒΙΖ) που σήμερα υπολειτουργεί.

Όσον αφορά την ελαφρά βιομηχανία και βιοτεχνία, έχει μια σημαντική παρουσία και σχετίζεται άμεσα με τις πρώτες ύλες του νομού και την παράδοση. Η ταχεία ανάπτυξη στον αγροτικό τομέα σε συνδυασμό με την μεγάλη παραγωγή προϊόντων που προορίζονται είτε για εσωτερική είτε για εξωτερική κατανάλωση, δημιούργησε μια σημαντική υποδομή που είναι απόλυτα εξαρτημένη από τον πρωτογενή τομέα. Σήμερα υπάρχουν πολλές βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες που ασχολούνται με την τυποποίηση και συσκευασία οπωροκηπευτικών και επεξεργασίας τους σε κονσέρβες. Ταυτόχρονα, όμως, δημιουργούν και μεγάλο πρόβλημα στο νομό λόγω του ότι είναι άτακτα χωροθετημένες σ' αυτόν χωρίς προδιαγραφές με αποτέλεσμα να δημιουργούν τεράστια ρύπανση.

Σημαντική παρουσία έχουν επίσης οι βιομηχανίες επεξεργασίας άλλων προϊόντων του πρωτογενή τομέα όπως για παράδειγμα της κτηνοτροφίας. Επίσης, όσον αφορά την κτηνοτροφία, σημαντική στην οικονομία του νομού είναι και η λειτουργία των μεγάλων κτηνοτροφικών μονάδων με σκοπό την κρεατοπαραγωγή και που χαρακτηρίζονται ως βιομηχανικές μονάδες. Βέβαια και για αυτές ισχύει η έλλειψη σωστής χωροθέτησης τους στο νομό με αποτέλεσμα να δημιουργούν τεράστια προβλήματα στο περιβάλλον.

Τα προηγούμενα χρόνια είχαμε μια συγκέντρωση παραδοσιακών μονάδων επεξεργασίας νημάτων στη Νάουσα. Όμως, η παραδοσιακή κλειστή υποδομή τους, η έλλειψη εκσυγχρονισμού και η μετανάστευση των κεφαλαίων οδήγησε την πόλη σε μαρασμό και την κατέστησε φθίνουσα βιομηχανικά. Ήδη, έχει ενταχθεί σε πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σαν φθίνουσα βιομηχανικά περιοχή.

Επομένως, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι παρά το γεγονός ότι δεν γίνεται αμέσως αντιληπτό, ο δευτερογενής τομέας παραγωγής είχε και έχει σημαντικό μερίδιο στην οικονομία του νομού. Παρουσιάζει, όμως, κάποιες σημαντικές αδυναμίες όπως η ανάγκη εκσυγχρονισμού, ο έλεγχος της χωροθέτησης των μονάδων και η διάρθρωση του τομέα.

Υπάρχουν αντικειμενικές συνθήκες για την εγκατάσταση νέων επενδύσεων λόγω της ύπαρξης πρώτων υλών, εργατικής δύναμης και υποδομής. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του νομού θα αποτελεί μελλοντικά η προβλεπόμενη κατασκευή της Εγνατίας οδού.

3.5.3 Τριτογενής τομέας - Εξυπηρητήσεις

3.5.3.α Υγεία - Πρόνοια

Στο νομό Ημαθίας σήμερα λειτουργούν δύο (2) νοσοκομεία, ένα στην πρωτεύουσα του νομού Βέροια και ένα στη Νάουσα, ένα κέντρο υγείας στην Αλεξάνδρεια, τρία (3) υποκαταστήματα του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ) ένα σε κάθε προαναφερόμενο δήμο και 18 αγροτικά ιατρεία. Στα δύο παραπάνω νοσοκομεία λειτουργούν 300 κλίνες με εξωτερικά ιατρεία ενώ παράλληλα υπάρχει και μια ιδιωτική κλινική. Για τους ασφαλισμένους των ταμείων λειτουργούν ιατρεία και ιατροκοινωνικά κέντρα στα γηροκομεία Βέροιας και Ναούσης όπως επίσης και στα ΚΑΠΗ Βέροιας, Ναούσης και Αλεξάνδρειας.

Επίσης, λειτουργούν 21 παιδικό σταθμοί και αρκετοί βρεφονηπιακοί στους δήμους του νομού. Χαρακτηρίζονται από την μη ορθολογική κατανομή τους στους οικισμούς του νομού με αποτέλεσμα να υπάρχει έλλειψη στα αστικά κέντρα που υπάρχουν μεγαλύτερες ανάγκες.

Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπάρχουν μικρά προβλήματα εκσυγχρονισμού και επέκτασης σε ορισμένους τομείς της υγείας που χρήζουν άμεσης αποκατάστασης.

3.5.3.β Εκπαίδευση

- *Πρωτοβάθμια εκπαίδευση.* Σήμερα λειτουργούν στο νομό 83 δημοτικά σχολεία και 94 νηπιαγωγεία με συνολικό αριθμό μαθητών 12500. Η εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές ανάγκες καλύπτονται από 3 ειδικά σχολεία στους τρεις δήμους (Βέροιας, Ναούσης και Αλεξάνδρειας) ενώ παράλληλα λειτουργούν ειδικές τάξεις σε πολλά σχολεία. Όσον αφορά το προσωπικό δεν υπάρχει πρόβλημα έλλειψης αν και υπάρχουν σχολεία σε μικρούς απομακρυσμένους οικισμούς με πολύ μικρό αριθμό μαθητών. Όμως, παρά τις προσπάθειες για συνενώσεις κοινοτήτων αυτές δεν έγιναν αποδεκτές.

- *Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.* Ο αριθμός των γυμνάσιων και λυκείων που λειτουργούν σήμερα στο νομό είναι 25 και 15 αντίστοιχα με 12000 μαθητές. Επίσης, λειτουργούν δύο τεχνικές σχολές με 300 μαθητές και ένα κέντρο τεχνικής εκπαίδευσης του ΟΑΕΔ με 800 μαθητές. Τα μόνα προβλήματα που

δημιουργούνται είναι λόγω της έλλειψης αιθουσών και έτσι λειτουργούν δύο βάρδιες.

3.5.3.γ Τουρισμός

Ο νομός Ημαθίας είναι από τους νομούς που μέχρι πριν λίγα χρόνια είχε πολύ χαμηλή τουριστική ανάπτυξη παρά τον μεγάλο αριθμό και μεγάλης αξίας τουριστικούς πόρους που διαθέτει. Οι δυνατότητες, λοιπόν τουριστικής ανάπτυξης του είναι πολύ μεγάλες και προκύπτουν από τον συνδυασμό χώρων ιδιαίτερου φυσικού κάλους και αρχαιολογικών μνημείων όλων των εποχών της ιστορίας.

Έτσι, στο νομό λειτουργούν δύο από τα καλύτερα χιονοδρομικά κέντρα της χώρας, αυτό του Σελίου ή Κάτω Βερμίου και αυτό στα Τρία-Πέντε Πηγάδια. Στις παρυφές του Βερμίου υπάρχει η αρχαία Μίεζα με τη σχολή του Αριστοτέλη ενώ στις καταπράσινες πλαγιές των Πιερίων βρίσκονται τα ευρήματα των Αιγών στην Βεργίνα με το αρχαίο νεκροταφείο των Μακεδόνων Βασιλέων.

Σημαντική, επίσης, είναι η παρουσία του διεθνούς μονοπατιού E5 που διέρχεται από τους δύο ορεινούς όγκους Βερμίου και Πιερίων. Από την άλλη, η Βέροια αποτελεί από τις πόλεις με τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις βυζαντινών μνημείων (κυρίως εκκλησίες). Ταυτόχρονα υπάρχουν πολλά μνημεία σε όλο το νομό άλλων εποχών, με τεράστια αξία και ενδιαφέρον.

Σύμφωνα, λοιπόν, με όλα τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι ο νομός έχει τεράστιες δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης οι οποίες, όμως, θα πρέπει να αξιοποιηθούν μέσα από ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα.

3.5.3.δ Μεταφορές - Επικοινωνίες

Το οδικό δίκτυο του νομού Ημαθίας είναι συνολικά 839 χλμ. από τα οποία τα 230 χλμ. ανήκουν στο επαρχιακό δίκτυο. Αυτό παρουσιάζει προβλήματα ποιότητας οπότε και απαιτείται συντήρηση. Από τον νομό προβλέπεται να περάσει και η Εγνατία οδός η οποία θα εξυπηρετεί και γειτονικούς νομούς, με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητη η κατασκευή κάθετου δρόμου. Η προβλεπόμενη αυτή χάραξη της Εγνατίας οδού δίνει νέα διέξοδο στις μεταφορές της περιοχής και της δίνει τον χαρακτήρα του κόμβου.

Άλλωστε οι μεταφορές για το νομό και την οικονομία του είναι καθοριστικές λόγω της φύσης των προϊόντων που παράγονται.

Από το νομό διέρχεται η σιδηροδρομική γραμμή που κατευθύνεται στη Δυτική Μακεδονία και εξυπηρετεί κυρίως το εξαγωγικό εμπόριο.

Στη Βέροια λειτουργεί σύγχρονο ψηφιακό τηλεπικοινωνιακό κέντρο που εξυπηρετεί τις ανάγκες των καταναλωτών.

3.5.3.ε Ύδρευση - Αποχέτευση - Αστικά απόβλητα

Στα αστικά κέντρα του νομού έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν τρεις Δημόσιες Επιχειρήσεις Ύδρευσης Αποχέτευσης (ΔΕΥΑ) που προχωρούν σε εκσυγχρονισμό των υποδομών τους με δίκτυα και βιολογικές επεξεργασίες. Χρηματοδοτούνται από το ταμείο συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επίσης, λειτουργεί και Σύνδεσμος Ύδρευσης με 27 κοινότητες και τους δήμους Αλεξανδρείας και Πλατέως. Όσον αφορά τα δίκτυα αποχέτευσης στους υπόλοιπους οικισμούς δεν υπάρχουν. Τα λύματα καταλήγουν σε φυσικούς αποδέκτες προκαλώντας τη ρύπανση αυτών.

Τα στερεά αστικά απορρίμματα καταλήγουν, χωρίς κάποιο έλεγχο, επιφανειακά σε 60 περίπου θέσεις. Το πρόβλημα της ρύπανσης που δημιουργούν είναι τεράστιο με συνέπειες στην υγεία των κατοίκων.

3.5.3.στ. Περιβάλλον

Το περιβάλλον του νομού Ημαθίας αντιμετωπίζει μεγάλα προβλήματα ρύπανσης. Αυτά οφείλονται κυρίως στην εντατικοποίηση των καλλιεργειών που έχει ως αποτέλεσμα την ανεξέλεγκτη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, στις διάφορες βιομηχανίες με την ακατέργαστη απόρριψη των αποβλήτων τους και στα αστικά απόβλητα όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.

Όσον αφορά τα νερά, επιφανειακά και υπόγεια, στις περισσότερες περιοχές του πεδινού τμήματος, είναι επικίνδυνα με άμεσες συνέπειες για την υγεία των κατοίκων. Χαρακτηριστική είναι η ρύπανση της τάφρου Τ66 από τα αστικά και βιομηχανικά απόβλητα και των υπογείων νερών ύδρευσης βάθους 100 μέτρων.

Επίσης, τα εδάφη είναι σε μεγάλο βαθμό μολυσμένα από τα στερεά απόβλητα και κυρίως από τα λιπάσματα.

3.5.3.ζ Εμπόριο

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω τις τελευταίες δεκαετίες υπήρξε μια μεγάλη ανάπτυξη στον πρωτογενή τομέα ο οποίος συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην οικονομία του νομού. Αυτός, λοιπόν, σε συνδυασμό με τη σημαντική παρουσία του δευτερογενή τομέα, ο οποίος συνδέεται άμεσα με τον πρωτογενή, καθόρισαν το εμπόριο της περιοχής και ιδιαίτερα το εξαγωγικό. Η αγορά προσδιορίζεται στα αστικά κέντρα και αφορά το σύνολο των αγαθών και εξυπηρετήσεων.

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο τομέας του εξαγωγικού εμπορίου που αφορά τα οπωροκηπευτικά, νωπά και κατεργασμένα. Η περιστασιακή λειτουργία, η άναρχη και ανεύθυνη του οργάνωση είναι από τις βασικές αιτίες που επέτρεψαν την απώλεια των αγορών του εξωτερικού. Έγιναν κάποιες προσπάθειες από τους συνεταιρισμούς που απέτυχαν σε χειρότερο βαθμό λόγω της ανοχής της διοίκησης. Έτσι, οι εσφαλμένες επιλογές με την απόσυρση των φρούτων (ροδάκινα, μήλα), το Πρόβλημα με την Γιουγκοσλαβία, το εμπάργκο και η κακή νοοτροπία του οδήγησα σε μαρασμό του εμπορίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΜΑΘΙΑΣ

4.1 Εισαγωγή

Όπως προκύπτει και από την παραπάνω ανάλυση σε επίπεδο χώρας και ειδικότερα σε επίπεδο γεωγραφικού διαμερίσματος (Μακεδονία) ο νομός Ημαθίας είναι ένας από τους παραδοσιακούς νομούς της κτηνοτροφίας στην Ελλάδα κυρίως όσον αφορά τους κλάδους της βοοτροφίας και της χοιροτροφίας. Επίσης, από την γενική αναφορά σε στοιχεία για τον νομό παρατηρούμε ότι και η οικονομία του νομού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την πορεία της κτηνοτροφίας μια και όλοι οι τομείς της παραγωγής (και κυρίως οι πρωτογενής και δευτερογενής) έχουν άμεση σχέση με διάφορες δραστηριότητες της.

Η μεγάλη αυτή ανάπτυξη της κτηνοτροφίας διαχρονικά στο νομό Ημαθίας είχε ταυτόχρονα και σημαντικές συνέπειες στο περιβάλλον και επομένως στην υγεία των κατοίκων του νομού. Σε αυτό οδήγησε η άτακτη χωροθέτηση των μονάδων στις διάφορες περιοχές του νομού χωρίς να υπάρξει κάποια πρόβλεψη για τα προβλήματα που αυτές θα δημιουργούσαν στους οικισμούς, μια και χαρακτηριστικό τους είναι ότι βρίσκονται κυρίως στα όρια αυτών. Τα προβλήματα αυτά ρύπανσης του περιβάλλοντος, δημιουργούνται κυρίως από τα απόβλητα των κτηνοτροφικών μονάδων που διοχετεύονται κυρίως σε υγρούς αποδέκτες (π.χ. τάφρος Τ66, Αλιάκμονας) με τις ανάλογες συνέπειες σ' αυτούς. Επίσης, οι οσμές που απορρέουν από τις μονάδες δημιουργούν ατμοσφαιρική ρύπανση η οποία επιδεινώνει το γενικότερο πρόβλημα ρύπανσης του περιβάλλοντος.

4.2 Βοοτροφία

Ο κλάδος αυτός είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στο νομό Ημαθίας και έχει αποκτήσει τον χαρακτήρα του επιχειρηματικού κλάδου μια και διαθέτει πολλές μονάδες με υψηλή δυναμικότητα σε αριθμό ζώων η κάθε μια. Ο συνολικός αριθμός των βοοτροφικών μονάδων στο νομό φτάνει αυτή τη στιγμή τις 1634 από τις οποίες οι 66 εκτρέφουν πάνω από 30 ζώα.

Πίνακας 20

Κατανομή του αριθμού των βοοειδών ανά οικισμό στο νομό Ημαθίας

Δήμος ή Κοινότητα	1993	1994	1995
Αγία Βαρβάρα	1130	1120	1160
Αγία Μαρίνα	227	227	233
Αγιος Γεώργιος	160	640	640
Αγκαθιά	0	345	370
Αλεξάνδρεια	1180	1170	1220
Αραχος	22	14	0
Αρκοχώρι	0	0	0
Βεργίνα	158	140	140
Βέροια	9060	9120	8985
Βρυσάκι	19	12	10
Γεωργιανό	245	250	275
Γιαννακοχώρι	56	53	55
Δάσκιο	0	0	0
Διαβατός	21	16	80
Ειρηνούπολη	477	416	410
Επισκοπή	7	33	24
Επισκοπή Ναούσης	236	170	100
Καβάσιλα	2	3	0
Καμποχώρι	83	83	78
Καστανιά	135	155	140
Κάτω Βέρμιο	0	0	0
Κεφαλοχώρι	83	83	120
Κλειδί	2350	1930	2190
Κοπανός	25	28	35
Κορυφή	85	80	85

Κουλούρα	14	14	17
Κουμαριά	710	776	823
Κυψέλη	46	42	35
Λευκάδια	145	145	146
Λιανοβέργιο	590	540	0
Λουτρός	2	2	0
Λυκογιάννη	868	845	190
Μακροχώρι	675	340	483
Μαρίνα	154	78	73
Μελίκη	80	111	99
Μονόσπιτα	17	19	16
Νάουσα	550	645	670
Νέα Νικομήδεια	30	60	50
Νεόκαστρο	30	29	0
Νεοχώρι	590	570	530
Νησί	140	155	145
Ξεχασμένη	25	25	20
Παλατίτσια	170	190	120
Παλιό Σκυλίτσι	31	37	59
Πατρίδα	150	145	150
Πλάτανος	360	360	395
Πλατύ	1040	1704	1881
Πολυδένδρι	109	148	144
Πρασινάδα	58	50	32
Πρόδρομος	50	38	40
Ραχιά	180	180	180
Ριζώματα	0	3	4
Ροδοχώρι	151	133	137
Σταυρός	106	106	128
Στενήμαχος	23	17	17
Συκιά	0	0	0
Σφηκιά	45	33	42
Τρίκαλα	260	250	180
Τρίλοφος	722	844	878
Τριπόταμος	392	392	435
Φυτιά	230	230	230
Χαρίεσα	39	39	47
Σύνολο	24543	25383	24746

Πηγή: Γεωργική Στατιστική Έρευνα, ΕΣΥΕ

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε και από τον παραπάνω πίνακα, η μεγαλύτερη συγκέντρωση παρατηρείται κυρίως στα αστικά κέντρα (Βέροια, Νάουσα και Αλεξάνδρεια) και σε οικισμούς που βρίσκονται κοντά σε αυτά (π.χ. Πλατύ, Κλειδί, Μακροχώρι). Μάλιστα, οι οικισμοί που βρίσκονται στο πεδινό μέρος του νομού φαίνεται να έχουν συγκεντρώσεις μεγαλύτερες από αυτούς που βρίσκονται στο ορεινό τμήμα του. Αυτό συμβαίνει κυρίως γιατί οι βοοτροφικές μονάδες είναι ενσταυλισμένες και απαιτούν μεγάλους χώρους για τις εγκαταστάσεις που είναι πιο εύκολο να βρεθούν στις πεδινές περιοχές.

Με την πάροδο του χρόνου παρατηρούμε ότι ο ζωϊκός πληθυσμός των βοοειδών παρέμεινε περίπου στα ίδια επίπεδα, εμφανίζοντας μια μικρή αύξηση 3,42% για την περίοδο 1993-1994 ενώ στην συνέχεια (1994-1995) παρουσιάζει μια μείωση της τάξης του 2,50%. Το ποσοστό αυτό παραμένει σχεδόν σταθερό για το λόγο ότι υπήρξε μια μείωση των βοοειδών κυρίως σε περιοχές που είχαν μεγαλύτερη συγκέντρωση (Βέροια) και σε αυτές με την μικρότερη ενώ παρέμειναν σταθερές ή παρουσίασαν αύξηση οι οικισμοί που βρίσκονται γύρω από τους δήμους (π.χ. Πλατύ, Κλειδί). Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο αριθμός των βοοειδών παραμένει σ' αυτό το σταθερό επίπεδο κυρίως τα τελευταία χρόνια αφού σημειώθηκε κάποια πτώση κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1981-1992 της τάξης του 20,8%, όπως προκύπτει από στοιχεία της ΕΣΥΕ.

Το χαρακτηριστικό σε αυτές τις περιοχές, με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση των βοοειδών, είναι ότι αποτελούν εκμεταλλεύσεις μεσαίου έως μεγάλου μεγέθους (30 ζώα και άνω) και ασχολούνται κυρίως με την εκτροφή μόσχων για πάχυνση και στη συνέχεια για κρεατοπαραγωγή. Από τον παρακάτω πίνακα μπορούμε να δούμε την κατανομή του αριθμού των βοοειδών σε εκμεταλλεύσεις από 40 ζώα και άνω σε κάθε ένα αγροτικό κτηνιατρείο του νομού ξεχωριστά. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι τα αγροτικά κτηνιατρεία Βέροιας και Πλατέως έχουν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση με 65,17% και 21,81% αντιστοίχως. Τα αγροτικά κτηνιατρεία περιλαμβάνουν εκτός από το δήμο ή την κοινότητα που έχουν την έδρα τους και κοινότητες κοντά σε αυτά. Έτσι, παρατηρούμε ότι όσον αφορά το αγροτικό κτηνιατρείο Βέροιας, και σε συνδυασμό με τον πίνακα 20, το μεγαλύτερο ποσοστό του αριθμού των βοοειδών βρίσκεται περιμετρικά της πόλης της Βέροιας (8985 από τα 11530).

Πίνακας 21

Κατανομή βοοειδών ανά Αγροτικό Κτηνιατρείο (μονάδες από 40 ζώα και άνω)

Αγροτικό Κτηνιατρείο	Αριθμός Ζώων	Ποσοστό
Αλεξανδρείας	613	3,46
Βέροιας	11530	65,17
Νάουσας	1413	7,99
Μελίκης	278	1,57
Πλατέως	3859	21,81
Σύνολο	17693	100

Πηγή: Διεύθυνση Κτηνιατρικής Ν. Ημαθίας

Τα ζώα τα οποία εκτρέφονται προέρχονται κυρίως από ξένες χώρες αφού συνολικά κατά μέσο όρο εισάγονται 13000 μόσχοι πάχυνσης ετησίως. Τα ζώα αυτά προέρχονται είτε από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Γαλλία) είτε από τρίτες χώρες (π.χ. Βουλγαρία, Ρουμανία). Αυτά που εισάγονται από χώρες της Ε.Ε. ζυγίζουν πάνω από 400 κιλά και δεν ελέγχονται.

Από τη στιγμή που θα εισαχθούν τα ζώα, οι παχυντές (χαρακτηρίζονται έτσι όσοι ασκούν το επάγγελμα τουλάχιστον μια τριετία) είναι υποχρεωμένοι να τα διατηρήσουν 120 μέρες συνολικά. Εφ'όσον αυτά διατηρηθούν 120 ημέρες τότε δίνονται στους παχυντές ειδικές άδειες από το Υπουργείο Γεωργίας και το τμήμα της ΔΥΔΑΓΕ σύμφωνα με τις οποίες έχουν μειωμένους δασμούς κατά 75%. Μετά την πάροδο του απαραίτητου χρόνου στις μονάδες, ο παχυντής έχει το δικαίωμα να το σφάξει, να τύχει την μείωση του δασμού και το κρέας να πάρει την μπλε σφραγίδα ως ντόπιο - ελληνικό κρέας (λόγω του ότι εκτρέφονται εδώ).

4.3 Αιγοπροβατοτροφία

Αν και ο νομός Ημαθίας δεν είναι από τους παραδοσιακούς νομούς όσον αφορά τον κλάδο της αιγοπροβατοτροφίας, έχει σημαντικό αριθμό ζωϊκού

πληθυσμού και παρουσιάζει από τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αυτού στο σύνολο των νομών της Μακεδονίας.

Σήμερα, λειτουργούν περίπου 700 μονάδες εκτροφής αιγοπροβάτων στο νομό από τις οποίες οι 120 μετακινούνται εποχιακά. Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε και από τον παρακάτω πίνακα, η γεωγραφική συγκέντρωση του αριθμού των αιγοπροβάτων ακολουθεί αυτήν που υπάρχει και στο σύνολο της χώρας. Είναι, δηλαδή, κατανεμημένος σχεδόν ομοιόμορφα με διαφοροποίηση του σε περιοχές του νομού που είναι ορεινές ή ημιορεινές.

Διαχρονικά ο ζωϊκός της πληθυσμός παρουσιάζει μια μικρή αύξηση της τάξης του 2,43%, ακολουθώντας την πορεία αύξησης που παρουσιάζεται κατά την δεκαετία 1981-1991 (όπου αυξήθηκε κατά 9,25% περίπου).

Πίνακας 22

Κατανομή αιγοπρόβειου πληθυσμού ανά οικισμό στο νομό Ημαθίας

Δήμος ή Κοινότητα	1993	1994	1995
Αγία Βαρβάρα	2370	2500	2380
Αγία Μαρίνα	439	439	449
Άγιος Γεώργιος	1100	1100	1100
Αγκαθιά	0	2100	2250
Αλεξάνδρεια	4340	4560	4490
Άραχος	300	320	0
Αρκοχώρι	295	297	297
Βεργίνα	1900	1960	2300
Βέροια	2900	3110	3600
Βρυσάκι	297	310	340
Γεωργιανοί	2070	2090	2128
Γιαννακοχώρι	690	655	660
Δάσκιο	5800	4900	5000
Διαβατός	265	270	235
Ειρηνούπολη	7256	7636	2251
Επισκοπή	232	210	277
Επισκοπή Ναούσης	842	949	974
Καβάσιλα	60	53	82
Καμποχώρι	755	755	790
Καστανιά	2700	2555	2800
Κάτω Βέρμιο	0	0	0

Δήμος ή Κοινότητα	1993	1994	1995
Κεφαλοχώρι	504	504	707
Κλειδί	2690	3050	4330
Κοπανός	207	205	345
Κορυφή	655	700	1199
Κουλούρα	717	892	835
Κουμαριά	1985	1830	1915
Κυψέλη	2200	2100	1600
Λευκάδια	233	233	231
Λιανοβέργιο	1730	1940	0
Λουτρός	1720	1815	2000
Λυκογιάννη	1223	1175	818
Μακροχώρι	1970	2020	1947
Μαρίνα	4030	3530	4250
Μελίκη	2070	3620	4100
Μονόσπιτα	535	585	792
Νάουσα	4460	5580	6380
Νέα Νικομήδεια	130	50	1408
Νεόκαστρο	1550	1840	0
Νεοχώρι	3010	2850	2750
Νησί	1750	1774	1855
Ξεχασμένη	870	775	825
Παλατίτσια	2250	2380	1791
Παλιό Σκυλίτσι	411	747	492
Πατρίδα	1720	1740	1790
Πλάτανος	870	870	1005
Πλατύ	1520	3835	2785
Πολυδένδρι	2660	2560	2376
Πρασινάδα	839	824	1054
Πρόδρομος	1358	1200	1280
Ραχιά	2398	2398	2513
Ριζώματα	2250	2350	2185
Ροδοχώρι	1210	1160	1325
Σταυρός	1000	1000	1020
Στενήμαχος	2571	2578	2637
Συκιά	2190	1880	2040
Σφηκιά	2778	2431	2372
Τρίκαλα	2800	2380	2165

Δήμος ή Κοινότητα	1993	1994	1995
Τρίλοφος	749	962	1103
Τριπόταμος	3303	2935	3489
Φυτιά	4206	4200	4395
Χαρίεσσα	350	350	360
Σύνολο	106283	112617	108867

Η αύξηση αυτή του αιγοπρόβειου πληθυσμού είναι αρκετά σημαντική αν λάβουμε υπ' όψη μας το γεγονός ότι ο νομός Ημαθίας ανήκει στους νομούς με παραδοσιακό προσανατολισμό στην βοοτροφία, ενώ παράλληλα έχει ανεπτυγμένη τη φυτική παραγωγή της οποίας είναι γνωστή η ανταγωνιστική σχέση που έχει με τη ζωϊκή παραγωγή ειδικά τις τελευταίες δυο δεκαετίες.

Σημαντικά επίσης είναι και τα επίπεδα της παραγωγής αιγοπρόβειου κρέατος και γάλακτος, που ανέρχεται σε 1100 και 10500 τόνους αντίστοιχα.

4.4 Χοιροτροφία

Ο κλάδος της χοιροτροφίας είναι και αυτός αρκετά σημαντικός για την οικονομία του νομού αφού παρουσιάζει αρκετά μεγάλο βαθμό γεωγραφικής συγκέντρωσης και ως προς το σύνολο της χώρας αλλά ειδικότερα ως προς το σύνολο των νομών της Μακεδονίας. Αυτό οφείλεται κυρίως στη γενικότερη τάση που παρουσίασε αυτός ο κλάδος για μετατόπιση και συγκέντρωση σε νομούς με μεγάλα αστικά κέντρα και σε γειτνιάζοντες με αυτά νομούς, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του νομού Ημαθίας.

Και στα πλαίσια του νομού γεωμορφολογικά η χοιροτροφία ακολουθεί τη γενικότερη τάση της σε επίπεδο χώρας. Άλλωστε είναι και ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους της κτηνοτροφίας η συγκέντρωση του ζωϊκού της πληθυσμού στις πεδινές κυρίως περιοχές. Έτσι και στο νομό Ημαθίας παρουσιάζεται μια ιδιαίτερη συγκέντρωση σε πεδινές περιοχές. Ταυτόχρονα αυτές αποτελούν τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα του νομού (Αλεξάνδρεια, Βέροια, Νάουσα) ή βρίσκονται σε μικρή απόσταση από αυτά(π.χ. Καμποχώρι, Επισκοπή).

Ο ζωϊκός πληθυσμός της χοιροτροφίας παρουσιάζει κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών μια μικρή μείωση της τάξης του 1,8% περίπου, όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα. Γενικά παρουσιάζει μια τάση

Δήμος ή Κοινότητα	1993	1994	1995
Λυκογιάννη	148	118	100
Μακροχώρι	25	55	35
Μαρίνα	0	30	180
Μελίκη	320	320	320
Μονόσπιτα	3	2	2
Νάουσα	1280	1490	1545
Νέα Νικομήδεια	26	60	40
Νεόκαστρο	0	0	0
Νεοχώρι	1920	1710	1600
Νησί	20	15	15
Ξεχασμένη	220	165	130
Παλατίτσια	84	64	50
Παλιό Σκυλίτσι	1893	2025	1997
Πατρίδα	60	50	70
Πλάτανος	12100	12100	11760
Πλατύ	190	545	525
Πολυδένδρι	20	20	65
Πρασινάδα	96	36	25
Πρόδρομος	10	15	10
Ραχιά	0	0	0
Ριζώματα	250	380	350
Ροδοχώρι	20	20	35
Σταυρός	115	116	115
Στενήμαχος	18	25	32
Συκιά	0	0	0
Σφηκιά	12	12	18
Τρίκαλα	3720	3400	3310
Τρίλοφος	3	1	1
Τριπόταμος	0	0	0
Φυτιά	12	10	0
Χαρέσσα	10	10	10
Σύνολο	39653	39890	38930

Πηγή: Γεωργική Στατιστική Έρευνα, ΕΣΥΕ

Δήμος ή Κοινότητα	1993	1994	1995
Λυκογιάννη	148	118	100
Μακροχώρι	25	55	35
Μαρίνα	0	30	180
Μελίκη	320	320	320
Μονόσπιτα	3	2	2
Νάουσα	1280	1490	1545
Νέα Νικομήδεια	26	60	40
Νεόκαστρο	0	0	0
Νεοχώρι	1920	1710	1600
Νησί	20	15	15
Ξεχασμένη	220	165	130
Παλατίτσια	84	64	50
Παλιό Σκυλίτσι	1893	2025	1997
Πατρίδα	60	50	70
Πλάτανος	12100	12100	11760
Πλατύ	190	545	525
Πολυδένδρι	20	20	65
Πρασινάδα	96	36	25
Πρόδρομος	10	15	10
Ραχιά	0	0	0
Ριζώματα	250	380	350
Ροδοχώρι	20	20	35
Σταυρός	115	116	115
Στενήμαχος	18	25	32
Συκιά	0	0	0
Σφηκιά	12	12	18
Τρίκαλα	3720	3400	3310
Τρίλοφος	3	1	1
Τριπόταμος	0	0	0
Φυτιά	12	10	0
Χαρέσσα	10	10	10
Σύνολο	39653	39890	38930

Πηγή: Γεωργική Στατιστική Έρευνα, ΕΣΥΕ

4.5 Συμπεράσματα

Όπως προκύπτει και από την παραπάνω σύντομη ανάλυση για την υπάρχουσα κατάσταση του κλάδου της κτηνοτροφίας στο νομό Ημαθίας, αλλά και από τα πρώτα κεφάλαια, αυτός είναι ένας από τους σημαντικότερους νομούς σε σύνολο χώρας όσον αφορά την εκτροφή ζωϊκού πληθυσμού (κυρίως βοοειδών και χοίρων) αλλά και στην παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων. Αν λάβουμε υπ' όψη και το γεγονός ότι σε αυτόν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη και η φυτική παραγωγή - της οποίας είναι γνωστή η ανταγωνιστική σχέση που έχει με την ζωϊκή παραγωγή - τότε θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι αρκετά αξιόλογη όχι απλά η ύπαρξη αλλά η ιδιαίτερα ανεπτυγμένη ζωϊκή παραγωγή που ο νομός αυτός διαθέτει.

Χαρακτηριστική του είναι η παραδοσιακότητα που έχει όσον αφορά τον κλάδο της βοοτροφίας ο οποίος τις τελευταίες δεκαετίες έχει αποκτήσει τη μορφή επιχειρηματικού κλάδου, μια και οι περισσότερες μονάδες που είναι εγκατεστημένες είναι μεγάλης δυναμικότητας σε ζωϊκό πληθυσμό (κυρίως από 40 ζώα και πάνω). Βέβαια, δεν πρέπει να παραλείψουμε τον υψηλό βαθμό γεωγραφικής συγκέντρωσης που παρατηρείται κυρίως κατά την τελευταία δεκαετία του κλάδου της χοιροτροφίας. Όπως είναι γνωστό είναι από τους κλάδους με το μεγαλύτερο ρυθμό ανάπτυξης την τελευταία δεκαετία. Ο νομός Ημαθίας αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους νομούς όσον αφορά την εκτροφή και παραγωγή κρέατος του κλάδου αυτού. Σημαντικός είναι και ο κλάδος της αιγοπροβατοτροφίας ο οποίος συμβάλλει στην οικονομία του νομού - σε μικρότερο βέβαια βαθμό από τους προηγούμενους - και παρουσιάζει μια ιδιαίτερη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια αν και ο νομός δεν είναι από τους παραδοσιακούς του κλάδου αυτού.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο νομός Ημαθίας στηρίζει ένα μεγάλο μέρος της οικονομίας του στην κτηνοτροφία και εξαρτάται από την εξέλιξη αυτού. Η ιδιαίτερη ανάπτυξη που παρουσιάζει ο κλάδος αυτός οφείλεται κυρίως στην ύπαρξη ενός μεγάλου αστικού κέντρου (Θεσσαλονίκη) και στο ότι οδικά ο νομός Ημαθίας συνδέεται και βρίσκεται σε πολύ μικρή απόσταση από τον μεγάλο οδικό άξονα «S» (Θεσσαλονίκης - Αθηνών - Πάτρας). Όπως αναφέρθηκε και στα πρώτα κεφάλαια της μελέτης αυτής, αυτός είναι ένας από τους σημαντικότερους λόγους για την ανάπτυξη κλάδων της κτηνοτροφίας όπως η βοοτροφία και η χοιροτροφία, γιατί καθώς αυτοί εξελίσσονται σε επιχειρηματικούς κλάδους είναι επόμενη η συγκέντρωσή τους

σε περιοχές που αποτελούν αστικά κέντρα ή σε περιοχές γειτνιάζοντες με αυτά. Αυτό συμβαίνει διότι υπάρχει μεγαλύτερη ευκολία πρόσβασης στα αστικά κέντρα τα οποία μπορούν να τους εξυπηρετήσουν με τις υπηρεσίες που προσφέρουν.

Επομένως, ο νομός Ημαθίας είναι ένας νομός με υψηλό βαθμό συγκέντρωσης των κλάδων της κτηνοτροφίας και ταυτόχρονα χαρακτηρίζεται από εκμεταλλεύσεις με μεγάλο αριθμό ζωϊκού κεφαλαίου. Οι κτηνοτροφικές αυτές μονάδες βρίσκονται κυρίως κοντά στα αστικά κέντρα του νομού χωρίς να υπάγονται σε κάποια κτηνοτροφική ζώνη. Έτσι, πολλές μονάδες είναι εγκατεστημένες στα όρια των διαφόρων οικισμών ή και μέσα σε αυτούς. Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι περισσότερες από αυτές δεν έχουν ακολουθήσει τις στοιχειώδεις προδιαγραφές βλέπουμε ότι τα προβλήματα που αυτές δημιουργούν (κυρίως περιβαλλοντικά) γίνονται ολοένα και πιο έντονα με την πάροδο του χρόνου με αποτέλεσμα να γίνεται αναγκαία η λύση του προβλήματος αυτού για την αποφυγή κάποιων δυσάρεστων εξελίξεων για αυτές και την οικονομία του νομού γενικότερα.

Στα επόμενα κεφάλαια θα επικεντρωθούμε κυρίως στις μονάδες εκτροφής μόσχων πάχυνσης που βρίσκονται περιμετρικά αλλά και εντός των ορίων της πόλης της Βέροιας, στα προβλήματα που αυτές δημιουργούν και σε ποιο βαθμό μπορούν αυτά να επιλυθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΕΡΟΙΑΣ: ΜΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΖΩΝΗ ΒΟΟΤΡΟΦΙΑΣ

5.1 Εισαγωγή

Όπως είναι πλέον γνωστό ο νομός Ημαθίας έχει το χαρακτηριστικό της παραδοσιακότητας όσον αφορά τον κλάδο της βοοτροφίας. Επομένως, είναι αναμενόμενη η ύπαρξη πολλών μονάδων εγκατεστημένων στο νομό. Οι περισσότερες από αυτές αποτελούν εκμεταλλεύσεις με μεγάλο αριθμό δυναμικότητας σε ζωικό πληθυσμό (40 ζώα και άνω).

Χαρακτηριστικό των μονάδων είναι ότι είναι άναρχα τοποθετημένες χωρίς να έχουν ακολουθήσει τις απαραίτητες προδιαγραφές. Έτσι, έχουμε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία προβλημάτων τόσο στο περιβάλλον όσο και στην υγεία των κατοίκων των διαφόρων οικισμών μια και είναι εγκατεστημένες σε πολύ μικρή απόσταση από τους οικισμούς ή και μέσα στα όρια αυτών.

Στη Βέροια, ως το μεγαλύτερο αστικό κέντρο του νομού, καθώς αποτελεί και την πρωτεύουσα του, συγκεντρώνεται ένας μεγάλος αριθμός μονάδων μόσχων πάχυνσης περιμετρικά των ορίων του πολεοδομικού συγκροτήματός της αλλά και πολλές φορές εντός των ορίων αυτών.

Στη συνέχεια του κεφαλαίου αυτού θα μελετήσουμε τις πιθανές αιτίες που οδήγησαν στη δημιουργία αυτού του σημαντικού προβλήματος για την πόλη και τους κατοίκους της καθώς και τα προβλήματα που δημιουργούνται λόγω της ύπαρξης των εγκαταστάσεων σε μικρή απόσταση από την πόλη.

5.2 Σύντομη ιστορική εξέλιξη της πόλης

Στα μέσα του δρόμου από Θεσσαλονίκη για Θεσσαλία, στους ανατολικούς πρόποδες του Βερμίου, σε τόπο προφυλαγμένο και στρατηγικό, η Βέροια, δεύτερη μετά τη Θεσσαλονίκη πόλη στη Μακεδονία, από την αρχαιότητα ακόμη έπαιξε σημαντικό ρόλο τόσο στην περιοχή της όσο και στον ευρύτερο βορειοελλαδικό χώρο.

Πλήθος από αρχαιολογικές μαρτυρίες και ευρημάτων πιστοποιούν το γεγονός ότι η περιοχή γύρω από τη Βέροια, τόσο πριν από την ίδρυσή της, όσο και μετά ήταν πυκνά κατοικημένη, είτε με τη μορφή μικρών πολισμάτων

είτε μεμονωμένων αγροικιών (Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Βέροιας, Φάση Α', Θεσσαλονίκη 1984).

- *Αρχαίοι χρόνοι - Ρωμαϊοκρατία*

Η πρώτη επίσημη αναφορά για τη Βέροια γίνεται από τον Θουκυδίδη, κατά την απόπειρα της πολιορκίας της από τους Αθηναίους (423π.Χ.). Μετά το 338π.Χ. και κυρίως στα χρόνια του Κασσάνδρου, έχουμε την ανέγερση πλούσιων κτιρίων. Από τα οικιστικά λείψανα που βρίσκονται σε οικόπεδα του σημερινού κέντρου της πόλης, μπορούμε να διακρίνουμε στοιχεία που πιστοποιούν την εφαρμογή του Ιπποδάμειου συστήματος.

Όμως, όπως ειπώθηκε και για τον 4ο αιώνα π.Χ., έτσι και τώρα στον 3οπ.Χ. αιώνα, ήταν αδύνατο η Βέροια να μην είχε γνωρίσει άνθιση και ανάπτυξη. Κάτω από την ρωμαϊκή κυριαρχία και με την ευκαιρία που της παρέχει η *Pax Romana* στα μετόπισθεν των συνόρων με εύφορη πεδιάδα και πλούσιο εμπόριο, η Βέροια γρήγορα θα εξελιχθεί «εις πόλιν της Μακεδονίας . . . . μεγάλην και πολυάνθρωπο» όπως την αποκαλεί ο Λουκιανός από τα Σαμόσατα όταν την επισκέφτηκαν το 150 μ.Χ. περίπου.

Δυνατή και κραταιά απαιτεί και επιτυγχάνει από τον αυτοκράτορα Νέρβα να της παραχωρηθεί, μόνο σε αυτή από όλες τις πόλεις της Μακεδονίας, ο τίτλος της Μητροπόλεως. Από τη μια πόλη ελληνική με Βουλή και Δήμο, ενδιαφέρεται ιδιαίτερα και για την νεολαία. Από την άλλη μεριά πόλη με διεθνή φήμη, συγκεντρώνει μέσα στα τείχη της πλήθος ξένων από όλα τα μέρη του ελληνόφωνου κόσμου.

- *Βυζαντινοί χρόνοι - Τουρκοκρατία*

Στα τέλη του 3ου μ.Χ. αιώνα ο αυτοκράτορας Διοκλητιανός διαίρεσε το ρωμαϊκό κράτος σε 12 διοικήσεις, με υποδιαίρεσεις τις επαρχίες. Στη Μακεδονία, που αποτέλεσε επαρχία της διοικήσεως των Μοισιών με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη, ανήκει η Βέροια.

Επί Ιουστινιανού Α' (535 π.Χ.) το κράτος διαιρέθηκε σε 64 επαρχίες με 435 πόλεις. Η έβδομη επαρχία του «Ιλλυρικού» είχε 32 πόλεις και στην υποδιοίκησή της, τη λεγόμενη «Πρώτη Μακεδονία», ανήκει η Βέροια. Από την εποχή αυτή ως και την τέταρτη σταυροφορία (1204 μ.Χ.) η Βέροια και η περιοχή της θα ζήσουν όλη τη φρίκη των πολέμων, ενώ θα αισθανθούν τον τρόμο από καταστρεπτικούς σεισμούς που ισοπέδωσαν την πόλη στα 896, 904, και 985 μ.Χ..

Την εποχή αυτή η Εκκλησία της Βέροιας προήχθη σε μητρόπολη. Κατά τους Βυζαντινούς χρόνους ο κάμπος μπροστά από τη Βέροια παρήγαγε τα ίδια σχεδόν προϊόντα που παράγει και σήμερα και επιπλέον ρύζι, εξαιτίας της γειτνίασης του με το βάλτο των Γιαννιτσών. Η περιοχή ήταν πλούσια σε δασικά προϊόντα και είχε ανεπτυγμένη την κτηνοτροφία, την δενδροκομία, τη λαχανοκηπουρική και ιδίως την αμπελοκαλλιέργεια. Ιδιαίτερα διαδεδομένη ήταν η μελισσοκαλλιέργεια και η μεταξουργία. Προφανής ήταν ο αριθμός των υδρόμυλων. Τα γύρω δάση εξάλλου προσέφεραν πλούσιο κυνήγι. Στον τομέα της βιοτεχνίας ανήκει η απασχόληση των κατοίκων και με τη βαφή αλλά και με την λεύκανση των υφαντών. Πολλοί ασχολούνταν με την εξόρυξη και επεξεργασία μαρμάρου και την κατεργασία χαλκωμάτων.

Το εβραϊκό στοιχείο, που προϋπήρχε ήδη από τη ρωμαϊκή εποχή, ήταν και τότε από τους κύριους μοχλούς ανάπτυξης του εμπορίου, τόσο του διεθνούς όσο και εκείνου με τη Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη.

Η σπουδαιότητα της Βέροιας ως κέντρου εμπορικού και με βαθιά θρησκευτική παράδοση, ακόμη και ως τόπου, όπου το καλλιτεχνικό πνεύμα άνθισε ιδιαίτερα, αποδεικνύεται από την ύπαρξη σήμερα 50 εκκλησιών (στις αρχές του αιώνα ο αριθμός τους ανέρχονταν στις 72 περίπου) πολλές από τις οποίες είχαν κτιστεί πάνω σε ερείπια παλαιότερων.

Από τη μελέτη και αξιολόγηση ελληνικών και τουρκικών κειμένων συνάγεται το συμπέρασμα ότι η πόλη καταλήφθηκε από τους τούρκους για πρώτη φορά το 1373 ή το 1374. Ανακαταλήφθηκε το 1385 αφού πρώτα είχε απελευθερωθεί από τους Βυζαντινούς. Για τρίτη φορά κυριεύεται από τους τούρκους στα 1389-1391. Οι περισσότερες από τις εκκλησίες μετά την άλωση μετατράπηκαν σε τζαμιά ενώ η πόλη διαιρέθηκε σε δύο τμήματα: στο βόρειο και το ανατολικό όπου συνέχισαν να κατοικούν έλληνες και το νότιο και δυτικό όπου εγκαταστάθηκαν οι τούρκοι, οι εβραίοι και άλλοι λαοί.

Σ' όλη τη διάρκεια της τουρκοκρατίας η Βέροια έχει μια συνεχή δυναμική παρουσία που φέρνει κοντά της επιφανείς σουλτάνους όπως ο Μωάμεθ ο Β' (1461) και ο Μωάμεθ ο Δ' (1668). Είναι σημαντικό εμπορικό και βιοτεχνικό κέντρο, διαθέτει ελληνική σχολή (από τα πρώτα σχολεία της Μακεδονίας), αναδεικνύει άνδρες επιφανείς και συμμετέχει ενεργά στα κατά καιρούς επαναστατικά κινήματα μέχρι την απελευθέρωσή της.

Συνεχίζει, επομένως, να είναι σημαντικό εμπορικό και βιοτεχνικό κέντρο όπως και παλιότερα. Παρήγε μάλλινα της νεροτριβής και είχε ειδικότητα στα λουτρικά από βαμβάκι ή λινάρι, περιζήτητα σε όλη την Τουρκία.

Χαρακτηριστικές είναι οι περιγραφές του Εβλιγιά Τσελεμπί ο οποίος αναφέρει ότι την εποχή που περιηγήθηκε την πόλη (1668) υπήρχαν 600 καταστήματα, 1 μπεζεστένι, 15 χάνια και 300 νερόμυλοι. Κάνει ιδιαίτερη μνεία στα με τέχνη φτιαγμένα λευκά χνουδωτά προσόψια του μπάνιου, τις πετσέτες και τα μπουρνούζια του μπάνιου καθώς και τα μεταξωτά σεντόνια που στέλνονται σαν δώρα, ιδιαίτερα στον σουλτάνο και τους βεζίρηδες. Ο κάμπος της πόλης στα βόρεια και ανατολικά της παράγει ρύζι, βαμβάκι, σιτάρι και άλλα προϊόντα.

Η ευμάρεια αυτή της πόλης, που τονίζεται από τους ξένους και έλληνες περιηγητές, αντικατοπτρίζεται και στο πλήθος των εκκλησιών που κτίστηκαν, επισκευάστηκαν ή εικονογραφήθηκαν στους χρόνους της τουρκοκρατίας και ιδιαίτερα κατά τον 16ο μ.Χ. αιώνα, παρά το γεγονός ότι οι τούρκοι απαγόρευαν την ανέγερση νέων ναών.

- *Από το 1912 ως σήμερα*

Μέσα στις τρεις πρώτες δεκαετίες του αιώνα η Βέροια εξελίσσεται σε ένα από τα κυριότερα βιομηχανικά κέντρα της Μακεδονίας, αξιοποιώντας τις παραδοσιακές πλουτοπαραγωγικές της δυνάμεις. Στο τέλος της τρίτης δεκαετίας λειτουργεί ένας μεγάλος αριθμός βιομηχανιών και βιοτεχνιών: νηματουργία, κυλινδρόμυλοι, εργοστάσιο παραγωγής ρεύματος, εκκοκιστήρια βάμβακος, μεταξουργία, σησαμόμυλοι, μικροί αλευρόμυλοι και πλήθος άλλων μικρότερων εγκαταστάσεων. Η πόλη αναπτύσσεται, ηλεκτροφωτίζεται, αποκτά καθαρό πόσιμο νερό, χωρίς σημαντική αύξηση του πληθυσμού της. Μεγαλύτερες είναι οι αλλαγές στην σύνθεση του πληθυσμού με τις ανταλλαγές των τούρκων το 1924-1925 και τους έλληνες πρόσφυγες που από το 1914 και μετά εγκαθίστανται στην πόλη. Γύρω στα 1930 η Βέροια έχει ισχυρότατο στοιχείο βλάχων που κατέχει έξι συνοικίες με δικά τους σχολεία και εκκλησία όπως επίσης και 367 εβραίους ενώ διασώζονται 52 μόνον εκκλησίες από τις 72 που είχε στις αρχές του αιώνα.

Παρά τη μεγάλη κοινωνική και οικονομική εξέλιξη των πρώτων αυτών χρόνων η πολεοδομική της διάρθρωση παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητη. Στην δεκαετία του 1920 αρχίζουν κάποιες επεμβάσεις για την διαμόρφωση του χώρου στην περιοχή της Εληάς που συνεχίζεται και στα μεταγενέστερα χρόνια.

Από το 1924-1925 επί δημαρχίας Μάρκου, αρχίζουν να επισκευάζονται συστηματικά οι δρόμοι. Παράλληλα κηρύσσονται διατηρητέες 10 εκκλησίες το 1924 και αρκετά αρχοντικά. Ωστόσο τα αξιόλογα αυτά αρχοντικά, παρά την

προστασία, κατεδαφίζονται στην δεκαετία του 1960 κυρίως, λόγω της ανάπτυξης της Βέροιας κατά την τελευταία εικοσαετία, όταν ο πληθυσμός της αυξάνει με ταχύτατους ρυθμούς, οι βιομηχανικές και βιοτεχνικές της εγκαταστάσεις πληθαίνουν και ο οικοδομικός οργανισμός καταγράφει αυτή την εξέλιξη αναδεικνύοντάς την τρίτη πόλη στην Ελλάδα (γύρω στα 1970) ως προς την οικοδομική δραστηριότητα σε σχέση με τον πληθυσμό της.

Σήμερα έχουν διασωθεί δυο χαρακτηριστικά οικιστικά σύνολα: η εβραϊκή συνοικία Μπαρμπούτα και η συνοικία της Κυριώτισσας που κηρύχθηκαν διατηρητέες και διατηρούν ακόμα τον παραδοσιακό πολεοδομικό ιστό της πόλης παράλληλα με ορισμένα αξιόλογα δείγματα της λαϊκής μακεδονικής αρχιτεκτονικής.

5.3 Η Βέροια ως μια σύγχρονη πόλη

5.3.α Η πόλη ως περιοχή εξάρτησης και επιρροής

Όπως προαναφέρθηκε ο νομός Ημαθίας έχει το προτέρημα να βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τον κύριο άξονα ανάπτυξης του ελληνικού χώρου που ενώνει την Αθήνα με τη Θεσσαλονίκη και προεκτείνεται προς την Πάτρα και τα Βαλκάνια. Η Βέροια έχοντας μια απόσταση 70km περίπου από την Θεσσαλονίκη έχει την δυνατότητα εξυπηρέτησης της από αυτήν σε ότι αφορά ορισμένα είδη που δεν υπάρχουν ή σπανίζουν. Επομένως, παρατηρείται μια σημαντική επίδραση στο νομό λόγω της έλξης που παρατηρείται από την Θεσσαλονίκη. Εκεί οι κάτοικοι καταφεύγουν για υπηρεσίες ανωτέρου και ανωτάτου βαθμού επικοινωνιών και συγκοινωνιών (επιβατικών και εμπορευματικών) και εξυπηρετήσεων όπως το αεροδρόμιο. Η μεγαλύτερη πάντως ένταση μετακινήσεων από Βέροια προς Θεσσαλονίκη παρατηρείται για λόγους όπως ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση, εφοδιασμό σε είδη χονδρικού εμπορίου, ανταλλακτικά μηχανημάτων και αντιπροσωπείες.

Σε ότι αφορά την περιοχή επιρροής της Βέροιας σαν κέντρο νομού και κέντρου επαρχίας σε μια ευρύτερη ακτίνα παρατηρούνται τα εξής: Η περιοχή που εξυπηρετείται ξεπερνά κατά πολύ τα διοικητικά όρια της πόλης, αλλά και της επαρχίας Ημαθίας με αποτέλεσμα να είναι η πόλη το μεγαλύτερο καταναλωτικό κέντρο του νομού. Η ένταση των μετακινήσεων προς την πόλη έχει άμεση σχέση με την ευκολία προσπέλασης, την κατάσταση του οδικού δικτύου και τον εξοπλισμό των συγκοινωνιών. Γενικά οι οικισμοί που

βρίσκονται στον ορεινό όγκο του Βερμίου και των Πιερίων εξυπηρετούνται σχεδόν αποκλειστικά από την πόλη της Βέροιας. Όσον αφορά τους οικισμούς στο πεδινό τμήμα της επαρχίας, μεγάλες εντάσεις μετακινήσεων προς Βέροια παρατηρούνται κύρια σ' αυτούς που βρίσκονται κατά μήκος και εκατέρωθεν του οδικού άξονα Βέροιας - Θεσσαλονίκης. Εδώ, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ένταση αυτή των μετακινήσεων διευκολύνεται σε μεγάλο βαθμό από το ημιαστικό δίκτυο συγκοινωνιών. Οι οικισμοί που απέχουν αρκετά από αυτόν τον άξονα έχουν την εναλλακτική λύση εξυπηρέτησης τους από τη Νάουσα ή την Αλεξάνδρεια και κατά συνέπεια οι αντίστοιχες εντάσεις μετακινήσεων προς τη Βέροια μειώνονται σημαντικά.

5.3.β Πληθυσμιακή εξέλιξη - Οικονομική διάρθρωση

Ο νομός Ημαθίας είναι από τους πιο ανεπτυγμένους οικονομικά νομούς στην περιφέρεια μετά το νομό Θεσσαλονίκης. Είναι ο μοναδικός νομός, εκτός του νομού Θεσσαλονίκης, που κατά τη μεταπολεμική περίοδο είχε πληθυσμιακή αύξηση παρ' όλο που και αυτόν έπληξε το μεταναστευτικό ρεύμα ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές και κατά δεύτερο λόγο στις πεδινές.

Πίνακας 24

Εξέλιξη του πληθυσμού σε επίπεδο νομού και οικισμού (Βέροιας)

ΕΤ	Πληθυσμός					Μεταβολές (%)				
	'51	'61	'71	'81	'91	51-61	61-71	71-81	81-91	51-91
Νομός	96049	114515	118103	133750	147617	19,22	3,1	13,2	10,36	53,68
Βέροια	22688	27116	30425	37966	38713	19,51	12,2	24,8	1,96	70,63

Πηγή: ΕΣΥΕ

Ο πληθυσμός του νομού αυξήθηκε, όπως φαίνεται και από τον πίνακα, κατά 51568 άτομα ή 53,68% κατά την περίοδο 1951-1991. Τη μεγαλύτερη αύξηση παρουσίασε κατά την περίοδο 51-61. Η Βέροια, ως πρωτεύουσα νομού, ακολουθεί την ίδια πορεία με αυτή του συνόλου του νομού. Ο πληθυσμός της κατά την περίοδο 1951-1991 αυξήθηκε κατά 70,63% ενώ την μεγαλύτερη αύξηση παρουσίασε κατά την περίοδο 71-81, το οποίο είναι διπλάσιο του αντίστοιχου της προηγούμενης δεκαετίας.

Επομένως, έχουμε να παρατηρήσουμε ότι ο αστικός πληθυσμός καθώς και ο ημιαστικός θα εξακολουθεί να αυξάνεται - με μικρούς πιθανόν ρυθμούς - σε βάρος του αγροτικού. Όσον αφορά το μεταναστευτικό πρόβλημα, αυτό δε φαίνεται να υπάρχει στην περιοχή λόγω του μεγάλου σχετικά εισοδήματος αφού ο νομός Ημαθίας είναι από τους πλουσιότερους όχι μόνο της Κεντρικής Μακεδονίας αλλά και της χώρας.

Σύμφωνα με το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Βέροιας και με στοιχεία που αναφέρονται στην Α' φάση της μελέτης (1984) το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της πόλης απασχολείται στον τριτογενή τομέα αντί του πρωτογενή μια και ο νομός είναι αγροτικός. Έτσι, βγάζουμε το συμπέρασμα ότι υπάρχει μια μεγάλη αστικοποίηση των κατοίκων της Βέροιας σε σχέση με το σύνολο του νομού. Όπως επισημαίνεται από τους μελετητές του Γ.Π.Σ., «... η διόγκωση αυτή του τριτογενούς δεν κρίνεται οικονομικά υγιής και αποτελεί καθαρό δείγμα ανισόρροπης ανάπτυξης και αντιπαραγωγικής απασχόλησης καθώς επίσης και δείγμα εύθραυστης οικονομικής δομής χωρίς δυνατότητα αντίστασης στις κυκλικές διακυμάνσεις».

Παρατηρείται γενικά μια αύξηση των εργαζομένων στον τριτογενή και πρωτογενή τομέα (σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ) με την πάροδο του χρόνου. Οι περιοχές που αναπτύσσεται η βιομηχανία και η βιοτεχνία είναι αυτές βορειοδυτικά και νοτιοανατολικά της Βέροιας, καθώς και κατά μήκος των αξόνων Βέροιας - Νάουσας και Βέροιας - Θεσσαλονίκης. Ο κλάδος που παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον είναι αυτός των ειδών διατροφής (π.χ. κονσερβοποιεία), ενώ ακολουθούν της υφαντικής (που τελευταία περνάει κρίση) και της επεξεργασίας ξύλου.

Από τους πιο σημαντικούς κλάδους είναι και αυτός της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Άλλωστε, όπως αναφέρθηκε και στα πρώτα κεφάλαια, ο νομός γενικότερα είναι από τους παραδοσιακούς νομούς στον κλάδο αυτό. Στην πόλη της Βέροιας και την περιαστική της ζώνη, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο κλάδος της κτηνοτροφίας για τον οποίο θα μιλήσουμε αναλυτικότερα παρακάτω.

5.4 Ανάλυση του κλάδου της κτηνοτροφίας στη Βέροια

5.4.1 Η υπάρχουσα κατάσταση στην πόλη της Βέροιας

Όπως προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση, τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο περιφέρειας, ο νομός Ημαθίας κατέχει μια από τις πρώτες θέσεις παραγωγής κρέατος, παρά τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κλάδος και πιστεύεται ότι υπάρχουν σοβαρές προοπτικές για παραπέρα ανάπτυξη της.

Στο νομό ένας από τους βασικότερους κλάδους του πρωτογενή τομέα είναι αυτός της ενσταυλισμένης κτηνοτροφίας. Σήμερα υπάρχουν σημαντικές κτηνοτροφικές μονάδες (στάβλοι) πάχυνσης ζώων, οι περισσότερες από τις οποίες βρίσκονται γύρω από το αστικό κέντρο της Βέροιας με σοβαρές συνέπειες στην υγεία των κατοίκων. Οι μονάδες αυτές εκτρέφουν κυρίως μοσχάρια, αγελάδες και χοίρους. Τα περισσότερα από αυτά εισάγονται από άλλες χώρες (π.χ. Πολωνία, Ρουμανία, Γαλλία).

Η Βέροια, λοιπόν, είναι μια από τις πόλεις που ανέκαθεν (όπως φαίνεται και από την ιστορική εξέλιξη) τη χαρακτήριζε η ύπαρξη και ανάπτυξη του κτηνοτροφικού κλάδου. Ιδιαίτερη ανάπτυξη παρουσίασε στις μονάδες εκτροφής και πάχυνσης μόσχων, με τις οποίες θα ασχοληθούμε σ'αυτή τη μελέτη. Έτσι, παρουσιάζεται μια μεγάλη συγκέντρωση μονάδων υψηλής δυναμικότητας (40 ζώα και άνω) γύρω από το πολεοδομικό της συγκρότημα. Η συγκέντρωση αυτή περιμετρικά της πόλης δημιουργεί αρκετά προβλήματα τόσο στην υγεία των κατοίκων όσο και στο περιβάλλον γενικότερα.

Όμως, ας δούμε αρχικά το πλήθος των μονάδων και τον τόπο που αυτές βρίσκονται (χάρτης 5.1) όπως φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι αποστάσεις τους από το πολεοδομικό συγκρότημα της Βέροιας είναι πολύ μικρές ενώ κάποιες από αυτές βρίσκονται τώρα πλέον εντός του πολεοδομικού συγκροτήματος (π.χ. Λεκκας Παναγιώτης-Πανόραμα). Μάλιστα οι κτηνοτροφικές μονάδες που βρίσκονται εντός των ορίων της πόλης τυχάνει να είναι αυτές με τη μεγαλύτερη δυναμικότητα σε ζώα, όπως εύκολα μπορούμε να διαπιστώσουμε από τον πίνακα που ακολουθεί. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι οι μονάδες αυτές βρίσκονται σε αυτές τις τοποθεσίες από την εποχή της ίδρυσης τους (περίπου 25 χρόνια κατά μέσο όρο) και όταν σε εκείνες τις περιοχές δεν υπήρχαν κατοικίες. Με την πάροδο του χρόνου, όμως, καθώς η πόλη άρχισε να

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

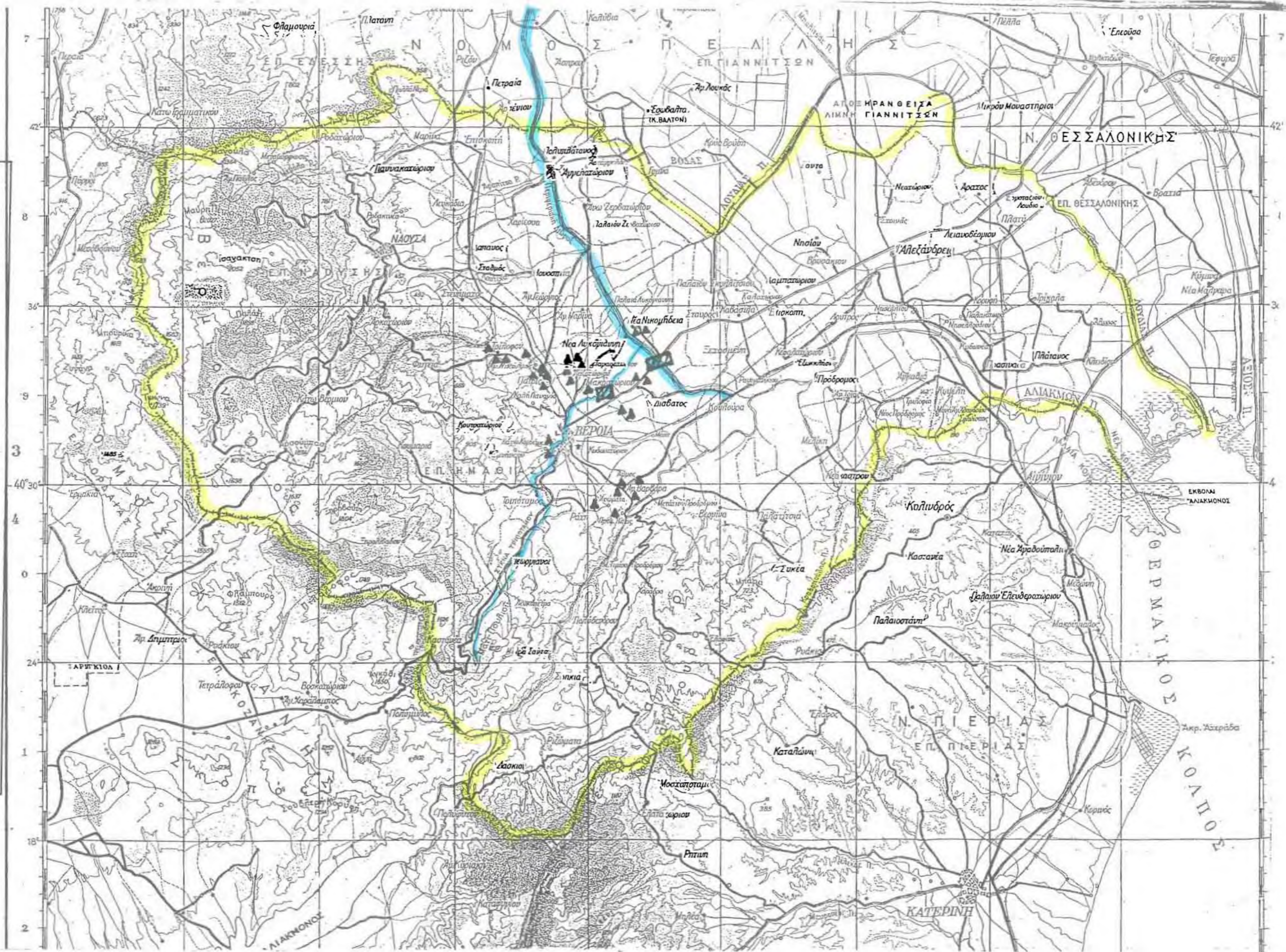
 : Όρια νομού

 : Τάφος 66 Τριπόταμος

 : Κτηνοτροφική μονάδα

ΧΑΡΤΗΣ 5.1

ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΥΠΑΡΧΟΥΣΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

αναπτύσσεται και να δημιουργείται η ανάγκη για περισσότερες κατοικίες, ο πολεοδομικός ιστός της πόλης εξαπλώθηκε προς όλες τις κατευθύνσεις με αποτέλεσμα οι μονάδες τώρα να βρίσκονται εντός των ορίων της Βέροιας.

Βλέπουμε, επομένως, ότι περιμετρικά της πόλης της Βέροιας αυτή τη στιγμή υπάρχουν 28 βοοτροφικές μονάδες (κυρίως μόσχων πάχυνσης) οι οποίες έχουν το χαρακτηριστικό ότι είναι μεγάλες εκμεταλλεύσεις. Για παράδειγμα, στο Αγροτικό Κτηνιατρείο Πλατέως είναι εγγεγραμμένες 56 βοοτροφικές μονάδες οι οποίες όμως αποτελούν κυρίως μικρές εκμεταλλεύσεις με λίγες εξαιρέσεις που φτάνουν ως και 200 μόσχους πάχυνσης. Η Βέροια, λοιπόν, συγκεντρώνει τις μονάδες με μεγάλο αριθμό μόσχων πάχυνσης λόγω του ότι αποτελεί το μεγαλύτερο αστικό κέντρο του νομού και μπορεί να προσφέρει τις απαραίτητες υπηρεσίες με το μικρότερο κόστος. Γεγονός που είναι απαραίτητο μια και οι μονάδες αυτές λόγω της μεγάλης δυναμικότητάς τους κατατάσσονται πλέον στον τομέα της βιομηχανίας και χαρακτηρίζονται ως βιομηχανικές.

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο αριθμός των ζώων που έχει η κάθε μονάδα, όπως φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα, δεν παραμένει ο ίδιος σε όλη τη διάρκεια του χρόνου διότι παραμένουν σε αυτές το απαραίτητο χρονικό διάστημα από τη στιγμή που θα εισαχθούν μέχρι να δοθούν για σφαγή και που κατά μέσο όρο φτάνει τους τρεις με τέσσερις μήνες. Πάντως, η διαφορά δεν είναι μεγάλη.

Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή της παραγράφου αυτής, οι μόσχοι που προορίζονται για πάχυνση εισάγονται από τρίτες χώρες καθώς και χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) σε μικρή ηλικία και στη συνέχεια εκτρέφονται έως ότου δοθούν για σφαγή. Οι μόσχοι που εισάγονται από τρίτες χώρες (κυρίως Πολωνία, Ρουμανία, Βουλγαρία) ζυγίζουν από 80 έως 300 κιλά, αυτά που ανήκουν στις αλπικές φυλές πάνω από 300 κιλά, ενώ αυτά που εισάγονται από χώρες της Ε.Ε. ζυγίζουν πάνω από 400 κιλά και δεν ελέγχονται (π.χ. Γαλλία).

Έπειτα από την εισαγωγή τους διατηρούνται σε ανοιχτούς στάβλους στα λεγόμενα box τα οποία είναι χώροι που είναι φτιαγμένοι με κάποια κεκλιδώματα. Σε κάθε μοσχάρι αντιστοιχούν 1,60 m² και σε κάθε box μπαίνουν από 8 έως 12 μοσχάρια. Κατά την περίοδο του χειμώνα καλύπτονται τα πλαϊνά των στάβλων.

Πίνακας 25

Βοοτροφικές μονάδες δικαιοδοσίας Αγροτικού κτηνιατρείου Βέροιας

Όνοματεπώνυμο κτηνοτρόφου	Τόπος εκτροφής	Αριθμός ζώων
Λέκκας Παναγιώτης	Πανόραμα	600
Αφοι Κουκούδη	Προς Σφαγεία ΕΑΣ Βέροιας	1800
Αφοι Πολιτικού	7.5 χιλ/τρο Βέροιας - Νάουσας	1500
Μπουσμπούκης Ιωάννης & Δημήτριος	Περιοχή Βαρβάρες	800
Στούκας Ευάγγελος & υιός	»	400
Κουτόβας Γεώργιος	»	200
Πεχλιβανίδης Αναστάσιος	»	150
Κόβας Δημήτριος	Μαυροδένδρι	200
Κόβας Στέργιος	»	250
Καραφόλας Κωνσταντίνος & Αντώνιος	Μακροχώρι	300
Σιδηρόπουλος - Γιαννόπουλος	»	200
Παπαγιάννης Γεώργιος	Νέα Νικομήδεια	400
Γεωργιτζίκης Παναγιώτης	»	400
Κελεπούρης Στέργιος	Ρωσσοπροσφύγων	200
Κουτόβας Στέργιος	Λαζοχώρι	200
Δελισάββας Γεώργιος & υιός	»	180
Κελεπούρης Γεώργιος	»	200
Γκάλαβος Γεώργιος	»	300
Γκίλινας Δημήτριος & Αναστάσιος	»	200
Μπέλλας Ιωάννης	Περιοχή Πατρίδας	300
Βουγιούκας Ιωάννης	»	400
Σίμος Γεώργιος	»	200
Σιδηρόπουλος Γεώργιος	»	150
Κελεπούρης Αντώνιος	Περιοχή Τριλόφου	200
Πλαστήρας Δημήτριος	»	600
Σούμπουρος Δημήτριος	»	600
Γρούλιας Λεωνίδα	Βροχονέρι	400
Ανθίτσης Παύλος	Προφήτης Ηλίας	200
Σύνολο		11530

Πηγή: Αγροτικό Κτηνιατρείο Βέροιας

Οι μόσχοι που προορίζονται για πάχυνση έρχονται με μειωμένους δασμούς κατά 75% και με ειδικές άδειες για τους παχυντές (θεωρούνται αυτοί που ασκούν το επάγγελμα για μια τριετία) από το Υπουργείο και το τμήμα της

ΔΥΔΑΓΕ, εφ' όσον διατηρηθούν για 120 μέρες. Αφού εκτραφούν και διατηρηθούν για 120 μέρες ο κτηνοτρόφος έχει το δικαίωμα να σφάξει τους μόσχους, να τύχει τη μείωση του δασμού και το κρέας να πάρει τη μπλε σφραγίδα η οποία πιστοποιεί ότι το ζώο έχει εκτραφεί εδώ και θεωρείται ντόπιο.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημάνουμε το γεγονός ότι παλαιότερα ο αριθμός των ζώων που εκτρέφονταν ήταν πολύ μεγαλύτερος από ότι είναι σήμερα και εξακολουθεί να μειώνεται. Η βασική αιτία είναι ότι ο κλάδος της κτηνοτροφίας περνάει κρίση γενικότερα στον ελλαδικό χώρο και ήταν αδύνατο να μην επηρεάσει και την περιοχή της Βέροιας. Επίσης το κόστος κατασκευής με τις απαραίτητες προδιαγραφές, εισαγωγής και διατήρησης των ζώων είναι πολύ μεγάλο. Από την άλλη δεν δίνονται τα απαραίτητα κίνητρα στους νέους οι οποίοι βλέπουν την υπάρχουσα κατάσταση και πορεία του κλάδου και αποφεύγουν μια τέτοιου είδους επένδυση. Εκτός, όμως, από αυτού του είδους τα προβλήματα υπάρχουν και αυτά της αγοράς κρέατος. Τα τελευταία χρόνια έχει μπει στη ζωή μας η αγορά τυποποιημένου κρέατος όπως αυτό πωλείται από τα μεγάλα σούπερ μάρκετ και προέρχεται κυρίως από το εξωτερικό με χαμηλότερο κόστος από αυτό των νωπών και ντόπιων κρεάτων. Όμως για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κτηνοτρόφοι θα αναφερθούμε στο επόμενο κεφάλαιο αναλυτικότερα. Επίσης, όσον αφορά τις μονάδες στη Βέροια, η μείωση του αριθμού των ζώων προήλθε κυρίως μετά την κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Και αυτό γιατί αυτή ήταν η κύρια χώρα εισαγωγής μόσχων πάχυνσης και το κόστος μεταφοράς ήταν μικρότερο αφού η απόσταση του νομού από αυτήν σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες είναι πολύ μικρότερη.

Σύμφωνα με μια έρευνα που έγινε στα πλαίσια της παρούσης μελέτης με τη μορφή ερωτηματολογίων, η πορεία των περισσότερων μονάδων κατά την πάροδο του χρόνου - από την εποχή ίδρυσης της - ήταν φθίνουσα, με εξαίρεση ελάχιστες μονάδες όπως είναι αυτή των Αφών Πολιτικού.

Ο επικεφαλής της κάθε μονάδας στις πιο πολλές περιπτώσεις είναι και ο ιδιοκτήτης αυτής και συνήθως είναι μεγάλης ηλικίας και αυτή είναι και η μοναδική του εργασία. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι από το αντιπροσωπευτικό δείγμα της παραπάνω έρευνας μόνο ένας ιδιοκτήτης κτηνοτροφικής μονάδας έχει τις μονάδες ως δευτερεύουσα απασχόληση καθώς το κύριο επάγγελμά του είναι κτηνίατρος. Επίσης πολύ μικρό ποσοστό των κτηνοτρόφων έχουν τύχει κάποιας εκπαίδευσης. Οι περισσότεροι είναι

αυτοδημιούργητοι και βασίζονται στην εμπειρία που έχουν αποκτήσει μετά από όλα αυτά τα χρόνια λειτουργίας των μονάδων τους.

Σε ερώτηση που τους έγινε όσον αφορά τη διαδοχή του επαγγέλματος τους από κάποιο μέλος της οικογένειας, το μεγαλύτερο ποσοστό των κτηνοτρόφων απάντησε ότι δεν υπάρχει τέτοια προοπτική μια και ο κλάδος της κτηνοτροφίας (όπως υποστηρίζουν) βρίσκεται σε κρίση και δεν θα άφηναν τα παιδιά τους να συνεχίσουν το επάγγελμα αυτό. Βέβαια, υπάρχουν και κάποιες περιπτώσεις στις οποίες ήδη έχουν αναλάβει μικρότερα (σε ηλικία) μέλη της οικογένειας και πλέον εξαρτάται από αυτά εάν θα διατηρήσουν τη μονάδα ή όχι. Επομένως, παρατηρούμε μια τάση αποστροφής των νέων από το επάγγελμα αυτό είτε γιατί οι ίδιοι οι γονείς αποτρέπουν τα παιδιά για μια μελλοντική ασχολία με τον κλάδο, είτε γιατί οι ίδιοι οι νέοι αποφεύγουν τέτοιου είδους εργασία λόγω της φύσης του.

Ο αριθμός των εργαζομένων που απασχολούνται στις μονάδες αυτές είναι τις περισσότερες φορές μικρός και αφορά άτομα από το οικογενειακό περιβάλλον, έμμισθους απασχολούμενους από την περιοχή της Βέροιας ή αλλοδαπούς (κυρίως Αλβανούς).

Όπως προκύπτει από την έρευνα σε αντιπροσωπευτικό δείγμα των κτηνοτρόφων της Βέροιας, οι ζωοτροφές που χρησιμοποιούνται για την εκτροφή των μόσχων είναι φυτικές και φυσικές. Παράγονται είτε από τους ίδιους είτε αγοράζονται απευθείας από άλλες περιοχές του νομού (ΕΛΒΙΖ - Πλατύ, Νησέλι, Βέροια), της Μακεδονίας (π.χ. Θεσσαλονίκη, Γιαννιτσά) ή ακόμη και από την υπόλοιπη Ελλάδα (π.χ. Λάρισα, Καρδίτσα). Οι ζωοτροφές αυτές που χρησιμοποιούνται είναι καλαμπόκι, κριθάρι, βαμβακόπιτα, βαμβακάλευρο, ηλιάλευρο, πίτιρα και σόγια.

5.4.2 Προβλήματα που δημιουργούνται από τις μονάδες

Όπως διαπιστώσαμε και από την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης, Η Βέροια αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κέντρα εκτροφής και πάχυνσης μόσχων ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες και ακολούθησε την τάση που είχε ο κλάδος της βοοτροφίας για εκσυγχρονισμό, πέρασμα στην ενσταυλισμένη κτηνοτροφία και μετατροπή του κλάδου σε βιομηχανία.

Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μεγάλων μονάδων οι οποίες εγκαταστάθηκαν σε περιοχές περιμετρικά της πόλης για την καλύτερη εξυπηρέτησή τους. Οι περισσότεροι στάβλοι, άλλοι μεγαλύτεροι άλλοι μικρότεροι, δημιουργήθηκαν μέχρι το 1984. Στην επιλογή εγκατάστασης τους περιμετρικά της πόλης - εκτός από τις υπηρεσίες που οι κτηνοτρόφοι μπορούν να έχουν με μεγαλύτερη ευκολία - σημαντικό ρόλο στη δημιουργία της σημερινής δύσκολης κατάστασης έπαιξε και το γεγονός ότι πριν την 5-4-1984 η απόσταση ενός στάβλου οποιασδήποτε δυναμικότητας από οποιονδήποτε οικισμό ήταν μόνο 500 μέτρα (Υγ. Διάταξη: Γ1γ/22399/70).

Έτσι, με τη διαρκή αύξηση του πληθυσμού της πόλης, λόγω της αστικοποίησης που χαρακτήρισε τους κατοίκους του νομού, όπως είναι επόμενο αυξήθηκε και η οικοδομική δραστηριότητα που οδήγησε στην ανάγκη δημιουργίας νέων οικισμών περιμετρικά της πόλης. Με την επέκταση της πόλης σχεδόν όλοι οι στάβλοι αυτοί βρέθηκαν είτε μέσα στην πόλη είτε σε πολύ μικρή απόσταση από αυτήν. Με τη δημοσίευση και του Προεδρικού Διατάγματος της 5-4-1984 «περί αποστάσεων σταυλισμών από οικισμούς» ελάχιστοι στάβλοι βρέθηκαν να πληρούν τις αποστάσεις αυτές. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο νομό Ημαθίας πολύ λίγες είναι οι περιοχές που πληρούν τις προδιαγραφές του πιο πάνω Προεδρικού Διατάγματος.

Επομένως, μέχρι το 1984 είχαν δημιουργηθεί πολλοί στάβλοι μικροί και μεγάλοι περιμετρικά της Βέροιας. Οι στάβλοι αυτοί είχαν εφοδιαστεί με άδεια λειτουργίας από 15 έως 25 χρόνια. Ο τρόπος διάθεσης των αποβλήτων που προκύπτουν από τις μονάδες είναι 100% διάθεση σε βόθρους. Ο τρόπος αυτός για τις μικρής δυναμικότητας μονάδες δεν παρουσιάζει προβλήματα παρ' όλο που πολλοί από τους ιδιοκτήτες αυτών των μονάδων εγκατέλειψαν τον τρόπο αυτό και προτιμούν την απευθείας διάθεση σε διερχόμενο υδάτινο ρεύμα. Όσον αφορά τις μεγαλύτερες κτηνοτροφικές μονάδες οι βόθροι που απαιτούνται είναι πολύ μεγάλοι γεγονός που κάνει ανέφικτη την κατασκευή και λειτουργία τους.

Ένας άλλος τρόπος που είναι ιδιαίτερα αποδεκτός είναι αυτός της καθημερινής ή συχνής εντός μιας εβδομάδας απομάκρυνσης των αποβλήτων με βυτία και η απευθείας διάθεσή τους στα χωράφια. Μάλιστα πολλές φορές είναι συχνό φαινόμενο η συνεργασία των κτηνοτρόφων με τους γεωργούς οι οποίοι ζητούν την κοπροσωρό για να τη χρησιμοποιήσουν ως λίπασμα στα χωράφια τους. Τις περισσότερες, όμως, φορές η κοπροσωρός μεταφέρεται

στα χωράφια απευθείας ενώ θα πρέπει να στέκεται για ένα χρονικό διάστημα (περίπου 100 ημερών) έτσι ώστε να έχει θετική επίδραση στο έδαφος και πράγματι να λειτουργήσει ως λίπασμα. Όπως γίνεται όμως αντιληπτό ο περιορισμός αυτός δεν συμφέρει κανέναν από τους δυο και αυτό για το λόγο ότι οι μεν κτηνοτρόφοι - και ειδικά αυτοί που έχουν τις μεγάλης δυναμικότητας μονάδες - δεν μπορούν να μαζεύουν την κοπροσωρό εντός της ιδιοκτησίας τους και να τη διατηρούν για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα καθώς τα απόβλητα τέτοιου είδους μονάδων είναι πολλά και ταυτόχρονα υπάρχει κίνδυνος για την υγεία τους λόγω ακριβώς του μεγάλου όγκου. Οι δε γεωργοί χρειάζονται άμεσα την κοπριά για να τη χρησιμοποιήσουν ως λίπασμα για τις διάφορες καλλιέργειες. Έτσι, με τον τρόπο αυτό έχουμε ως αποτέλεσμα να «καίγεται» το έδαφος καθώς η φρέσκια κοπριά περιέχει ιδιαίτερες όξινες ουσίες.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι κανένας από τους στάβλους που βρίσκονται στη Βέροια, αλλά και γενικότερα σε όλο το νομό, δε διαθέτει βιολογικό καθαρισμό. Σύμφωνα με τη Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Νομαρχίας Ημαθίας, όσον αφορά κτηνοτροφικές μονάδες πάχυνσης μόσχων και γενικά βοοειδών δεν είναι απαραίτητη η ύπαρξη βιολογικού καθαρισμού, αρκεί οι μονάδες να διαθέτουν τον απαραίτητο εξοπλισμό για την απομάκρυνση των αποβλήτων. Επίσης, να τηρούν τις απαραίτητες προδιαγραφές τις οποίες ορίζει η Διεύθυνση Περιβάλλοντος και που αφορούν κάποιο συγκεκριμένο τρόπο κατασκευή των εγκαταστάσεων (κεκλιμένο έδαφος ώστε να απομακρύνονται κατευθείαν τα υγρά αλλά και στερεά απόβλητα και να καταλήγουν σε μια δεξαμενή μέσω αυλακίων από όπου τελικά θα μεταφέρονται στα χωράφια). Ο βιολογικός καθαρισμός είναι απαραίτητος κυρίως για χοιροτροφικές και πτηνοτροφικές μονάδες.

Εκτός, όμως, από τη ζημιά αυτή που προκαλείται στα καλλιεργήσιμα εδάφη, το κύριο πρόβλημα του τρόπου αυτού διάθεσης των αποβλήτων των μονάδων είναι η παραπέρα μόλυνση των εδαφών και κυρίως του υδροφόρου ορίζοντα. Άλλωστε είναι γνωστό ότι ο νομός Ημαθίας είναι πλούσιος σε πηγές νερού και πολλές φορές ο υδροφόρος ορίζοντας βρίσκεται λίγα μόλις μέτρα κάτω από το έδαφος. Επίσης μολύνονται και παρερχόμενα υδάτινα ρεύματα από τα στραγγίσματα των χωραφιών αλλά και την απευθείας διάθεση των αποβλήτων πολλών μονάδων σε αυτά.

Με τον τρόπο αυτό διάθεσης των αποβλήτων δημιουργούνται επίσης προβλήματα και στην υγεία των κατοίκων λόγω των δυσοσμίων κατά την

διέλευση των βυτίων μέσα από την πόλη. Το πρόβλημα αυτό της δυσσομίας, όχι μόνο από τη μεταφορά των αποβλήτων αλλά και από την λειτουργία των μονάδων, γίνεται εντονότερο κατά τους καλοκαιρινούς μήνες σε συνδυασμό με την συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ενοχλητικών εντόμων (μύγες, κουνούπια κλπ). Φυσικά το πρόβλημα αυτό είναι τόσο έντονο λόγω της μικρής απόστασης των μονάδων από τις κατοικίες καθώς και του ότι οι περισσότερες μονάδες δεν τηρούν τους κανόνες υγιεινής που απαιτούνται.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι αυτό της ρύπανσης των διαφόρων υδάτινων αποδεκτών από την απευθείας διάθεσης σε αυτούς αποβλήτων, κυρίως υγρών, εντελώς ανεπεξέργαστων. Ο κύριος υδάτινος αποδέκτης στην πόλη της Βέροιας είναι ο Τριπόταμος. Ο Τριπόταμος είναι ένας ποταμός ο οποίος περνάει μέσα από τη Βέροια και για το λόγο αυτό είναι ο κύριος αποδέκτης αστικών λυμάτων και λυμάτων των κτηνοτροφικών μονάδων. Αποτελεί, λοιπόν, η κοίτη του «εύκολη» θέση απόρριψης αποβλήτων με αποτέλεσμα η επαφή πόλης και Τριποτάμου για μήκος 2000 μέτρων περίπου να συντελεί στη μεταφορά του από καθαρό σε βρώμικο ποτάμι. Το ευτύχημα - αν μπορούμε να το πούμε έτσι - είναι ότι ο ποταμός αυτός έχει μεγάλη ταχύτητα ροής και ανώμαλη κοίτη, γεγονός που αυξάνει την αυτοκαθαριστική του ικανότητα, με την διαρκή διάλυση και ανάδευση των νερών του. Ακόμη και αυτή του, όμως, η ιδιότητα δεν αρκεί αφού ο όγκος των αποβλήτων είναι πολύ μεγάλος.

Υπάρχουν, όμως, και άλλοι υδάτινοι αποδέκτες των αποβλήτων όπως είναι η Τάφρος 66 (Τ66) και άλλοι μικροί ποταμοί οι οποίοι εκβάλλουν στον Αλιάκμονα με αποτέλεσμα να έχουμε μεταφορά του προβλήματος και σε περιοχές που βρίσκονται σε αρκετά μεγάλη απόσταση από τη Βέροια. Ειδικότερα θα πρέπει να αναφέρουμε ότι απειλείται το Δέλτα των ποταμών Αλιάκμονα - Λουδία - Αξιού η οποία είναι μια περιοχή που διαθέτει από τους πιο σημαντικούς υγρότοπους της χώρας και έχει ανακηρυχθεί διεθνώς περιοχή προστατευμένη από την συνθήκη Ramsar.

5.5 Συμπεράσματα

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι η πόλη της Βέροιας σήμερα καλείται να αντιμετωπίσει ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα το οποίο με τη σειρά του γεννά κάποια άλλα εξίσου σημαντικά. Ο κλάδος της κτηνοτροφίας είναι από τους πιο σημαντικούς στην οικονομία του νομού και ιδιαίτερα αυτός της βοοτροφίας.

Μεγάλη συγκέντρωση μονάδων πάχυνσης μόσχων ιδιαίτερα υψηλής δυναμικότητας φαίνεται να συγκεντρώνεται περιμετρικά της πόλης της Βέροιας. Γεγονός που αρχικά δημιουργήθηκε μέσα σε απόλυτα νόμιμα πλαίσια και που με την πάροδο του χρόνου σε συνδυασμό με την αύξηση της οικοδομικής δραστηριότητας μετατράπηκε σε πολύ σοβαρό πρόβλημα για την πόλη καθώς οι μονάδες βρέθηκαν εντός των ορίων της πόλης ή σε πολύ μικρή απόσταση από αυτήν.

Η έλλειψη αυτή σωστής χωροθέτησης των μονάδων είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία έντονων προβλημάτων στην υγεία των κατοίκων, στους υδάτινους αποδέκτες με την απόρριψη σε αυτούς αποβλήτων εντελώς ανεπεξέργαστων, στην αισθητική της πόλης αλλά και στους ίδιους τους κτηνοτρόφους. Οι τελευταίοι δεν έχουν να αντιμετωπίσουν μόνο τα διαρκή παράπονα των δημοτών αλλά και το πρόβλημα της χρηματοδότησης τους από τις τράπεζες. Αυτό συμβαίνει γιατί οι τράπεζες για να δώσουν δάνεια απαιτούν την άδεια λειτουργίας του στάβλου, η οποία μετά τη δημοσίευση του Προεδρικού Διατάγματος της 5-4-1984, δεν δίνεται πια από τις αρμόδιες Υπηρεσίες λόγω των μικρών αποστάσεων από την πόλη.

Επιβάλλεται, λοιπόν, η απομάκρυνση των στάβλων για την επίτευξη του καλύτερου αποτελέσματος. Η απομάκρυνση, όμως, πρέπει να γίνει έτσι ώστε να μην μεταφερθεί το πρόβλημα από τη μια περιοχή σε μια άλλη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ ΑΠΟ ΔΥΟ ΣΚΟΠΙΕΣ: ΤΩΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΜΟΔΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

6.1 Εισαγωγή

Από την παρουσίαση της υπάρχουσας κατάστασης και πως αυτή δημιουργήθηκε με την πάροδο του χρόνου στο προηγούμενο κεφάλαιο, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οδηγηθήκαμε σε αυτή τη δύσκολη κατάσταση από λάθη που προήλθαν από τη μεν πολιτεία αλλά και από αυτά των ίδιων των κτηνοτρόφων.

Βέβαια, όπως είναι αναμενόμενο, ο κάθε ένας από τις δυο αυτές πλευρές εκφράζει τη γνώμη του με το δικό της τρόπο. Άλλωστε τις περισσότερες φορές οι γνώμες αυτές διαφέρουν ριζικά μεταξύ τους λόγω κυρίως της σχετικά μεγάλης επιφύλαξης των κτηνοτρόφων απέναντι σε κάθε ενέργεια της πολιτείας.

Οι σχέσεις μεταξύ των φορέων και των κτηνοτρόφων δεν ήταν πάντοτε άριστη με αποτέλεσμα α προβλήματα που ήδη υπάρχουν όχι μόνο να μη βρίσκουν τη λύση τους αλλά να οξύνονται πολύ περισσότερο εις βάρος κυρίως των υπόλοιπων κατοίκων της περιοχής.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε τη γνώμη των δυο αυτών πλευρών ξεχωριστά για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο κλάδος αλλά και η πόλη της Βέροιας ειδικότερα.

6.2 Η άποψη των κτηνοτρόφων

Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια, όπως είναι ήδη γνωστό, ο κλάδος της κτηνοτροφίας περνάει μια από τις μεγαλύτερες κρίσεις στην ιστορία του. Οι επιπτώσεις που έχει αυτή η κρίση γίνεται φανερή σε όλες τις περιοχές της χώρας που ασχολούνται με την κτηνοτροφία και επομένως και στη Βέροια.

Όπως είναι επόμενο η κρίση αυτή επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τους ίδιους τους κτηνοτρόφους οι οποίοι τα τελευταία χρόνια κινητοποιούνται και

διοργανώνουν συζητήσεις, μικρές ημερίδες, σεμινάρια, ομιλίες με θέμα τα οξύτερα προβλήματα της κτηνοτροφίας.

6.2.1 Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κτηνοτροφία όπως προέκυψαν από τη σύσκεψη της Λάρισας και την Ημερίδα Κτηνοτροφίας στην Αθήνα

Η πρώτη μεγάλη κτηνοτροφική σύσκεψη έγινε στη Λάρισα στις 1 Οκτωβρίου 1994. Σε αυτή την σύσκεψη τα στελέχη, οι διοικήσεις και οι εκπρόσωποι όλων των κλάδων της κτηνοτροφίας εξέπεμψαν ένα ακόμη SOS προς την κυβέρνηση και όλο τον κυβερνητικό κόσμο. Στην σύσκεψη της Λάρισας έγιναν οι εξής επισημάνσεις από την πλευρά των κτηνοτρόφων: 1) Το σημερινό πλήρες και τραγικό αδιέξοδο στο οποίο βρίσκεται η ελληνική κτηνοτροφία, 2) Το αδιέξοδο αυτό είναι καρπός ενός άνισου και σκληρού ανταγωνισμού από την ένταξη στην Ε.Ε. και μετά, 3) Τα ασυγχώρητα λάθη σε βάρος της κτηνοτροφίας που είναι α) Τα Νομισματικά Εξισωτικά Ποσά (ΝΕΠ) που επέβαλλε η Κοινοτική Πολιτική κατά τη διάρκεια της περιόδου 1983-1989 και τα οποία επέφεραν μια απώλεια εισοδήματος στους βοοτρόφους, χοιροτρόφους, αιγοπροβατοτρόφους ύψους 126 δισ. δρχ. β) Η απότομη και σημαντική αύξηση των επιτοκίων της ΑΤΕ κατά 7-9 μονάδες και μέχρι 15 μονάδες επιπλέον γ) Η απότομη απελευθέρωση του συστήματος διακίνησης και εμπορίας των κτηνοτροφικών δημητριακών τον Οκτώβριο του 1990 με αποτέλεσμα την κατακόρυφη αύξηση της τιμής τους, δ) Οι ανεπιτυχείς ρυθμίσεις των χρεών (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 7 Σεπτεμβρίου 1995).

Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι είμαστε η μόνη χώρα στην Ευρώπη που η κτηνοτροφία συνθλίβεται υπό το βάρος υψηλότατων επιτοκίων (μέχρι και 35%) μ'ένα πληθωρισμό 11-12%. Επίσης, οι κτηνοτρόφοι δεν έχουν πλέον την πολυτέλεια κοστολόγησης των προϊόντων τους για να ωφελούνται έστω από ένα μικρό κέρδος που θα κατευθυνθεί σε επενδύσεις (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 7 Σεπτεμβρίου 1995).

Έπειτα πραγματοποιήθηκε ακόμη μια Ημερίδα Κτηνοτροφίας στην Αθήνα στις 18 Ιανουαρίου 1995 η οποία αποτέλεσε σταθμό για την αντιμετώπιση των κρίσιμων προβλημάτων της κτηνοτροφίας, τουλάχιστον από πλευράς διάγνωσης, επιστημονικής ανάλυσης αιτίων και υπόδειξης εφικτών λύσεων.

Στην ημερίδα αυτή εκφράστηκαν οι απόψεις του κάθε κλάδου της κτηνοτροφίας ξεχωριστά. Ο εκπρόσωπος του Πανελληνίου Συνδέσμου Βοοτρόφων κ. Ευστράτιος Αραβανής, εξέφρασε τη γνώμη των βοοτρόφων

λέγοντας αρχικά τις αιτίες που προκάλεσαν τα χρέη. Μια βασική αιτία είναι τα αρνητικά ΝΕΠ που μόνο για την βοοτροφία έφθασαν το 1983-1989 τα 40,8 δισ. δρχ.. Αυτά σε συνδυασμό με την ταχύτατη αύξηση των επιτοκίων από την ΑΤΕ, τα οποία κατέστησαν εξοντωτικά για τους κτηνοτρόφους, οδηγεί τους τελευταίους σε καταστροφή. Επίσης, η πάγια πολιτική τα τελευταία χρόνια, των αγορανομικών τιμών που καθήλωσαν τις πραγματικές τιμές των προϊόντων σε αρνητικά επίπεδα. Κατά δεύτερο λόγο, αλλά όχι μικρότερης σημασίας, έπαιξαν ρόλο η απότομη απελευθέρωση των τιμών των ζωοτροφών, η βαρυχειμωνιά και ο καύσωνας του 1987, η αθρόα εισαγωγή τεραστίων ποσοτήτων από χώρες της Ε.Ε. σε φθηνές τιμές, η αναγκαστική παράταση της εκτροφής των ζώων της χώρας μας. Στη συνέχεια η έλλειψη ζήτησης εγχώριων κρεάτων από τους εμπόρους λόγω κάλυψης από εισαγωγές, το ατύχημα του Τσερνομπίλ, η αναδρομική κατάργηση των επιδοτήσεων για ζώντα και εσφαγμένα ζώα και τέλος η αδυναμία του Υπουργείου για προστασία των ζώντων ζώων από τις διάφορες ζωνοσώους. Όλα τα παραπάνω αίτια υποχρέωσαν τους βοοτρόφους να καταφύγουν σε δανεισμό, τα δε υψηλά επιτόκια και οι λοιπές αντιξοότητες τους εμπόδισαν να τα εξοφλήσουν όλα στη λήξη τους με αποτέλεσμα τη χιονοστιβάδα της διόγκωσής τους (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 7 Σεπτεμβρίου 1995).

Επίσης, ο κύριος Αραβανής κατήγγειλε ότι ενώ η Ε.Ε. προέβη στην τροποποίηση δυο Κανονισμών (του 865/90 και του 2328/91) δια των οποίων παρέχεται το δικαίωμα σε κάθε κράτος μέλος με απόφαση της Διαχειριστικής Επιτροπής Γεωργικών Διαρθρώσεων να επιδοτήσει το επιτόκιο των χορηγούμενων δανείων όταν οι συνθήκες κόστους χρήματος δικαιολογούν τέτοια μέτρα, η ελληνική κυβέρνηση και η ΑΤΕ για λόγους δημοσιονομικούς δεν έκαναν χρήση αυτού του σωτήριου μέτρου. Έτσι, σήμερα το 85-90% της συνολικής οφειλής κάθε κτηνοτρόφου στην ΑΤΕ είναι τόκοι και μόλις το 10-15% είναι κεφάλαιο. Όπως τόνισε ο κ. Αραβανής, μιλούν για χάρισμα των τόκων οι αρμόδιοι και όχι για υποχρέωση της πολιτείας μερικής αποκατάστασης της ζημιάς που υπερβαίνει κατά πολλές φορές το δήμενο χάρισμα τόκων (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 7 Σεπτεμβρίου 1995).

Τέλος, ο εκπρόσωπος των βοοτρόφων, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο τελευταίος εν ισχύει διακανονισμός - ρύθμιση των χρεών- δεν πρόκειται να επιλύσει κανένα από τα προβλήματα, ότι κανένας από αυτούς που υπέγραψαν τη σύμβαση με την ΑΤΕ δεν θα μπορέσει να πληρώσει όλες τις δόσεις μέχρι το τέλος και ότι αν δεν επανεξετασθεί το όλο θέμα της ρύθμισης των χρεών

τότε η ελληνική κτηνοτροφία οδηγείται στον αφανισμό (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 7 Σεπτεμβρίου 1995).

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι, όπως αναφέρεται και στο άρθρο του Οικονομικού Ταχυδρόμου «Επιτόκια και χρέη πνίγουν την κτηνοτροφία», στοιχεία για την γνώμη της πολιτείας απέναντι στα όσα ελέχθησαν στο παραπάνω συνέδριο και ημερίδα, δεν υπάρχουν αφού δεν εμφανίστηκε σε αυτά κανένας εκπρόσωπος (ενώ είχαν προσκαλεθεί από τους διοργανωτές) και στη συνέχεια δεν εκφράστηκαν αντιρρήσεις ή παρατηρήσεις έπειτα από το τέλος τους μέχρι και σήμερα.

6.2.2. Η γνώμη των βοοτρόφων της Βέροιας για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, βάση έρευνας.

Παραπάνω εκφράστηκαν τα παράπονα προς την πολιτεία των κτηνοτρόφων όλης της χώρας για την κρίση που περνάει ο κλάδος της κτηνοτροφίας και συμπεράσματα για το που θα οδηγηθεί ο κλάδος εάν δεν ληφθούν σοβαρά υπόψη τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Σε έρευνα που έγινε με τη μορφή αντιπροσωπευτικού δείγματος, στο οποίο υποβλήθηκε ένα ερωτηματολόγιο, των βοοτρόφων της Βέροιας εκφράζονται σε γενικές γραμμές τα ίδια προβλήματα και ανησυχίες με αυτά που εκφράστηκαν και στην Ημερίδα Κτηνοτροφίας στην Αθήνα.

Στη Βέροια οι βοοτρόφοι έχουν να αντιμετωπίσουν και το πρόβλημα της μετεγκατάστασης που τους υποχρεώνει η πολιτεία να προβούν λόγω του ότι η θέση που καταλαμβάνουν σήμερα δημιουργεί πολλά προβλήματα στην πόλη. Σε διαφορετική περίπτωση δεν τους δίνεται κάποια άδεια είτε για εκσυγχρονισμό και επέκταση των εγκαταστάσεων είτε για δημιουργία βιολογικού καθαρισμού που πολλοί είναι πρόθυμοι να προβούν. Βέβαια, πολλοί από αυτούς έχουν κάνει αίτηση για μετεστεγασία και είναι πρόθυμοι να προβούν σε αυτήν, όμως είναι αδύνατο να εγκριθούν λόγω της μεγάλης δυναμικότητας που έχει η μονάδα τους καθώς το επιδοτούμενο πρόγραμμα από την Ε.Ε. καλύπτει μόνο όσους έχουν μονάδες δυναμικότητας μέχρι και 300 ζώα. Όπως γίνεται φανερό είναι αδύνατο να προχωρήσουν σε μετεστεγασία οι μονάδες που βρίσκονται περιμετρικά της Βέροιας αφού οι περισσότερες έχουν δυναμικότητα από 300 ζώα και πάνω.

Επίσης, εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι κάποιες από τις υπάρχουσες μονάδες έχουν ήδη υποβληθεί σε μετεστεγασία πριν από 15

περίπου χρόνια κατά μέσο όρο (π.χ. Κόβας Στέργιος και Δημήτριος, Αφοι Πολιτικού) επειδή και τότε είχε κριθεί ότι δημιουργούσαν προβλήματα στην πόλη καθώς βρισκονταν εντός των ορίων της. Έτσι, επιλέχθηκε ο τόπος μετεστεγάσης (η σημερινή τοποθεσία) δόθηκαν οι άδειες λειτουργίας και σήμερα τους ζητείται να ξανακάνουν μετεγκατάσταση για τους ίδιους λόγους που έπρεπε να κάνουν πριν από 15 χρόνια. Φυσικά σε μια τέτοια περίπτωση οι ιδιοκτήτες αρνούνται να προβούν ξανά σε μετεγκατάσταση γιατί το κόστος και ο χρόνος που απαιτείται για να λειτουργεί σωστά η μονάδα είναι πολύ μεγάλα. Για παράδειγμα ας αναφέρουμε την περίπτωση του κ.Κόβα ο οποίος έκανε μετεστεγάση το 1983 και σύμφωνα με αυτά που μας είπε, σήμερα μπορεί να πει ότι η μονάδα του λειτουργεί κανονικά και σωστά ώστε να του αποφέρει κάποια κέρδη. Επομένως, δεν είναι διατεθειμένος να υποβληθεί ξανά στην διαδικασία της μετεγκατάστασης και να υποστεί τις συνέπειές της για μια ακόμη φορά.

Όπως γίνεται αντιληπτό, οι κτηνοτρόφοι κατηγορούν τις αρμόδιες υπηρεσίες της Νομαρχίας Ημαθίας καθώς και του Δήμου Βέροιας (κυρίως την πολεοδομία) για τις απερίσκεπτες αποφάσεις που παίρνουν όσον αφορά τις αποφάσεις για προβλήματα τέτοιου είδους. Υποστηρίζουν ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πόλη και οι κάτοικοι της από την ύπαρξη των μονάδων εντός των ορίων ή σε πολύ μικρή απόσταση, δεν οφείλονται σε αυτούς αλλά στην απερίσκεψία και έλλειψη σωστής οργάνωσης και προγραμματισμού από την Νομαρχία και το Δήμο. Συγκεκριμένα η κτηνοτροφική μονάδα του κ. Λέκκα στην περιοχή Πανοράματος, η οποία είναι από τις καλύτερες συνοικίες σήμερα της Βέροιας, ιδρύθηκε το 1955 από τον κ. Σπανό και βρίσκεται στο σημείο εκείνο από αυτή την χρονολογία. Την εποχή εκείνη βρισκονταν περίπου 2 χλμ. έξω από την πόλη, όμως με την πάροδο του χρόνου έφτασε σήμερα να βρίσκεται εντός των ορίων της και να δημιουργεί πρόβλημα. Το λάθος όπως επισημαίνουν οι ιδιοκτήτες της είναι της πολεοδομίας καθώς αρχικά τα οικόπεδα της περιοχής δόθηκαν σε ρωσσοπρόσφυγες για την εγκατάστασή τους στην πόλη. Η ενέργεια αυτή έγινε χωρίς, όμως να προβλέψουν ότι οι τελευταίοι θα πουλούσαν τα οικόπεδα σε κατοίκους εύπορους (π.χ. γιατρούς, δικηγόρους) της πόλης οι οποίοι θα προβούν σε ανέγερση πολυτελών κατοικιών και έτσι η περιοχή θα αναβαθμιστεί. Επίσης, επισημαίνουν ότι ακόμη και μετά τη μεταβίβαση των οικοπέδων στα άτομα αυτά, η πολεοδομία εξακολουθούσε να δίνει άδειες για Α' και Β' κατοικία στην περιοχή με

αποτέλεσμα να παρατηρηθεί έντονη οικοδομική δραστηριότητα και σήμερα να εκφράζονται παράπονα από τους κατοίκους για την λειτουργία της μονάδας.

Επομένως, παρά την προθυμία των ιδιοκτητών για μεγαλύτερη ανάπτυξη της μονάδας και τη δημιουργία καλύτερου εξοπλισμού (π.χ. δημιουργία βιολογικού καθαρισμού) να μην δίνονται οι απαραίτητες άδειες στους ιδιοκτήτες για να μην μονιμοποιηθεί με αυτόν τον τρόπο η μονάδα στην περιοχή αυτή και να αναγκαστεί να προβεί σε μετεγκατάσταση. Όμως, και σε αυτή την περίπτωση που οι περισσότεροι βοοτρόφοι είναι πρόθυμοι να προβούν, δεν τους βοηθούν καθώς δεν μπορούν να πάρουν κάποια επιδότηση λόγω της μεγάλης δυναμικότητας τους. Εξάλλου το κόστος είναι πολύ μεγάλο για την μετεστεγάση και κανείς από τους κτηνοτρόφους δεν είναι σε θέση να ανταπεξέλθει σε αυτό.

Επομένως, όπως μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε, οι σχέσεις των βοοτρόφων με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου και της Νομαρχίας δεν είναι ιδιαίτερα καλές. Η πλειοψηφία αυτών, σε ανάλογη ερώτηση που τους έγινε κατά τη διάρκεια της έρευνας, πιστεύει ότι δεν υπάρχει το απαραίτητο ενδιαφέρον από την πλευρά τους. Θα ήθελαν κάποιους που να ενδιαφέρονται πιο συχνά για τα προβλήματα που αυτοί αντιμετωπίζουν κι έτσι να υπάρχει μια από κοινού αντιμετώπιση τους. Αντίθετα, όπως υποστηρίζουν οι κτηνοτρόφοι, δεν ενδιαφέρονται καθόλου για αυτά και περιορίζονται κυρίως σε τεχνικές γνώσεις και συμβουλές. Έτσι, ενώ ο κλάδος της κτηνοτροφίας είναι από τους σημαντικότερους για την οικονομία της πόλης και του νομού γενικότερα, δεν υπάρχει η κατάλληλη στήριξη και το απαραίτητο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη της, σύμφωνα με τη γνώμη των βοοτρόφων.

Μάλιστα υποστηρίζουν ότι υπάρχει μεγάλη ψαλίδα μεταξύ αγοράς και πώλησης των βοοειδών καθώς για παράδειγμα κατά την αγορά τους από τις ξένες χώρες πληρώνουν 1500 δρχ. κατά μέσο όρο το κιλό το ζώντο κρέας και το πουλάνε 1060 δρχ. το κιλό. Βέβαια, εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι το ζώο κατά την αγορά του βρίσκεται σε νεαρή ηλικία και πωλείται έπειτα από ένα διάστημα 120 ημερών όπου το ζώο εκτρέφεται και όπως είναι φυσικό βαραίνει και ζυγίζει περισσότερο κατά την πώλησή του. Επίσης, υποστηρίζουν ότι δεν μερίμνησε ποτέ στο να βάλει κοστολόγιο για κέρδη έστω και 5% με αποτέλεσμα μεγάλη απώλεια χρημάτων.

Ο μεγαλύτερος αριθμός των βοοτρόφων επισημαίνει το πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια και είναι αυτό της δυσκολίας διάθεσης των ελληνικών προϊόντων στην αγορά καθώς ανταγωνίζονται τα προϊόντα που

εισάγονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι τιμές των τελευταίων είναι πολύ χαμηλές σε σχέση με τα εγχώρια με αποτέλεσμα να προτιμούνται από τους καταναλωτές σε βάρος των τελευταίων. Αυτό συμβαίνει κυρίως για το λόγο ότι στις ξένες χώρες η πρώτη ύλη παράγεται και δεν αγοράζεται όπως συμβαίνει στην Ελλάδα. Η προτίμηση αυτή δεν έχει να κάνει με την ποιότητα των προϊόντων, όπως υποστηρίζουν, καθώς τα ελληνικά είναι σαφώς καλύτερα αλλά με την χαμηλότερη τιμή που τα εισαγόμενα πωλούνται λόγω κατάρτησης των αδειών εισαγωγής.

Άλλωστε τα τελευταία χρόνια έχει αλλάξει και ο τρόπος πώλησης των προϊόντων καθώς έχει μπει στη ζωή μας μια νέα μορφή εμπορίας αυτή των μεγάλων σούπερ μάρκετ. Τα τελευταία πωλούν τυποποιημένα προϊόντα τα οποία προέρχονται κυρίως από χώρες της Ε.Ε. με αποτέλεσμα να πωλούνται σε πολύ χαμηλότερη τιμή από τα ντόπια που διατίθενται σε τοπικά κρεοπωλεία. Σ' αυτό συμβάλλει και η έλλειψη οργανωμένης διαφήμισης των ελληνικών προϊόντων με στόχο την μεγαλύτερη προώθηση των εγχώριων προϊόντων.

Στο μεγάλο αυτό πρόβλημα διάθεσης των ελληνικών προϊόντων στην εγχώρια αγορά έρχεται να προστεθεί και το πρόσφατο πρόβλημα των «τρελών αγελάδων» που συγκλόνησε και την ελληνική αγορά και την επηρέασε αρνητικά σε μεγάλο ποσοστό. Ενώ θα ήταν αναμενόμενη με τον τρόπο αυτό η προτίμηση κυρίως των ελληνικών προϊόντων, δυστυχώς έδρασε αντίστροφα και για αυτά με αποτέλεσμα την ακόμη μεγαλύτερη όξυνση του προβλήματος. Οι παραγωγοί επισημαίνουν ότι τα ελληνικά κρέατα ουδεμία σχέση έχουν με τη νόσο αυτή καθώς μπορεί να προέρχονται από τρίτες χώρες αλλά εκτρέφονται εδώ με καθαρά φυτικές και φυσικές ζωτροφές οι οποίες στο μεγαλύτερο ποσοστό τους παράγονται από τους ίδιους τους βοοτρόφους. Άλλωστε η ασθένεια αυτή προήλθε από την προσπάθεια των ξένων κτηνοτρόφων να εντείνουν την πάχυνση των ζώων και να μειώσουν το απαραίτητο χρόνο εκτροφής τους, δίνοντάς τους τροφή στην οποία γίνονταν χρήση ορμονών, πράγμα που δεν συμβαίνει στις ελληνικές βοοτροφικές μονάδες.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν ειδικά οι βοοτρόφοι του νομού Ημαθίας, είναι αυτό της διακοπής προμήθειας ζώντων ζώων από την πρώην Γιουγκοσλαβία (που ήταν η κύρια χώρα εισαγωγής μόσχων) λόγω της κρίσης που εκδηλώθηκε σε αυτήν τα τελευταία χρόνια. Έτσι, είναι αναγκασμένοι να εισάγουν μόσχους από άλλες χώρες με αποτέλεσμα να

αυξάνεται το κόστος μεταφοράς. Επίσης, είχαν το πλεονέκτημα ότι ήταν πολύ καλής ποιότητας και ήταν αποδεκτά από όλους τους εμπόρους κρεάτων. Σήμερα αυτά που προέρχονται από τρίτες χώρες δεν είναι τόσο καλής ποιότητας και αυτά που προέρχονται από χώρες της Ε.Ε. ενώ είναι καλής ποιότητας έχουν μεγαλύτερο κόστος εισαγωγής.

Όσον αφορά τα προβλήματα για τα οποία κατηγορούνται ότι προκαλούν οι μονάδες τους στους κατοίκους και στο περιβάλλον, αυτοί φαίνεται να έχουν διαφορετική γνώμη πάνω σε αυτό το θέμα όταν τους ρωτήσαμε τι πιστεύουν για το θέμα αυτό. Θεωρούν ότι στην περίπτωση αυτή δεν δημιουργούν κάποιο πρόβλημα αυτοί γιατί δεν ευθύνονται για την κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε σήμερα. Εάν είχε γίνει σωστή πρόβλεψη από τη μεριά των υπηρεσιών και δεν είχαν δοθεί οι άδειες για κατοικία στις περιοχές που βρίσκονται οι στάβλοι δεν θα είχε δημιουργηθεί αυτή η κατάσταση, όπως υποστηρίζουν. Από την άλλη πιστεύουν ότι φταίνε και οι ίδιοι οι κάτοικοι οι οποίοι ζητούν σήμερα την απομάκρυνση τους, διότι όταν αποφάσισαν να χτίσουν τις κατοικίες τους σε εκείνες τις περιοχές που βρίσκονται οι μονάδες, γνώριζαν την ύπαρξη τους μια και βρίσκονται εκεί περίπου 25 χρόνια κατά μέσο όρο.

Επίσης, υποστηρίζουν ότι σήμερα το μόνο πρόβλημα που δημιουργούν είναι αυτό της άσχημης μυρωδιάς το οποίο θα μπορούσε να αποφευχθεί εάν γινόταν σωστός έλεγχος και έκδοση των αδειών που δίνονται για κατοικία. Όσον αφορά το πρόβλημα της μόλυνσης του υδροφόρου ορίζοντα, υποστηρίζουν ότι αυτοί δεν μολύνονται σήμερα διότι μεταφέρονται τα απόβλητα στα χωράφια για κοπριά.

Εκτός των άλλων επισημαίνουν ότι αν τα ελληνικά προϊόντα είχαν κάποια ανταπόκριση μεταξύ αγοράς και πώλησης τότε θα υπήρχαν οι διπλάσιες μονάδες από αυτές που υπάρχουν σήμερα. Έτσι, το πρόβλημα μειώνεται από μόνο του καθώς οι μονάδες μειώνονται συνεχώς με την πάροδο του χρόνου λόγω των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και της κρίσης που περνά σήμερα ο κλάδος της κτηνοτροφίας.

Σε ερώτηση που τους έγινε όσον αφορά την προθυμία τους για μετεγκατάσταση οι περισσότεροι αντιδρούν θετικά, εκτός των περιπτώσεων που έχουν ήδη υποβληθεί σε μετεστεγασή, με τον όρο ότι θα τους δοθεί κάποια επιδότηση. Γεγονός που είναι αδύνατο να συμβεί καθώς, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η δυναμικότητα των μονάδων τους ξεπερνά το όριο που επιβάλλει η Ε.Ε. για τη χορήγηση της επιδότησης.

Επίσης, όταν ρωτήθηκαν αν σκοπεύουν να κάνουν κάποιες επενδύσεις στο άμεσο μέλλον φάνηκε από τη μια να δείχνουν κάποια προθυμία από την άλλη όμως να κυριαρχεί κάποιος δισταγμός αφού θα πρέπει να πάρουν κάποιο δάνειο, που όπως φάνηκε και παραπάνω είναι δύσκολο να το ξεπληρώσουν αν λάβουμε υπ' όψη και το γεγονός ότι ο κλάδος της κτηνοτροφίας περνάει κρίση. Είναι διατεθειμένοι να προβούν σε επενδύσεις ανεπιφύλακτα εάν δοθούν επιδοτήσεις από κάποιο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα. Βέβαια, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι υπάρχουν κάποιοι κτηνοτρόφοι οι οποίοι είναι πρόθυμοι να κάνουν κάποιες επενδύσεις στη μονάδα τους, που μπορεί να αφορούν τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των υπάρχουσών εγκαταστάσεων ή ακόμη και την επέκταση της μονάδας. Έχουν να αντιμετωπίσουν, όμως, το πρόβλημα της άρνησης από την πλευρά του κράτους καθώς δεν εκδίδονται οι απαραίτητες άδειες για την επίτευξη των επενδύσεων που είναι πρόθυμοι να κάνουν. Αυτό συμβαίνει γιατί, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, με τον τρόπο αυτό οι αρμόδιες υπηρεσίες προσπαθούν να τους αναγκάσουν να λέγαμε να προβούν σε μετεστεύαση της μονάδας τους.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κτηνοτρόφων είναι διατεθειμένοι να προβούν σε κάποιες επενδύσεις με την προϋπόθεση όμως να υπάρχει υποστήριξη από το κράτος ή να ενταχθούν σε κάποιο πρόγραμμα ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν στο κόστος που οι ενέργειες αυτές έχουν. Το ίδιο συμβαίνει, όπως διαπιστώσαμε και παραπάνω, και στην περίπτωση της μετεστεύασης. Είναι δηλαδή πρόθυμοι αρκεί πάρουν την επιδότηση έτσι ώστε να διευκολυνθούν οικονομικά.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, όμως, η επιδότηση αυτή αφορά μονάδες με μέγιστο αριθμό βοοειδών 300 γεγονός που αυτόματα αποκλείει το μεγαλύτερο πλήθος των μονάδων. Σε μια προσπάθεια εύρεσης διαφορετικής λύσης θέσαμε την ερώτηση σχετικά με το αν διατίθενται να προχωρήσουν σε εκτατικό σύστημα παραγωγής με την προϋπόθεση, βέβαια, ύπαρξης ιδιωτικών ή κοινοτικών μεγάλων εκτάσεων (λιβάδια). Το μεγαλύτερο ποσοστό των βοοτρόφων απάντησε αρνητικά σε μια τέτοια πιθανότητα αλλαγής του συστήματος παραγωγής από εντατική σε εκτατική. Σύμφωνα με την άποψή τους το σύστημα αυτό συμφέρει μόνο στις περιπτώσεις οικογενειακής μορφής διαφορετικά όταν υπάρχει μεγάλος αριθμός ζώων κρίνεται ασύμφορο. Αυτό συμβαίνει γιατί, όπως μας είπαν, με την εκτατική μορφή τα ζώα τρέφονται μέσω της βόσκησης και έτσι καθυστερεί η πάχυνσή τους και θα πρέπει να διατίθενται στην αγορά για παραγωγή κρέατος σε μεγαλύτερο

χρονικό διάστημα από το υπάρχον προκαθορισμένο (3 μήνες) της εντατικής μορφής. Έτσι, οι βοοτρόφοι θα επιβαρύνονται με μεγαλύτερο κόστος συντήρησης των μονάδων αλλά και των βοοειδών.

Στη συνέχεια προσπαθήσαμε να αντιληφθούμε τη γνώμη των βοοτρόφων πάνω στο θέμα που απασχόλησε το καταναλωτικό κοινό αλλά και τους ίδιους τους παραγωγούς κατά τα τελευταία χρόνια και που αφορά τη νόσο των τρελών αγελάδων. Στην ερώτηση μας για το πώς εξηγούν οι ίδιοι το φαινόμενο αυτό και κατά πόσο τους έχει επηρεάσει οι απόψεις διαφέρουν ανάλογα με τον κάθε βοοτρόφο. Μια ομάδα από το δείγμα πιστεύει ότι το όλο θέμα ήταν κάποιο κόλπο της Αγγλίας και ότι υπήρξαν λόγοι σκοπιμότητας έτσι ώστε να «χτυπηθούν» οι ξένες αγορές. Επίσης, πιστεύουν ότι είναι ένα θέμα που ελάχιστα επηρεάζει την ελληνική αγορά αφού τα ελληνικά προϊόντα είναι καλύτερης ποιότητας και οι μόσχοι πάχυνσης ανανεώνονται κάθε τρεις με τέσσερις μήνες περίπου και τρέφονται με φυσικές τροφές που παράγονται από τους ίδιους τους βοοτρόφους κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους. Υποστηρίζουν, λοιπόν, ότι το φαινόμενο αυτό επηρέασε προς το καλό την ελληνική αγορά αφού υπήρξε μια στροφή της προτίμησης των καταναλωτών προς τα ελληνικά προϊόντα. Τέλος, πιστεύουν ότι είναι ένα φαινόμενο το οποίο είναι προσωρινό και με τον καιρό θα ξεχαστεί.

Από την άλλη υπάρχει μια ομάδα κτηνοτρόφων οι οποίοι πιστεύουν, σε αντίθεση με την παραπάνω ομάδα, ότι το φαινόμενο των «τρελών αγελάδων» επηρέασε και μάλιστα σε αρκετά μεγάλο βαθμό τους Έλληνες καταναλωτές και την ελληνική αγορά παρά το γεγονός ότι τα ελληνικά κτηνοτροφικά προϊόντα δεν παρουσιάζουν κάποιο πρόβλημα σε σχέση με τη νόσο αυτή. Η αρνητική αυτή επιρροή που είχε το φαινόμενο αυτό βασίζεται κυρίως, όπως αυτοί πιστεύουν, στον φόβο που κυριάρχησε στους καταναλωτές από τη μετάδοση της νόσου αυτής από τα ζώα στον άνθρωπο. Έτσι, όπως υποστηρίζουν, παρατηρήθηκε μια πτώση στη ζήτηση των προϊόντων που προέρχονται από τα βοοειδή.

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, μετά το πρόβλημα αυτό που δημιουργήθηκε με την νόσο των «τρελών αγελάδων» θα ήταν επόμενο να γίνει προσπάθεια για βελτίωση της ποιότητας και προώθησης των ελληνικών προϊόντων στην αγορά. Με βάση αυτό το σκεπτικό και σε συνδυασμό με τον ανταγωνισμό που έχουν να αντιμετωπίσουν από τα ξένα εισαγόμενα προϊόντα, κάναμε την ερώτηση πώς οι ίδιοι αντιλαμβάνονται το ζήτημα της ποιότητας των προϊόντων που ζητούν οι καταναλωτές όλο και περισσότερο

σε σχέση με το επίπεδο που αυτοί μπορούν να προσφέρουν. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κτηνοτρόφων φαίνεται να αντιλαμβάνεται την ολοένα και μεγαλύτερη απαίτηση των καταναλωτών για καλύτερης ποιότητας προϊόντα, γεγονός που γίνεται πιο έντονο μετά την ελεύθερη εισαγωγή προϊόντων από χώρες της Ε.Ε.. Υποστηρίζουν ότι δεν πρόκειται για καλύτερης ποιότητας προϊόντα αλλά απλά για προϊόντα τα οποία έχουν καλύτερο τρόπο προώθησης (διαφήμιση) και σαφώς χαμηλότερη τιμή. Ο κύριος ανταγωνιστής τους είναι η τιμή διάθεσης των ξένων προϊόντων σε σχέση με τα ελληνικά, όπως πιστεύουν, διότι δεν τίθεται θέμα ποιότητας τους. Τα εγχώρια είναι σίγουρα καλύτερης ποιότητας μια και έχουν την εγγύηση ότι τα ζώα από τα οποία προέρχονται τρέφονται με φυσικές τροφές που παράγουν οι ίδιοι.

Το πρόβλημα, όμως, είναι ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει ένας οργανωμένος τρόπος διαφήμισης των εγχώριων παραγόμενων προϊόντων με αποτέλεσμα να υπερέχουν τα ξένα. Γενικά, όπως μας λένε, δεν μπορούν ή δεν έχουν προσπαθήσει να προωθήσουν τα δικά μας προϊόντα (π.χ. με κατάλληλη διαφήμιση) και δεν εκμεταλλεύονται σωστά κάποιες ευκαιρίες που τους δίνονται. Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό αν σκεφτούμε ότι σήμερα υπάρχει γενικά έλλειψη κτηνοτροφικών προϊόντων στην αγορά αλλά παρ' όλα αυτά είναι αδύνατο να καταναλωθούν τα εγχώρια προϊόντα. Επίσης, όπως επισημαίνουν, αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα διάθεσης των προϊόντων ακόμη και στην περίπτωση που οι καταναλωτές ζητούν εγχώρια προϊόντα. Αυτό συμβαίνει διότι πολλοί έμποροι ή ακόμα και κτηνοτρόφοι, για οικονομικούς κυρίως λόγους, εισάγουν τα ξένα προϊόντα και τα πουλούν ως ελληνικά σε χαμηλότερη φυσικά τιμή. Έτσι, οι καταναλωτές πέφτουν στην παγίδα και αγοράζουν αυτά ως φθηνότερα και εγχώρια.

Συνήθως, όπως θεωρούν οι κτηνοτρόφοι, το φαινόμενο αυτό συναντάται σε μεγαλύτερο βαθμό από τότε που άλλαξε ο τρόπος εμπορίας των κτηνοτροφικών προϊόντων και διατίθενται τώρα πια και από τα μεγάλα σούπερ-μάρκετ. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι πιο δύσκολο για τους καταναλωτές να ελέγξουν την ποιότητα και την προέλευση των προϊόντων με αποτέλεσμα να πωλούν σε μεγάλες ποσότητες ξένα προϊόντα σε χαμηλότερες τιμές.

Μετά από την αποδοτική αυτή έρευνα σε αντιπροσωπευτικό δείγμα των βοοτρόφων, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι μετά το τέλος της συνέντευξης το μεγαλύτερο ποσοστό των τελευταίων είχε να επισημάνει ότι αν δεν ληφθούν σύντομα κάποια μέτρα από την πολιτεία οι περισσότερες μονάδες

πρόκειται να κλείσουν καθώς ταυτόχρονα δεν υπάρχει ενδιαφέρον από τις νεότερες ηλικίες λόγω έλλειψης κινήτρων.

6.3 Η άποψη των αρμόδιων υπηρεσιών

Στο προηγούμενο τμήμα του κεφαλαίου είδαμε τις απόψεις των κτηνοτρόφων τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και από ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα μιας έρευνας που διεξήχθη στους ιδιοκτήτες σταυλικών εγκαταστάσεων στην περιοχή της Βέροιας. Όπως διαπιστώθηκε τα προβλήματα είναι αρκετά με ιδιαίτερη σημασία το καθένα για τη σωστή λειτουργία και την ύπαρξη των κτηνοτροφικών μονάδων στο μέλλον.

Όμως, θα πρέπει να εξετάσουμε και τη γνώμη των ειδικών πάνω στο κρίσιμο θέμα της κτηνοτροφίας και της κρίσης που αυτή περνάει τα τελευταία χρόνια, ώστε να διαμορφώσουμε μια γενικότερη και πιο σωστή άποψη πάνω στο θέμα και τα προβλήματα του τα οποία εξετάζονται στην παρούσα μελέτη.

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι κατά τη διάρκεια συνομιλίας μας με τους αρμόδιους διαπιστώθηκε κάποιος δισταγμός όσον αφορά την έκφραση της γνώμης τους πάνω στο θέμα της κτηνοτροφίας που απασχολεί και δημιουργεί κάποια προβλήματα τα τελευταία χρόνια. Έτσι, θα περιοριστούμε στα όσα μπορέσαμε και μάθαμε από τις συνομιλίες αυτές χωρίς να αποκλείουμε την ύπαρξη και άλλων στοιχείων τα οποία δεν ήταν δυνατό να αποσπάσουμε.

Ο κλάδος της κτηνοτροφίας αναγνωρίζεται ως ένας από τους κυριότερους τομείς της οικονομίας του νομού και τονίζεται ιδιαίτερα ο ρόλος του στην εξέλιξη της οικονομίας στο μέλλον και από τους αρμόδιους φορείς. Σημαντικό είναι, σύμφωνα με τα όσα μας είπαν, ότι ο νομός Ημαθίας μαζί με τους νομούς Σερρών και Έβρου εφοδιάζουν το 80% της εγχώριας αγοράς με κρέας. Ιδιαίτερα ο νομός Ημαθίας και οι μονάδες που βρίσκονται στην περιφερειακή περιοχή της Βέροιας εφοδιάζουν κυρίως την αγορά της Αθήνας με μοσχαρίσιο κρέας. Η μεγάλη αυτή ανάπτυξη της κτηνοτροφίας οφείλεται, όπως μας είπαν, στις κλιματικές συνθήκες που είναι ιδανικές για την ανάπτυξη της ενσταυλισμένης βοοτροφίας καθώς και στην θέση-κλειδί που κατέχει ο νομός και έτσι διευκολύνεται τόσο η εμπορία των μόσχων όσο και των βοοτροφικών προϊόντων. Και αυτοί επισημαίνουν την κρίση που περνάει ο κλάδος τα τελευταία χρόνια καθώς και τα προβλήματα που δημιουργούνται

ιδιαίτερα στην περιαστική περιοχή της Βέροιας από τη λειτουργία των μεγάλων κτηνοτροφικών μονάδων.

Τα προβλήματα αυτά, που υποστηρίζουν οι αρμόδιοι ότι δημιουργούν οι μονάδες, είναι σε γενικές γραμμές αυτά που αναφέρθηκαν και στο προηγούμενο κεφάλαιο. Ένα από αυτά αφορά την υγεία των κατοίκων των περιοχών που βρίσκονται κοντά σε αυτές. Σύμφωνα με ό τι μας είπαν, υπάρχει πιθανότητα μετάδοσης κάποιων νόσων όπως είναι η πνευμονία, η φυματίωση ή η βουρκέλωση. Επίσης, ιδιαίτερα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, η δυσσομία που προέρχεται από τις μονάδες είναι αρκετά ενοχλητική και ειδικά όταν λόγω αυτής έχουμε την συγκέντρωση ενοχλητικών εντόμων όπως μύγες και κουνούπια. Πέρα, όμως, από τα προβλήματα που μπορούν να επηρεάσουν την υγεία των κατοίκων σημαντικά είναι και αυτά που αφορούν το περιβάλλον και που οφείλονται κυρίως στα λύματα που προκύπτουν από τις μονάδες. Όπως αναφέρθηκε καταλήγουν κυρίως σε υδάτινους αποδέκτες από τους οποίους οι πιο σημαντικοί είναι ο Τριπόταμος και η Τάφρος 66 (Τ66). Βέβαια, αυτό συμβαίνει λόγω του ότι οι περισσότερες μονάδες δεν διαθέτουν κάποιου είδους βιολογικό καθαρισμό. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, όπως αναφέρθηκε, όσον αφορά τις βοοτροφικές μονάδες δεν είναι υποχρεωτική η ύπαρξη βιολογικού καθαρισμού αλλά απλά κάποιος χώρος ώστε να γίνεται συλλογή της κοπροσωρού.

Οι ίδιοι υπολογίζουν περίπου 60-65 παραγωγούς που ασχολούνται με την πάχυνση βοοειδών και βρίσκονται στην περιαστική περιοχή της Βέροιας ή και μέσα στα όρια της πόλης. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι σε αυτές περιλαμβάνονται και οι μονάδες δυναμικότητας μικρότερης από 40 ζώα. Το μεγαλύτερο πρόβλημα το οποίο επισημαίνουν και προσπαθούν να επιλύσουν οι αρμόδιοι φορείς είναι αυτό της ανάγκης μετεγκατάστασης των σταυλικών εγκαταστάσεων λόγω των παραπέρα προβλημάτων που δημιουργούν τόσο από αισθητικής άποψης όσο και από άποψης υγείας των κατοίκων και ρύπανσης του περιβάλλοντος.

Στην προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος αυτού ενημέρωσαν τους κτηνοτρόφους για την μετεγκατάσταση μέσω επιδότησης από την Ε.Ε.. Στην πρόκληση αυτή ανταπεξήλθαν πολλοί κτηνοτρόφοι από όλα τα μέρη του νομού με αποτέλεσμα ως τις αρχές του 1996 να έχουν υποβληθεί στην Διεύθυνση Γεωργίας, Τμήμα Κτηνοτροφίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας περίπου 96 αιτήσεις για μετεστεγάση. Ανάμεσα σε αυτές τις αιτήσεις υπάρχουν και από κτηνοτρόφους με μεγάλη δυναμικότητα σε βοοειδή. Το

πρόβλημα που τίθεται σε αυτήν την περίπτωση είναι ότι δεν είναι δυνατόν να εγκρίνουν όλες τις αιτήσεις που έχουν υποβληθεί. Αυτό συμβαίνει γιατί αφ' ενός - όπως μας είπαν - εγκρίνονται σύμφωνα με τα χρήματα που υπάρχουν και ανάλογα με το τι ανάγκες υπάρχουν, όπως για παράδειγμα τον αριθμό των μηνύσεων που έχουν υποβληθεί σε κάποιον κτηνοτρόφο. Αφετέρου, γιατί σύμφωνα με την επιδότηση που μπορεί να δοθεί και να καλύψει το 70% των δαπανών υπάρχει ένας ανώτερος αριθμός ζώων που για τα βοοειδή ανέρχεται στα 300. Είναι λοιπόν κατανοητό, όπως άλλωστε αναφέρθηκε και πιο πάνω, ότι μονάδες όπως αυτές του κ.Σπανού (1500 βοοειδή) και του κ.Κουκούδη (2000 βοοειδή) είναι αδύνατο να επιδοτηθούν λόγω της μεγάλης δυναμικότητας τους.

Η περίπτωση μετεγκατάστασης με βάση τα κεφάλαια των ίδιων των κτηνοτρόφων είναι αδύνατη, όπως ανέφεραν και οι αρμόδιοι, διότι το κόστος είναι πολύ μεγάλο ενώ ταυτόχρονα δεν μπορούν να βρουν την απαραίτητη έκταση για μετεστεγάση. Για παράδειγμα αν αναφέρουμε ότι στην ελάχιστη περίπτωση (μη επιδοτούμενη) όπου μια μονάδα διαθέτει 300 μοσχάρια, το κόστος υπολογίζεται πάνω από 50.000.000 δρχ. ενώ ο απαραίτητος χώρος θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 10 στρέμματα τα οποία ο βοοτρόφος θα πρέπει να αγοράσει. Επομένως, βλέπουμε ότι το πρόβλημα ολοένα διογκώνεται μια και δεν είναι δυνατό να εγκριθούν οι αιτήσεις για μετεστεγάση των μονάδων που δημιουργούν και το μεγαλύτερο πρόβλημα.

Αλλά, όπως μας είπαν, ακόμη και αν κάποιος βοοτρόφος έχει στην ιδιοκτησία του κάποια έκταση ή έχει την δυνατότητα να την αγοράσει, τότε έχει να αντιμετωπίσει τις αντιδράσεις των κατοίκων των κοινοτήτων στις οποίες ανήκουν διοικητικά οι εκτάσεις. Για παράδειγμα αναφέρθηκαν περιπτώσεις ελεύθερων εκτάσεων στις περιοχές Τριλόφου και Ραχιάς οι οποίες δεν δόθηκαν λόγω της αντίδρασης των κατοίκων οι οποίοι δεν θέλουν την εγκατάσταση των σταυλικών εγκαταστάσεων εκεί με αποτέλεσμα να μην δοθούν τελικά οι άδειες λειτουργίας.

Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις στις οποίες αναφέρθηκαν επίσης οι αρμόδιοι, κατά τις οποίες αγοράστηκαν εκτάσεις και τελικά δεν χρησιμοποιήθηκαν λόγω επέμβασης κάποιας άλλης διεύθυνσης της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης. Όπως για παράδειγμα συνέβη με την περίπτωση κτηνοτρόφων που αγόρασαν εκτάσεις κοντά και γύρω από τη Βεργίνα και τελικά δεν έγινε μετεστεγάση λόγω της επέμβασης της αρχαιολογικής υπηρεσίας η οποία επενέβη και απαγόρευσε την ανέγερση των εγκαταστάσεων

λόγω του αρχαιολογικού πλούτου της περιοχής, με αποτέλεσμα τα χωράφια αυτά να παραμένουν άχρηστα.

Όλα τα παραπάνω, σύμφωνα με τη γνώμη των αρμοδίων, σε συνδυασμό με το γενικότερο πρόβλημα εύρεσης εκτάσεων για μετεστεύαση λόγω του ότι ο νομός είναι από τους πιο παραγωγικούς της χώρας με ανεπτυγμένη τη φυτική παραγωγή, καθιστά σημαντική την εύρεση λύσης από τις αρμόδιες υπηρεσίες που όμως και αυτές έχουν να αντιμετωπίσουν ίσως όχι τόσο την αντίδραση των κτηνοτρόφων αλλά τις αντιδράσεις των κατοίκων της πόλης από τη μια και των κατοίκων που βρίσκονται κοντά σε περιοχές όπου πρόκειται να μετεγκατασταθούν οι μονάδες. Είναι, λοιπόν, ένας φαύλος κύκλος ο οποίος δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να δώσει κάποια λύση αν δεν παρθούν ριζικές αποφάσεις.

Στην προσπάθειά τους, λοιπόν, οι αρμόδιες υπηρεσίες εύρεσης κάποιας λύσης στο πρόβλημα αυτό έχουν προβεί στη μη έκδοση αδειών λειτουργίας οι οποίες έχουν λήξει ή ακόμα και αδειών για επενδύσεις στη μονάδα (π.χ. επέκταση, δημιουργία βιολογικού καθαρισμού) έτσι ώστε να μην μπορούν να μονιμοποιηθούν οι μονάδες στο σημείο που ήδη βρίσκονται και οι κτηνοτρόφοι να αναγκαστούν να προβούν σε μετεγκατάσταση των μονάδων τους.

Σύμφωνα επομένως με τα παραπάνω, έχουμε να παρατηρήσουμε ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες γνωρίζουν τα προβλήματα (κυρίως οικονομικά) που αντιμετωπίζουν οι κτηνοτρόφοι για να πραγματοποιήσουν τη μετεγκατάσταση της μονάδας τους καθώς και τη σημασία που έχει ο κλάδος για την οικονομία του νομού. Από την άλλη, όμως, θα πρέπει να λάβουν σοβαρά υπ' όψη το καλό των κατοίκων και του περιβάλλοντος ώστε να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Δυστυχώς δεν μπορεί πάντα να βρεθεί κάποια λύση που να ικανοποιεί και τις δύο πλευρές με αποτέλεσμα τη δημιουργία περαιτέρω προβλημάτων.

6.4 Συμπεράσματα

Έπειτα από την παραπάνω έκθεση των απόψεων και από τις δυο πλευρές, των βοοτρόφων και των αρμοδίων, έχουμε να συμπεράνουμε ότι και οι δυο επισημαίνουν ότι θα πρέπει οπωσδήποτε να βρεθεί κάποια λύση στα πολυάριθμα προβλήματα διαφορετικά κινδυνεύει όχι μόνο η οικονομία του νομού αλλά και γενικότερα θα γίνει εντονότερη η έλλειψη κτηνοτροφικών προϊόντων σε όλη τη χώρα.

Το σημαντικότερο πρόβλημα, όπως έγινε κατανοητό, στο νομό Ημαθίας σήμερα είναι αυτό της ύπαρξης πολλών μονάδων στην περιφερειακή περιοχή της Βέροιας αλλά και σε αρκετές περιπτώσεις εντός των ορίων του πολεοδομικού της συγκροτήματος. Η άναρχη αυτή τοποθέτηση των μονάδων γεννά πολλά προβλήματα τόσο στην υγεία των κατοίκων όσο και στο περιβάλλον γενικότερα. Έτσι, γίνεται έντονη η ανάγκη μετεγκατάστασης των μονάδων αυτών σε περιοχές κατάλληλες ώστε να έχουμε το ελάχιστο δυνατό κόστος για την υγεία και το περιβάλλον.

Οι αρμόδιοι φορείς είναι αυτοί που κρίνουν αναγκαίο αυτό το μέτρο και έτσι έχουν πάψει την έκδοση αδειών λειτουργίας ή αδειών απαραίτητων για τον εκσυγχρονισμό των μονάδων με στόχο την υποχρέωση των βοοτρόφων να προβούν σε μεταστέγαση.

Από την άλλη πλευρά οι βοοτρόφοι είναι πρόθυμοι να προβούν σε μετεστέγαση των μονάδων τους εφ' όσον, όμως, τους δοθεί κάποια επιδότηση από την Ε.Ε.. Γεγονός που είναι αδύνατο να εφαρμοστεί διότι αρχικά οι αιτήσεις είναι πολλές και δεν υπάρχουν τα απαραίτητα χρήματα και έπειτα οι μονάδες που είναι απαραίτητο να προβούν σε μετεγκατάσταση λόγω της μεγάλης δυναμικότητας τους δεν περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα επιδότησης καθώς το ανώτατο όριο αριθμού των βοοειδών είναι 300 μόσχοι.

Όσον αφορά τη μετεγκατάσταση με ιδιωτικά κεφάλαια αυτή είναι αδύνατη καθώς το κόστος είναι πολύ μεγάλο και δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν οι βοοτρόφοι, ενώ υπάρχει δυσκολία εύρεσης των απαραίτητων εκτάσεων που απαιτούνται λόγω των αντιδράσεων που προβάλλουν οι κάτοικοι των περιοχών ή κάποιες υπηρεσίες αφ' ενός και αφετέρου λόγω της έλλειψης στο νομό τόσο μεγάλων εκτάσεων που οφείλεται κυρίως στην μεγάλη ανάπτυξη της φυτικής παραγωγής.

Γενικότερα και οι δύο πλευρές επισημαίνουν την κρίση που περνάει ο κλάδος τα τελευταία χρόνια και την ανάγκη εύρεσης κάποιων λύσεων ώστε να μην συνεχιστεί η φθίνουσα πορεία που ακολουθεί ο κλάδος. Πρέπει, λοιπόν, να ληφθούν κάποια μέτρα και να δοθούν κάποια κίνητρα κυρίως στους νέους ώστε να αρχίσει να ανακάμπτει ο κλάδος μελλοντικά και να είναι σε θέση να ανταγωνιστούν τα ξένα προϊόντα παρ' όλη τη χαμηλότερη ποιότητα τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ
ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΜΕΤΕΣΤΕΓΑΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ
ΜΕΤΕΣΤΕΓΑΣΗ ΤΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΗΜΑΘΙΑΣ

7.1 Εισαγωγή

Όπως φάνηκε και από το προηγούμενο κεφάλαιο, οι αρμόδιοι φορείς της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας αλλά και του Δήμου Βέροιας έχουν να αντιμετωπίσουν και να βρουν λύση σε κάποια προβλήματα που προκύπτουν από τη σημερινή τοποθεσία των κτηνοτροφικών μονάδων. Τα προβλήματα αυτά άρχισαν να γίνονται έντονα κυρίως τα τελευταία δέκα χρόνια στα οποία παρατηρήθηκε έντονη οικοδομική δραστηριότητα και εξάπλωση της πόλης της Βέροιας με αποτέλεσμα η απόστασή τους από αυτήν να είναι πολύ μικρή ή ακόμα να βρίσκονται και εντός των ορίων του πολεοδομικού της ιστού.

Έτσι, τέθηκε ως μοναδική λύση η μετεγκατάσταση της πλειοψηφίας των μονάδων σε περιοχές κατάλληλες για το περιβάλλον και τους κατοίκους. Στην αναζήτηση εφαρμογής της λύσης αυτής έγινε αναγκαία η θεσμοθέτηση κάποιων κανόνων και προϋποθέσεων με βάση τα οποία θα γίνει σωστή και αποδοτική χρήση του μέτρου.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε την εξέλιξη των μέτρων αυτών και κάποιες προσπάθειες που έγιναν για τη λύση του προβλήματος αυτού προτείνοντας κάποιες περιοχές που με βάση κάποια κριτήρια κρίθηκαν από τις αρμόδιες υπηρεσίες κατάλληλες για την μετεγκατάσταση των μονάδων. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι προσπάθειες μετεγκατάστασης έγιναν και στο παρελθόν (περίπου 15 χρόνια πριν) που, όμως, όπως προέκυψε η επιλογή των περιοχών δεν μελετήθηκε με αποτέλεσμα σήμερα αυτές οι μονάδες να πρέπει να μετεγκατασταθούν για μια ακόμη φορά.

7.2 Εξέλιξη των όρων για μετεγκατάσταση των κτηνοτροφικών μονάδων

Οι περισσότερες κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις που υπάρχουν και σήμερα ιδρύθηκαν μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1950. Την εποχή εκείνη, σύμφωνα με την τότε νομοθεσία, η ελάχιστη επιτρεπόμενη απόσταση των

μονάδων από τους οικισμούς ήταν τα 500 μέτρα. Έτσι, δημιουργήθηκαν και μονάδες πολύ κοντά στην πόλη και μάλιστα με άδειες λειτουργίας που η διάρκειά τους έφτανε έως και τα 25 χρόνια.

Με την πάροδο του χρόνου και καθώς η πόλη άρχισε πλέον να εκσυγχρονίζεται και να αναπτύσσεται μεγάλη οικοδομική δραστηριότητα οι μονάδες που είχαν εγκατασταθεί με βάση την προηγούμενη νομοθεσία βρέθηκαν εντός των ορίων του πολεοδομικού της συγκροτήματος με αποτέλεσμα τη δημιουργία πολλών προβλημάτων και την ανάγκη μετεγκατάστασής τους. Έτσι, και αφού ήταν ένα φαινόμενο που συναντιόταν σε όλες τις κτηνοτροφικές περιοχές, δημοσιεύτηκε το Προεδρικό Διάταγμα της 5 - 4 - 1984 «περί αποστάσεων σταυλισμών από οικισμούς» όπου σύμφωνα με τις αποστάσεις που ορίζονται σε αυτό ελάχιστες είναι οι μονάδες που πληρούν αυτές τις αποστάσεις όχι μόνο στις περιαστικές περιοχές της Βέροιας αλλά και σε όλο το νομό.

Με αυτό τον τρόπο και ειδικά μετά το 1984 η ανάγκη μετεγκατάστασης των μονάδων γίνεται εντονότερη μια και των περισσότερων από αυτές οι άδειες λειτουργίας έληγαν και για τη νόμιμη λειτουργία τους θα έπρεπε να ανανεωθούν. Λόγω της μη τήρησης, όμως, των απαραίτητων αποστάσεων βάση του παραπάνω Προεδρικού Διατάγματος και για να γίνει υποχρεωτική η μετεγκατάσταση των μονάδων οι αρμόδιες υπηρεσίες δεν ανανεώνουν τις άδειες αυτές.

Ταυτόχρονα γίνεται, από το 1986 και μετά, μια προσπάθεια εύρεσης ελεύθερων μεγάλων εκτάσεων κατάλληλων για την μετεστεγάση των μονάδων. Οι κτηνοτρόφοι, μετά την ενημέρωσή τους, βρίσκονται σύμφωνοι να μετεγκατασταθούν στις περιοχές που επιλέχθηκαν από τις αρμόδιες αρχές. Έρχονται, όμως, δυο προβλήματα τα οποία δεν επιτρέπουν την εφαρμογή αυτού του μέτρου. Από τη μια η άρνηση των κατοίκων και των αρμοδίων των κοινοτήτων των επιλεγόμενων περιοχών για τη μελλοντική εγκατάσταση των μονάδων και από την άλλη το μεγάλο κόστος μετεγκατάστασης που έκανε τους κτηνοτρόφους να διστάζουν να προβούν σε αυτή λόγω της αδυναμίας ανταπόκρισης σε αυτό.

Έτσι, με βάση τα παραπάνω, η μετεγκατάσταση των σταυλικών εγκαταστάσεων και η επεξεργασία των αποβλήτων κτηνοτροφικών μονάδων εντάσσονται στις αρχές του 1990 στα Λειτουργικά Προγράμματα. Σύμφωνα με αυτά δικαιούχοι ορίζονται φυσικά και νομικά πρόσωπα (ΑΕ, ΟΕ, ΕΠΕ κλπ), φορείς κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, κρατικά ιδρύματα κλπ, που

προβαίνουν σε μεταφορά των κτηνοτροφικών τους εγκαταστάσεων, κατόπιν υπογραφής, σχετικής σύμβασης με τη Διεύθυνση Γεωργίας και με βάση τεχνοοικονομική μελέτη που έχει εγκριθεί.

Οι προϋποθέσεις που είναι απαραίτητο να πληρούνται είναι βασικά δύο. Αρχικά θα πρέπει να μην είναι δυνατόν να νομιμοποιηθεί η λειτουργία κτηνοτροφικής μονάδας, που βρίσκεται σήμερα σε λειτουργία, με τη λήψη οποιουδήποτε μέτρου (ακόμη και με μείωση μέχρι και κατά 20% της δυναμικότητας της) με αποτέλεσμα σαν μόνη λύση συνέχισης της λειτουργίας της να απομένει η μετεγκατάστασή της σε κατάλληλο χώρο. Έπειτα, θα πρέπει να απειλείται με διακοπή η κτηνοτροφική μονάδα που λειτουργεί νόμιμα εξαιτίας περιβαλλοντικών προβλημάτων, για τα οποία αντικειμενικά δεν υπάρχει λύση με αποτέλεσμα σαν μόνο μέτρο προστασίας του περιβάλλοντος να παραμένει η μετεγκατάσταση της μονάδας.

Με βάση τα Λειτουργικά Προγράμματα θα δίνεται κάποια οικονομική ενίσχυση στους δικαιούχους η οποία θα καταβάλλεται μόνο για τον αριθμό των ζώων που διατηρούνται πριν την μετεγκατάσταση και οπωσδήποτε για δυναμικότητα όχι μεγαλύτερη από 200 μοσχάρια πάχυνσης, όσον αφορά τις μονάδες που εξετάζουμε σε αυτή τη μελέτη. Σε περίπτωση δημιουργίας κατά τη μετεγκατάσταση εκμεταλλεύσεων δυναμικότητας μεγαλύτερης από την υφιστάμενη δε θα καταβάλλεται οικονομική ενίσχυση μέσω του παρόντος μέτρου για την επιπλέον δυναμικότητα.

Το ύψος ενίσχυσης καλύπτει μέχρι και το 70% (1990) της συνολικής δαπάνης των ενισχυόμενων δραστηριοτήτων η οποία, όμως, συνολική δαπάνη δεν θα υπερβαίνει για την περίπτωση των μόσχων πάχυνσης τις 150.000 δρχ. ανά θέση παχυνόμενου μόσχου. Οι δραστηριότητες που ενισχύονται είναι: α) Η κατασκευή των παρακάτω εγκαταστάσεων συμπεριλαμβανομένων των εργατικών και εξόδων έκδοσης αδειάς (πλην ΦΠΑ, αξίας γης και αξίας ζώων): οι απαραίτητοι χώροι για τον σταυλισμό των ζώων, τα προαύλια και λοιποί βοηθητικοί χώροι ανάλογα με την παραγωγική κατεύθυνση και τη δυναμικότητα της μονάδας, β) Ο μηχανολογικός εξοπλισμός των μονάδων και γ) Οι εγκαταστάσεις χειρισμού και επεξεργασίας αποβλήτων της μονάδας που μετεγκαθίστανται.

Η κατανομή των πιστώσεων κατά έτος κατά νομό θα γίνεται από το περιφερειακό συμβούλιο σε συνεργασία με τις αρμόδιες Δ/νσεις Γεωργίας και την αρμόδια Κεντρική Υπηρεσία. Επίσης, σύμφωνα με τα προγράμματα αυτά, οι ενταγμένοι στο πρόγραμμα δικαιούχοι αναλαμβάνουν την υποχρέωση να

διατηρούν τη μετεγκαθιστόμενη μονάδα για 5 τουλάχιστον χρόνια και να αποδέχονται οποιοδήποτε έλεγχο και υποδείξεις από τις αρμόδιες περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας. Στην περίπτωση που δεν τηρηθούν οι όροι και οι προϋποθέσεις ο δικαιούχος, ενταγμένος στο πρόγραμμα, υποχρεώνεται να επιστρέψει εντόκως το ποσό της επιχορήγησης.

Το ύψος ενίσχυσης των μετεγκαταστάσεων μέσω των προγραμμάτων αυτών είναι δυνατό να τροποποιηθεί με μια Υπουργική απόφαση από χρόνο σε χρόνο. Έτσι, ενώ για το 1990 το ύψος ενίσχυσης όσον αφορά τους μόσχους πάχυνσης δεν έπρεπε να υπερβαίνει, όπως αναφέρθηκε, τις 150.000 δρχ. ανά θέση παχυνόμενου μόσχου, για το 1991 με Υπουργική απόφαση το ύψος αυτό καθορίζεται για κάθε θέση παχυνόμενου μόσχου στις 165.000 δρχ.. Η επόμενη αλλαγή του ύψους ενίσχυσης έγινε στις αρχές του 1992 επίσης με Υπουργική απόφαση σύμφωνα με την οποία η συνολική δαπάνη δεν θα υπερβαίνει για τους μόσχους πάχυνσης τις 180.000 δρχ. ανά θέση παχυνόμενου μόσχου. Ταυτόχρονα κατά το έτος αυτό εγκρίθηκε από την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας συνολική πίστωση προς τη Δ/νση Γεωργίας της Νομαρχίας Ημαθίας για το 1992 ύψους 110 εκ. δρχ. για την υλοποίηση του μέτρου «Μετεγκατάσταση σταυλικών εγκαταστάσεων - χειρισμός και επεξεργασία αποβλήτων κτηνοτροφικών μονάδων».

Για το έτος 1995, σύμφωνα με Υπουργική απόφαση, η συνολική δαπάνη για κάθε θέση παχυνόμενου μόσχου παραμένει η ίδια περίπου εκφρασμένη σε ECU (650 ECU/παχυνόμενο μοσχάρι) αλλάζει, όμως, το ποσοστό της συνολικής επιλέξιμης δαπάνης των ενισχυόμενων δραστηριοτήτων που από το 70% που ήταν για τα προηγούμενα χρόνια μειώθηκε στο 60%. Στη συνέχεια για το έτος 1996 αποφασίστηκε η συνολική δαπάνη να μην ξεπερνά τις 190.000 δρχ. ανά θέση παχυνόμενου μόσχου και το ποσοστό επιλέξιμης δαπάνης μειώθηκε στο 50%.

7.3 Οι προτάσεις για μετεγκατάσταση από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ημαθίας σε συνεργασία με το Δήμο Βέροιας

Το πρόβλημα των σταυλικών εγκαταστάσεων που βρίσκονται στην περιφερειακή περιοχή της Βέροιας απασχολεί τις αρμόδιες υπηρεσίες εδώ και πολλά χρόνια. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από τους αρμόδιους η αναζήτηση λύσης χρονολογείται από το 1954. Στην προσπάθεια αυτή έχουν

προταθεί κάποιες περιοχές κυρίως, όμως, μετά το 1986 όπου γίνεται επίσημα η πρώτη αναφορά για κάποιες περιοχές.

Έτσι, ο Δήμος Βέροιας στην προσπάθεια του να βοηθήσει τους παχυντές να συνεχίσουν την παραγωγική τους δραστηριότητα σε περιοχή που δεν θα δημιουργεί προβλήματα στους κατοίκους της πόλης, ζήτησε από το Υπουργείο Γεωργίας να στείλει ειδικούς για να γνωματεύσουν σχετικά με την καταλληλότητα του χώρου που προτάθηκε αρχικά από το Τμήμα Εποικισμού της Δ/νσης Γεωργίας του Ν. Ημαθίας.

Πράγματι επισκέφτηκαν την προτεινόμενη περιοχή «Ντουρμάνι» δύο ειδικοί γεωπόνοι του Τμήματος Κατασκευών της Διεύθυνσης Μηρυκαστικών και Μονόπλων του Υπουργείου Γεωργίας και έκριναν ότι η περιοχή αυτή είναι κατάλληλη για την μετεγκατάσταση των βουστασίων.

Στη συνέχεια ρωτήθηκαν οι ενδιαφερόμενοι, βοοτρόφοι, οι οποίοι έκριναν την περιοχή αυτή ως ακατάλληλη αφ' ενός διότι αυτή είναι στο μεγαλύτερο μέρος της ανήλια με βορεινή έκθεση και πολύ χαμηλές θερμοκρασίες τον χειμώνα και υψηλή θερμοκρασία. Αφετέρου γιατί στην περιοχή αυτή ενδημεί η μύγα των ζώων που κάνει αδύνατη τη διαβίωση τους σ' αυτήν. Ταυτόχρονα οι παχυντές πρότειναν να γίνει επανεξέταση της θέσης Ντουρμάνι για να διαπιστωθεί αν η γνωμάτευση των ειδικών αφορά την θέση για την οποία διατύπωσαν τις αντιρρήσεις τους. Στην περίπτωση που πρόκειται για την ίδια περιοχή διευκρίνησαν ότι δεν είναι διατεθειμένοι να επενδύσουν σε αυτή κεφάλαια γιατί εκ των προτέρων είναι δεδομένο ότι θα αποτύχουν οι εκτροφές τους. Έτσι, ζητούν την παρέμβαση του Υπουργείου Γεωργίας για την παραχώρηση σ'αυτούς κοινόχρηστης έκτασης μεταβιβασμένης στην κοινότητα Τριποτάμου. Όμως, αργότερα η έκταση αυτή απορρίφθηκε λόγω του ιδιοκτησιακού της καθεστώτος.

Επίσης, σε περίπτωση που δεν ήταν δυνατή η εξεύρεση κατάλληλου χώρου του Δημοσίου, πρότειναν την τροποποίηση του υπάρχοντος ΓΟΚ ως προς τις αποστάσεις από τα χωριά για να μπορέσουν έτσι να αγοράσουν ιδιόκτητες εκτάσεις και να χτίσουν σύγχρονες εγκαταστάσεις γιατί αυτές που διαθέτουν έχουν πολλά προβλήματα λειτουργίας.

Μετά από την απόρριψη της περιοχής «Ντουρμάνι» για μετεγκατάσταση από τους βοοτρόφους συνεχίστηκε η έρευνα για εύρεση κάποιας άλλης πιθανής περιοχής και στα τέλη του 1987 σε συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου Βέροιας αποφασίστηκε και προτάθηκε η περιοχή κάτω από το Ραντάρ ανατολικά της Κοινότητας Γεωργιανών και βόρεια της Κοινότητας

Ραχιάς για τη μετεγκατάσταση των σταυλικών εγκαταστάσεων. Πρόκειται για μια έκταση που απέχει 3,5 χλμ από τη Γεωργιανή και 2 χλμ από τη Ραχιά. Παλαιότερα χρησιμοποιούταν σαν τόπος βοσκής και μέχρι τότε ήταν τσαϊρια. Επομένως βλέπουμε ότι τηρεί τις ελάχιστες αποστάσεις από οικισμούς, πόλεις και ποταμούς συνεχούς ροής και ταυτόχρονα οι κλιματικές συνθήκες είναι κατάλληλες για την διαβίωση των ζώων.

Επίσης, η περιοχή αυτή είναι δημόσια έκταση που προήλθε από την ανταλλαγή αυτών των αγελαδολιβαδικών εκτάσεων που υπήρχαν παλιά με αντίστοιχες εκτάσεις στα όρια της Κοινότητας Ραχιάς. Η διαθέσιμη έκταση του Δημοσίου στην περιοχή αυτή είναι 7262 τ.μ.. Ο χώρος δε που απομένει από την αφαίρεση των προβλεπόμενων από τον ΓΟΚ αποστάσεων από τους Γεωργιανούς ως τη Ράχη και τον ποταμό Αλιάκμονα είναι 2000 τ.μ. περίπου. Στην επιλογή αυτής της περιοχής βρέθηκαν σύμφωνοι και οι βοοτρόφοι.

Η ανωτέρω, όμως, έκταση διεκδικήθηκε από την κοινότητα Ράχης από την οποία ασκήθηκε διεκδικητική αγωγή η οποία εκδικάστηκε και διατάχθηκε πραγματογνωμοσύνη από τοπογράφο ο οποίος αποφάνθηκε ότι η επίδικη έκταση είναι του Δημοσίου. Έτσι, μετά από τοπογραφικό διάγραμμα της περιοχής που έγινε από την Τοπογραφική Υπηρεσία σύμφωνα με το οποίο η περιοχή απέχει: από τις πηγές Μαυρονερίου που ανήκουν στο αγρόκτημα Γεωργιανών 2 χλμ. περίπου, από την άκρη του συνοικισμού Ράχης 1,5 χλμ. περίπου και από τον ποταμό Αλιάκμονα 1,4 χλμ περίπου. Με βάση όλα τα παραπάνω αποφασίστηκε η μετεγκατάσταση όλων των βουστασίων στην περιοχή αυτή ονομαζόμενη ως «Κότσικα».

Κατά το 1989 κατατέθηκε από την ΤΕΔΚ μια μελέτη στην οποία προτείνονται κάποιες πιθανές περιοχές μετεγκατάστασης οι κυριότερες από τις οποίες είναι: α) Οι μεγάλες μονάδες που δημιουργούν μεγάλα προβλήματα θα πρέπει να μετεγκατασταθούν σε κάποια από τις περιοχές που προτείνονται στη συνέχεια. Τονίζουν ότι αυτή η μετεγκατάσταση πρέπει να γίνει οργανωμένα και με την παροχή κινήτρων από την πλευρά της Πολιτείας, β) Οι μεγάλες μονάδες οι οποίες βρίσκονται σε περιοχές που απέχουν τις νόμιμες από οικισμούς, ποταμούς, αρχαιολογικούς χώρους κλπ, πρέπει να εξετάζονται περιπτώσιολογικά κάθε φορά από τις αρμόδιες επιτροπές για θέματα αύξησης ζωϊκού κεφαλαίου, εκσυγχρονισμού κλπ. γ) Οι οικογενειακές εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται στα όρια οικισμών με πληθυσμό κάτω των 500 κατοίκων και οι οποίοι δεν έχουν πιθανότητες πληθυσμιακής εξέλιξης είναι δύσκολο να μεταφερθούν σε απομακρυσμένες περιοχές. Οι μονάδες αυτές

μπορούν να μεταφερθούν εκτός των ορίων και σε απόσταση που ορίζουν οι ισχύουσες Υγειονομικές Διατάξεις. Έτσι, υποδείχθηκαν οι παρακάτω περιοχές:

1. Περιοχή Παλατιτσίων
2. Πεδινές εκτάσεις περιοχής Μελίκης
3. Περιοχή Ελαφίνας
4. Περιοχές Σφηκιάς - Ριζωμάτων - Δασκίου
5. Περιοχή «Βροχονέρια» Ράχης
6. Περιοχή Αγ. Ιωάννου
7. Περιοχή Στενήμαχου - Τριλόφου
8. Περιοχή Βρωμοπήγαδου - Ντορμάν
9. Περιοχή Μεγάλου Ρέματος - Νάουσας
10. Πεδινές εκτάσεις περιοχών Αλεξάνδρειας και Ειρηνούπολης

Οι περιοχές αυτές είναι κυρίως ιδιωτικές εκτάσεις και πολλές από αυτές καλύπτονται από δυναμικές καλλιέργειες που αυξάνουν κατακόρυφα την αξία της γης. Έτσι, θα απαιτηθούν δαπανηρά έργα υποδομής. Το κόστος μιας τέτοιας ενέργειας θα αυξηθεί εάν αγοραστεί και η κατάλληλη έκταση.

Περιοχές με μικρή σχετικά αξία γης είναι η περιοχή Ράχης και η περιοχή Βρωμοπήγαδου όπου υπάρχουν μικρής έκτασης σιτοκαλλιέργειες ενώ το υπόλοιπο τμήμα χρησιμοποιείται ως βοσκότοπος. Οι περιοχές αυτές έχουν το πλεονέκτημα της μικρής απόστασης από το καινούριο βιομηχανικό σφαγείο της Βέροιας και τις σχετικά ήπιες κλιματικές συνθήκες.

Τελικά, έπειτα από μια συνεδρίαση των αρμοδίων αποφασίστηκε και εγκρίθηκαν οι περιοχές που προτείνονται στην μελέτη της ΤΕΔΚ για ίδρυση και λειτουργία σταυλικών εγκαταστάσεων ενώ ορίζει την περιοχή της Ράχης σαν χώρο οργανωμένης μετεγκατάστασης των στάβλων της περιοχής του Δήμου Βέροιας.

7.4 Συμπεράσματα

Από την εποχή που άρχισε να γίνεται αντιληπτό (και που χρονολογείται κυρίως μετά τη δεκαετία του 1980) το γεγονός ότι οι σταυλικές εγκαταστάσεις είχαν πλέον αυξηθεί και δημιουργούσαν πρόβλημα στην πόλη και τους κατοίκους της από τη μια αλλά και στο περιβάλλον από την άλλη, οι αρμόδιες υπηρεσίες σε συνεργασία με τους κτηνοτρόφους καταβάλλουν

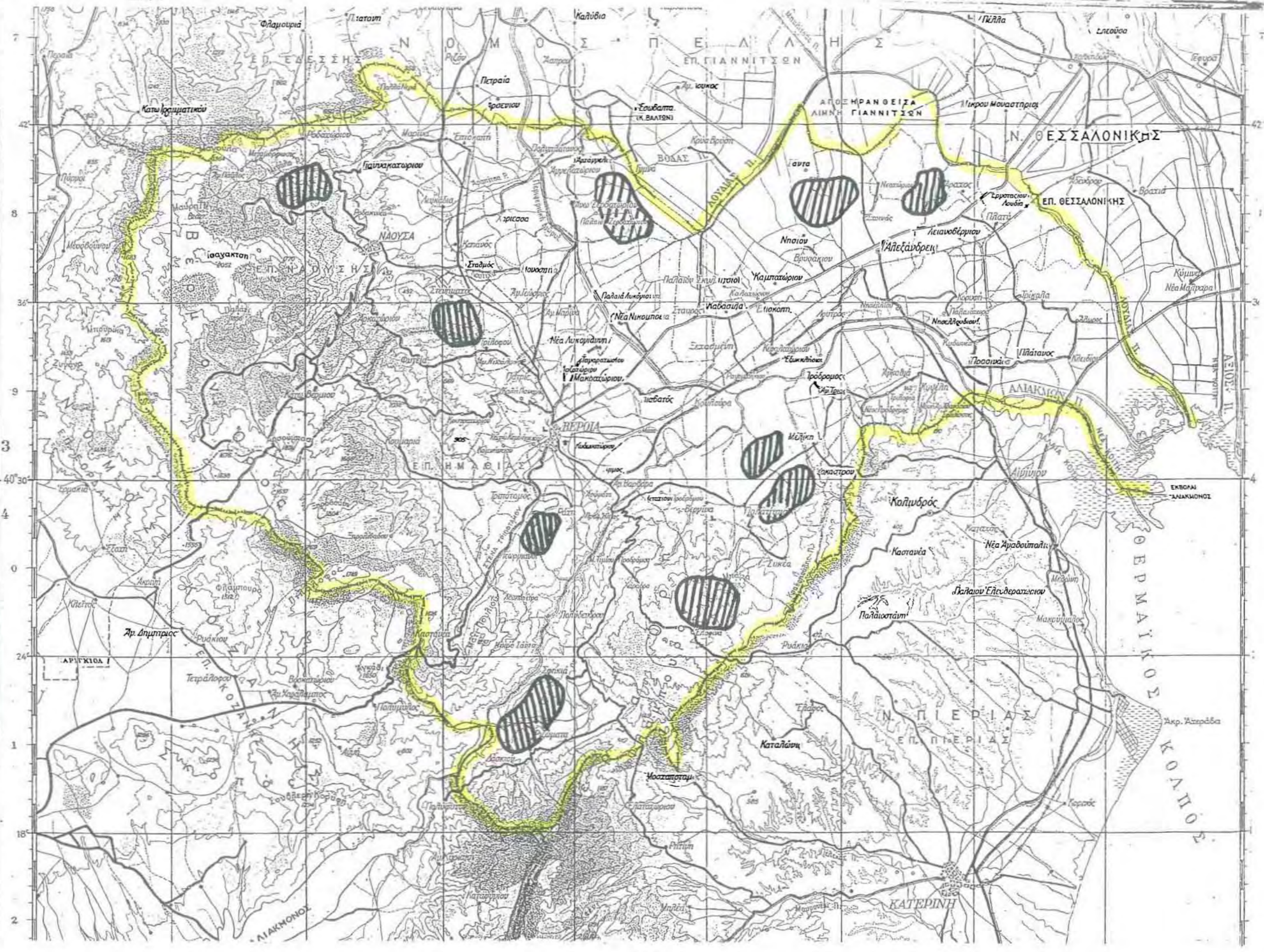
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

 : Όρια νομού

 : Προτεινόμενη περιοχή

ΧΑΡΤΗΣ 7.1

**ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ
ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗ
ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΗΜΑΘΙΑΣ**

κάποιες προσπάθειες για την εύρεση όσο το δυνατόν καλύτερων και αποδοτικών λύσεων.

Τελικά αποφασίστηκε ότι η μόνη λύση για την εξυγίανση των προβλημάτων είναι η μετεγκατάσταση των μονάδων. Για τη διευκόλυνση των κτηνοτρόφων εντάχθηκε στα Λειτουργικά Προγράμματα τα οποία χρηματοδοτούν με βάση κάποιες προϋποθέσεις, ένα ποσοστό της συνολικής επιλέξιμης δαπάνης το οποίο όπως και το ύψος της ενίσχυσης ανά θέση παχυνόμενου μόσχου, μεταβάλλονται με κάποια Υπουργική απόφαση περίπου κάθε χρόνο.

Ταυτόχρονα γίνεται προσπάθεια εύρεσης κάποιων κατάλληλων περιοχών σύμφωνα με τις υγειονομικές διατάξεις και ελάχιστων αποστάσεων που έχουν οριστεί στις οποίες πρόκειται να γίνει η μετεγκατάσταση των μονάδων. Αρχικά προτάθηκε, το 1986, η περιοχή επονομαζόμενη ως «Ντουρμάνι» η οποία όμως απορρίπτεται από τους κτηνοτρόφους οι οποίοι τη θεωρούν ακατάλληλη για την εγκατάσταση των μονάδων τους εκεί λόγω κυρίως των κλιματικών συνθηκών που επικρατούν σε αυτή και που θα είναι καταστροφικές για την εκτροφή των ζώων.

Στη συνέχεια και από το 1988 και μετά προτείνεται και η περιοχή «Κότσικα» που βρίσκεται κάτω από το ραντάρ, ανατολικά της Κοινότητας Ραχιάς και βόρεια της Κοινότητας Γεωργιανών. Η περιοχή αυτή πληρεί όλες τις προϋποθέσεις και βρίσκει σύμφωνους τους κτηνοτρόφους για τη μετεστεγασία των μονάδων τους σε αυτή. Όμως, διατυπώνονται αντιρρήσεις από την Κοινότητα Ραχιάς για το ιδιοκτησιακό καθεστώς των αγροκτημάτων που επιλέχθηκαν.

Έπειτα και κατά τα μέσα του 1989, καταθέτεται μια μελέτη από τους αρμόδιους της ΤΕΔΚ οι οποίοι προτείνουν κάποιες περιοχές που τελικά γίνονται αποδεκτές από τους αρμόδιους για την ίδρυση και εγκατάσταση σταυλικών μονάδων με εξαίρεση την περιοχή «Κότσικα» η οποία κρίνεται ως καταλληλότερη για την μετεστεγασία όλων των μονάδων της Βέροιας.

Από το 1989 και μετά δεν αναφέρεται κάποια άλλη απόφαση ή επιλογή περιοχής μετεστεγασής ενώ ταυτόχρονα δεν εφαρμόστηκαν οι παραπάνω αποφάσεις και τα προβλήματα παραμένουν και οξύνονται με την πάροδο του χρόνου. Επομένως, η ανάγκη για μετεγκατάσταση παραμένει και ζητάει λύση για την επίτευξη της καλύτερης λειτουργίας των μονάδων από τη μια και την εξυγίανση και αποφυγή περισσότερων προβλημάτων στην υγεία των κατοίκων και στο περιβάλλον από την άλλη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΒΟΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

8.1 Εισαγωγή

Στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσης μελέτης αναλύθηκε η υπάρχουσα κατάσταση στην περιαστική περιοχή της Βέροιας όσον αφορά τον κλάδο της βοοτροφίας. Παρατηρήσαμε, λοιπόν, ότι ο κλάδος της κτηνοτροφίας και ειδικότερα της βοοτροφίας και η ανάπτυξή του παίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομία του νομού και της χώρας γενικότερα.

Η παρουσία των μονάδων και η άναρχη, χωρίς σχέδιο, χωροθέτησή τους σε πολύ μικρή απόσταση ή ακόμα και εντός των ορίων της Βέροιας έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ποικίλων προβλημάτων. Προβλήματα τόσο στο περιβάλλον και την υγεία των κατοίκων όσο και στις ίδιες λόγω μη σωστής λειτουργίας τους.

Όλα αυτά τα χρόνια γίνονται προσπάθειες για εύρεση λύσεων και μείωσης των προβλημάτων από τις αρμόδιες υπηρεσίες σε συνεργασία με τους κτηνοτρόφους. Η βέλτιστη λύση που παρουσιάζεται είναι η μετεστεύαση των μονάδων σε περιοχές κατάλληλες για το περιβάλλον και τη λειτουργία των μονάδων.

Στο κεφάλαιο αυτό με βάση τις παραμέτρους που αναλύθηκαν και στα προηγούμενα κεφάλαια, θα προσπαθήσουμε να προτείνουμε κάποια σενάρια με βάση τα οποία θα μπορούσε, ίσως, να δοθεί μια λύση στα προβλήματα που απασχολούν τις αρμόδιες υπηρεσίες, τους κτηνοτρόφους αλλά και τους ίδιους τους κατοίκους της πόλης.

8.2 Προτεινόμενα σενάρια με βάση το νόμο περί αποστάσεων

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο κατά την ίδρυση των περισσότερων μονάδων (δεκαετία 1950) και σύμφωνα με την Υγειονομική Διάταξη Γ1/2239/70 η ελάχιστη απόσταση που έπρεπε να τηρεί ένας στάβλος ήταν 500 μέτρα. Αργότερα και στις 5 -4 - 1984 εκδόθηκε το Προεδρικό

Διάταγμα «περί αποστάσεων σταυλισμών από οικισμούς», σύμφωνα με το οποίο και τις αποστάσεις που όριζε, η πλειονότητα των μονάδων βρέθηκε να είναι παράνομα εγκατεστημένες.

Έτσι, γίνεται φανερή η ανάγκη μετεγκατάστασης των μονάδων οι οποίες εδώ και τόσα χρόνια δεν μπορούν να ανανεώσουν τις άδειες λειτουργίας τους και ταυτόχρονα δεν μπορούν να κάνουν νέες επενδύσεις στις ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις με αποτέλεσμα την μη ικανοποιητική λειτουργία τους.

Στην προσπάθειά μας, λοιπόν, προσδιορισμού κάποιων κατάλληλων περιοχών χρησιμοποιήσαμε τον παρακάτω πίνακα που προμηθευτήκαμε από το τμήμα της Κτηνοτροφίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης του Ν. Ημαθίας.

Πίνακας 26

Ελάχιστες αποστάσεις των κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων (πλην των οικόσιτων ζώων) από τα όρια οικισμών, πόλεων κ.λ.π., σε μέτρα

Χώροι προστασίας	Αριθμός ισοδύναμων ζώων = 1,5 μέτρα								
	>6	6-10	11-20	21-40	41-80	81-160	161-320	321-650	>650
Επαρχιακοί δρόμοι & σιδηροδρομικές γραμμές	-	-	-	50	100	150	150	200	200
Εθνικοί δρόμοι	-	-	-	100	150	200	200	250	250
- Οικισμοί & χωριά μέχρι 500 κάτοικοι - Εκπαιδευτήρια	50	100	150	250	400	550	750	1100	1500
Οικισμοί & χωριά 501 ως 2000 κατοίκους	100	150	250	400	550	750	1100	1500	1500
- Πόλεις & κωμοπόλεις 2001-5000 κάτοικοι - Λίμνες, ακτές και παραδοσιακοί οικισμοί	200	250	400	550	750	1000	1500	2000	2000
- Πόλεις με πληθυσμό άνω των 5000 κατοίκων - Λουτροπόλεις, τουριστικοί χώροι - Νοσοκομεία	300	400	550	750	1100	1500	2000	2500	2500

Πηγή: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ν. Ημαθίας, Διεύθυνση Γεωργίας-Τμήμα Κτηνοτροφίας

Σημείωση: Ένα ισοδύναμο ζώο αντιστοιχεί με 1,5 μόσχους πάχυνσης

Με βάση, λοιπόν, τον παραπάνω πίνακα, πήραμε τις ελάχιστες αποστάσεις για αριθμό ισοδύναμων ζώνων μεγαλύτερο από 650 (για κάλυψη όλων των δυναμικοτήτων των μονάδων) και με την αποτύπωσή τους επάνω σε χάρτη του Νομού Ημαθίας, μπορέσαμε και διακρίναμε κάποιες περιοχές που τηρούσαν τις παραπάνω αποστάσεις.

Οι περιοχές αυτές, όπως ήταν αναμενόμενο δεν ήταν αρκετές και πολλές από αυτές συμπίπτουν με τις προτεινόμενες περιοχές από τις αρμόδιες υπηρεσίες όπως αυτές αποτυπώθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Οι περιοχές αυτές είναι οι εξής:

1. Η περιοχή ανάμεσα στις Κοινότητες Ραχιάς και Γεωργιανών
2. Η περιοχή Στενήμαχου - Τριλόφου
3. Πεδινές εκτάσεις ανάμεσα στις Κοινότητες Γιαννακοχωρίου - Λευκαδίων - Μαρίνης - Ροδοχωρίου
4. Περιοχή Παλατιτσίων
5. Πεδινές εκτάσεις κοντά στην περιοχή Μελίκης
6. Πεδινές εκτάσεις περιοχής Αλεξάνδρειας
7. Πεδινές εκτάσεις κοντά στην περιοχή Κοινότητας Νησίου
8. Πεδινές εκτάσεις περιοχής Ειρηνούπολης

Όπως διαπιστώνουμε είναι κατά πλειοψηφία οι περιοχές που προτάθηκαν και από τις αρμόδιες υπηρεσίες το 1989. Ο μικρός τους αριθμός ήταν αναμενόμενος, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, διότι ο νομός Ημαθίας είναι από τους πιο παραγωγικούς νομούς της Ελλάδας. Η φυτική παραγωγή είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη και έτσι η πλειονότητα των πεδινών περιοχών αποτελεί γη υψηλής παραγωγικότητας. Από την άλλη πλευρά, όπως φαίνεται και από τον χάρτη, αν και η έκταση του νομού είναι μικρή, διαθέτει συνολικά 63 κοινότητες από τις οποίες οι περισσότερες βρίσκονται στις πεδινές εκτάσεις.

Από τα παραπάνω και σε συνδυασμό με την ύπαρξη αρκετών ποταμών διαπιστώνουμε πόσο δύσκολος είναι ο προσδιορισμός κατάλληλων περιοχών για τη μετεστεγασία των μονάδων. Βέβαια, σύμφωνα με την εφαρμογή του παραπάνω πίνακα για ελάχιστες αποστάσεις, προέκυψαν και πολλές ορεινές περιοχές στο δυτικό και νότιο μέρος του νομού. Όπως, όμως, είναι γνωστό δεν είναι εύκολη η μετεστεγασία των μονάδων σε αυτές τις περιοχές λόγω του γεωγραφικού ανάγλυφου (προτιμούνται οι πεδινές εκτάσεις ή αυτές με μικρή κλίση του εδάφους για εγκατάσταση μονάδων εντατικής παραγωγής), των

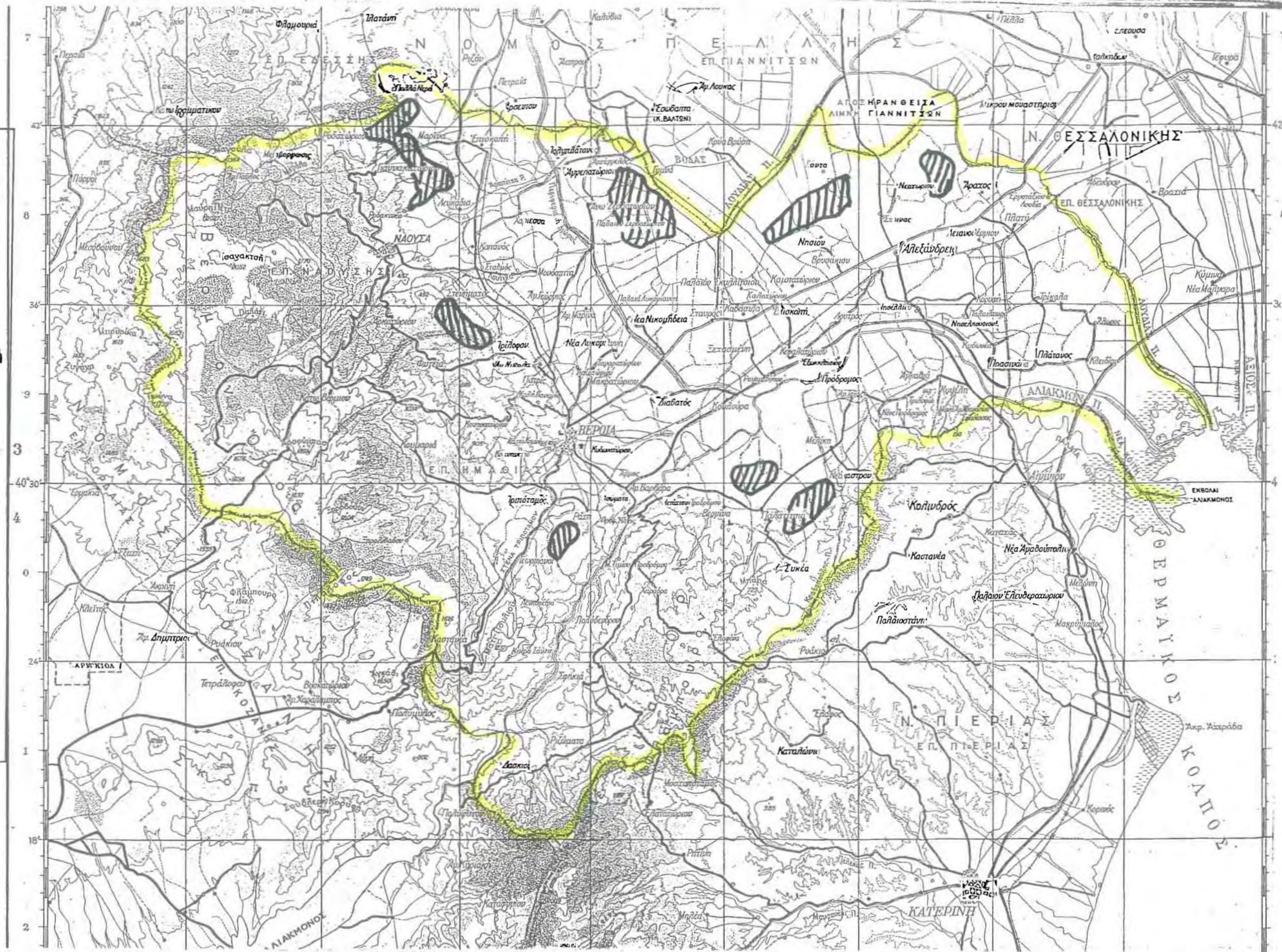
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

 : Όρια νομού

 : Προτεινόμενη περιοχή

ΧΑΡΤΗΣ 8.1

**ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ
ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ
ΒΟΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ**

κλιματικών συνθηκών, της δυσκολίας πρόσβασης στις περιοχές αυτές καθώς και το ότι αποτελούν κυρίως δασικές περιοχές.

Παρατηρούμε, λοιπόν, μια έλλειψη χώρου θα λέγαμε για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή πολλές από τις περιοχές αυτές συμπίπτουν με τις προτάσεις του Δήμου Βέροιας. Ενώ λοιπόν σύμφωνα με τον νόμο περί αποστάσεων καταλήγουμε στον προσδιορισμό των ίδιων περίπου περιοχών με τις παραπάνω υπηρεσίες ταυτόχρονα θα πρέπει να αναρωτηθούμε τους λόγους για τους οποίους δεν έχει εφαρμοστεί η μετεγκατάσταση στις περιοχές αυτές. Πολλές φορές πρόκειται για εμπόδια που εμφανίζονται λόγω προσδιορισμού της κυριότητας των εκτάσεων και πόσο εύκολη ή δαπανηρή είναι η αγορά των εκτάσεων καθώς και η διάθεσή τους για την εγκατάσταση των μονάδων. Επίσης, κατά πόσο μπορούν να επέμβουν κάποιες υπηρεσίες (π.χ. αρχαιολογική υπηρεσία) και να δράσουν αρνητικά για την εγκατάσταση κάποιων μονάδων σε κάποιες από τις παραπάνω περιοχές.

Είναι φανερό ότι εξετάζοντας το ενδεχόμενο να επιτευχθεί η μετεστεγάση σε αυτές τις εκτάσεις θα πρέπει πρώτα να ελέγξουμε και κάποιες άλλες παραμέτρους που συμβάλλουν στην καταλληλότητα της περιοχής. Τέτοιοι παράμετροι είναι αν οι περιοχές αυτές διαθέτουν τις κατάλληλες κλιματικές συνθήκες ώστε να επιτευχθεί η καλύτερη δυνατή βιωσιμότητα των ζώων σε αυτές. Επίσης, η ύπαρξη ή μη κατάλληλων έργων υποδομής που θα διευκολύνουν την πρόσβαση στις μονάδες αλλά και την εξυπηρέτηση των μονάδων όσον αφορά την κατάλληλη λειτουργία τους.

Οι εκτάσεις που επιλέχθηκαν δεν γνωρίζουμε σε ποιού την κυριότητα υπάγονται. Έτσι, για να αποφύγουμε την δημιουργία προβλημάτων διεκδίκησης της κυριότητας, όπως συνέβη στην περίπτωση της περιοχής ανάμεσα στις Κοινότητες Ραχιάς και Γεωργιανών, θα πρέπει να διαπιστώσουμε την πραγματική έκταση και τους ιδιοκτήτες αυτής. Σε περίπτωση πεδινών εκτάσεων θα πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη σημασία και στην σημερινή χρήση της γης. Αυτό συμβαίνει διότι η γη στις πεδινές κυρίως εκτάσεις είναι υψηλής παραγωγικότητας και δεν θα πρέπει να αναιρέσουμε μια τέτοιου είδους χρήση γης.

Έπειτα από τα παραπάνω στάδια και αφού γνωρίζουμε εάν οι περιοχές είναι ιδιωτικές περιοχές ή κοινοτικές ή του Δημοσίου, θα πρέπει να αποφασίσουμε τον τρόπο διανομής της γης. Όπως είναι φανερό, για παράδειγμα, εάν οι εκτάσεις είναι ιδιωτικές θα πρέπει να καταβληθούν

ιδιωτικά κεφάλαια για την αγορά γης ή να γίνει ανταλλαγή με κάποιες περιοχές που πιθανόν διαθέτει το Δημόσιο. Επίσης, εάν οι εκτάσεις ανήκουν σε κάποιες Κοινότητες είναι δυνατό να γίνουν αιτήσεις από τους κτηνοτρόφους και να τους παραχωρηθούν οι εκτάσεις σύμφωνα με το Ν.221 για ανέγερση σταυλικών εγκαταστάσεων. Διαδικασία αρκετά χρονοβόρα και που εξαρτάται από τη διάθεση των Πρόεδρων των Κοινοτήτων.

Στο σημείο, λοιπόν, αυτό τίθεται το ερώτημα του τι θα συμβεί τελικά με τις μονάδες αυτές. Εάν δεν ακολουθήσουν τη μετεστεγασή στις επιλεγόμενες περιοχές, όπως συνέβη και κατά τη διάρκεια της τρέχουσας δεκαετίας που οι αντίστοιχες επιλεγόμενες περιοχές ήταν οι ίδιες, τότε θα πρέπει να βρούμε μια μέση λύση έτσι ώστε να έχουμε την καλύτερη δυνατή εξυγίανση των προβλημάτων.

Στην περίπτωση αυτή που οι μονάδες παραμένουν στην τοποθεσία που ήδη βρίσκονται, έχουμε να παρατηρήσουμε ότι η λύση δυστυχώς, δεν μπορεί να είναι ολοκληρωμένη χωρίς να μειώσουμε τον αριθμό των ζώων ή των μονάδων. Διότι όπως είναι γνωστό τα προβλήματα προέρχονται κυρίως από τη μεγάλη δυναμικότητα σε ζωικό πληθυσμό των μονάδων. Στο σημείο αυτό, βέβαια, θα πρέπει να αναρωτηθούμε κατά πόσο αυτό είναι αποδεκτό όχι μόνο από τους κτηνοτρόφους αλλά και από τις υπηρεσίες.

Αυτό συμβαίνει γιατί ο κλάδος της βοοτροφίας είναι ένας από τους σημαντικότερους κλάδους της οικονομίας του νομού και σε κάθε περίπτωση δεν θα πρέπει να εξαιρεθεί διότι θα έχουμε σημαντικό κόστος και στην οικονομία. Από την άλλη, όμως, θα πρέπει να βρεθεί μια λύση ώστε να αποφύγουμε το ήδη υπάρχον κόστος στο περιβάλλον και την υγεία των κατοίκων. Ο στόχος μας, επομένως, είναι η αειφόρος ανάπτυξη όπου τα διάφορα κόστη θα μειωθούν στο ελάχιστο.

8.2.α Πρώτο σενάριο

Ένας τρόπος για να επιτευχθεί η ανάπτυξη αυτή είναι να επιλέξουμε μια από τις δύο κλίμακες, τη μικρή ή τη μεγάλη. Σύμφωνα με την πρώτη θα πρέπει να προσπαθήσουμε να βρούμε λύσεις για κάθε μονάδα ξεχωριστά. Εάν, λοιπόν, εξετάσουμε κάθε εγκατάσταση ξεχωριστά και διαπιστώσουμε ποιά είναι τα προβλήματα που δημιουργεί ίσως μπορέσουμε λύνοντας τα να μειώσουμε και τα κόστη που η κάθε μια προκαλεί. Έτσι, για παράδειγμα, θα μπορούσαμε να προτείνουμε τη δημιουργία βιολογικών καθαρισμών ή (λόγω

μεγάλου οικονομικού κόστους) τον εκσυγχρονισμό της μονάδας με βάση τις προϋποθέσεις της Δ/νσης Περιβάλλοντος. Δηλαδή τη δημιουργία κεκλιμένου επιπέδου και τάφρου περισυλλογής της κοπροσωρού ή κάποιου βόθρου, έτσι ώστε τα απόβλητα που δημιουργούν και το μεγαλύτερο πρόβλημα να μπορούν να συγκεντρώνονται και να απομακρύνονται.

Οι κατασκευές αυτές θα πρέπει να εξασφαλίζουν, επίσης, τις συνθήκες εργασίας κάτω από τις οποίες εξασφαλίζεται η ασφάλεια του προσωπικού, η οικονομική επένδυση, να έχουμε καθόλου ή ελάχιστη μυρωδιά και να αποφεύγεται η μόλυνση των υπόγειων νερών και του εδάφους. Το μέγεθος της κοπροσωρού εξαρτάται από τον αριθμό των ζώων, την ποσότητα στρωμνής που χρησιμοποιείται και τη δυνατότητα διασκορπισμού της κοπριάς κατά τη διάρκεια του έτους.

Η κοπροσωρός θα πρέπει να τοποθετείται όσο το δυνατόν πιο κοντά στο στάβλο. Όταν η απομάκρυνσή της από τον στάβλο είναι μηχανοποιημένη, το μήκος των αυλακιών έξω από το στάβλο πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο μικρό και αν οι θερμοκρασίες της περιοχής κατά τη διάρκεια του χειμώνα είναι χαμηλές να προστατεύονται τα αυλάκια από τον παγετό.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι εάν τηρηθούν οι παραπάνω προϋποθέσεις σε σταυλικές εγκαταστάσεις που σήμερα δημιουργούν πρόβλημα κυρίως λόγω του μη ικανοποιητικού εξοπλισμού τους τότε πιθανότατα θα έχουμε μείωση των προβλημάτων αφού ο κύριος παράγοντας ρύπανσης, κοπροσωρός, θα ελέγχεται απόλυτα. Βέβαια, για την εφαρμογή της προτεινόμενης αυτής λύσης, θα πρέπει να δοθούν και οι κατάλληλες άδειες για επενδύσεις και επομένως και άδειες λειτουργίας που σήμερα οι περισσότερες μονάδες δεν διαθέτουν.

Υπάρχουν, όμως, και μονάδες οι οποίες δημιουργούν εντονότατα προβλήματα και δεν είναι δυνατό να ενταχθούν στην παραπάνω κλίμακα η οποία αφορά κυρίως μονάδες που βρίσκονται σε αρκετή απόσταση από το πολεοδομικό συγκρότημα της πόλης ή βρίσκονται κοντά στα όρια κάποιων κοινοτήτων.

8.2.β Δεύτερο σενάριο

Σε αυτές τις περιπτώσεις θα πρέπει να εφαρμόσουμε ή να αναζητήσουμε κάποιες άλλες πιθανές λύσεις. Μια από αυτές, θα μπορούσαμε να πούμε, είναι η μεσοπρόθεσμη - μακροπρόθεσμη εφαρμογή της ημιεντατικής

κτηνοτροφίας. Ίσως να φαίνεται εκ πρώτης όψεως ως παλαιότερο σύστημα παραγωγής, σε μερικές περιπτώσεις και με τις κατάλληλες ενέργειες, όπως θα δούμε, αποδεικνύεται ότι είναι πιθανόν η καλύτερη δυνατή επιλογή.

Σήμερα, άλλωστε, η παραγωγή επανεξετάζεται όχι μόνο από την μεριά της βέλτιστης και μεγαλύτερης απόδοσης που αυτή μπορεί να έχει, αλλά και από τις επιπτώσεις που αυτή μπορεί να έχει στο περιβάλλον, τους κατοίκους και το χώρο γενικότερα καθώς και στην ποιότητα των προϊόντων η οποία επηρεάζεται άμεσα από ο εντατικό σύστημα παραγωγής. Όταν το κόστος σε όλες τις παραπάνω παραμέτρους ξεπερνά τα όρια τότε θα πρέπει να αναζητείται λύση τέτοια ώστε να ελαχιστοποιηθούν αυτά έστω και αν με τον τρόπο αυτό έχουμε μια μικρή μείωση της παραγωγής.

Έτσι, ενώ το σύστημα της εντατικοποίησης αποδείχθηκε άριστο όσον αφορά την αύξηση της παραγωγής, δεν μπορεί να αξιολογηθεί, όμως, το κόστος που δημιουργείται στο περιβάλλον και την υγεία των κατοίκων. Είναι φανερό γιατί συμβαίνει αυτό αφού τα προβλήματα που αναφέρθηκαν και στα προηγούμενα κεφάλαια προήλθαν ακριβώς από το σύστημα αυτό της παραγωγής. Επίσης, εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε και το ζήτημα της ποιότητας των προϊόντων που παράγονται. Στο σύστημα αυτό παραγωγής, θα λέγαμε ότι δίνεται περισσότερο έμφαση στην ποσότητα της παραγωγής με αποτέλεσμα να μειώνεται η ποιότητα των προϊόντων και έτσι να έχουμε μείωση της ζήτησης των προϊόντων από τους καταναλωτές οι οποίοι αναζητούν την καλύτερη δυνατή ποιότητα. Με αυτόν τον τρόπο και σε συνδυασμό με την καλύτερη προώθηση στην αγορά των εισαγόμενων προϊόντων η προτίμηση των καταναλωτών κατευθύνεται προς τα εισαγόμενα.

Από την άλλη και το σύστημα της εκτατικής κτηνοτροφίας δεν είναι κατάλληλο για τόσο μεγάλο αριθμό ζώων τα οποία είναι δύσκολο να ελεγχθούν ενώ ταυτόχρονα θα έχουμε μεγάλη μείωση της παραγωγής. Επίσης, τα ζώα θα είναι δύσκολο να επιβιώσουν κατά την περίοδο του χειμώνα καθώς απαιτούν την ύπαρξη κατάλληλων συνθηκών (θερμοκρασίας) ώστε να αναπτυχθούν καλύτερα.

Έτσι, προτείνουμε μια μικτή μορφή παραγωγής, την ημιεντατική. Κατά το σύστημα αυτό παραγωγής, έπειτα από την αγορά των απαραίτητων εκτάσεων, θα δημιουργηθούν εγκαταστάσεις οι οποίες δεν θα είναι απαραίτητο να διαθέτουν τον εξοπλισμό μιας μονάδας εντατικού συστήματος. Θα υπάρχει, λοιπόν, ένας χώρος καλυμμένος όπου θα τοποθετούνται τα ζώα σε ομάδες. Στην περίπτωση αυτή το ζώο έχει τη δυνατότητα να μετακινείται

όποτε το επιθυμεί και να διαλέγει τη θέση ανάπαυσης του. Την τροφή του θα μπορεί να την παραλαμβάνει είτε από την έκταση - λιβάδι στο οποίο βρίσκεται είτε από ειδικές θέσεις τροφοδοσίας κατά την περίοδο κυρίως του χειμώνα.

Τα πλεονεκτήματα της ημιεντατικής κτηνοτροφίας είναι αρχικά ότι απαιτούνται μικρά κεφάλαια για τη δημιουργία των εγκαταστάσεων σε σχέση με τα αντίστοιχα της εντατικής. Δεν υπάρχουν τα προβλήματα της πρόσδεσης και έτσι οι ώρες απασχόλησης του προσωπικού είναι λιγότερες. Επίσης, η τροφοδοσία είναι εύκολη και ταυτόχρονα μειώνονται τα ατυχήματα λόγω της ελευθερίας κίνησης τους.

Το σύστημα αυτό είναι ευέλικτο και παρέχει τη δυνατότητα της αύξησης του αριθμού των ζώων και την επέκταση των κτιρίων. Σε περίπτωση δε αποτυχίας είναι δυνατή η αλλαγή της παραγωγικής κατεύθυνσης. Επίσης, διευκολύνει και μπορεί να λειτουργήσει θετικά στην ποιότητα των προϊόντων της οποίας η ζήτηση από τους καταναλωτές ολοένα αυξάνεται. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να λυθεί το πρόβλημα της διάθεσης των προϊόντων στην αγορά λόγω του ανταγωνισμού τους με τα ξένα προϊόντα τα οποία διαθέτουν χαμηλότερη τιμή.

Επίσης, κάτι άλλο που πρέπει να λάβουμε υπ' όψη, είναι ότι το περιβαλλοντικό κόστος στις περιπτώσεις της ενσταυλισμένης κτηνοτροφίας αν είναι δύσκολα ελέγξιμο κοστίζει πολύ. Στην περίπτωση της ημιεντατικής κτηνοτροφίας μειώνονται τα περιβαλλοντικά κόστη λόγω του ότι τα ζώα κινούνται ελεύθερα και έτσι τα απόβλητα διαθέτονται απευθείας στο περιβάλλον με αποτέλεσμα την πιο γρήγορη αποσύνθεσή τους. Ακόμη, όμως, και στις περιπτώσεις που τα ζώα θα πρέπει να βρίσκονται εντός των εγκαταστάσεων με την κατασκευή των απαραίτητων αυλακίων περιμετρικά της εγκατάστασης ή τη δημιουργία εσχαρωτών δαπέδων θα είναι εξίσου εύκολη η μεταφορά τους.

Άλλωστε, όταν το ημιεντατικό σύστημα είναι σύγχρονο και προσαρμοστεί κατάλληλα, αν λάβουμε υπ' όψη τις πτυχές της αειφόρου ανάπτυξης είναι δυνατόν να ελέγξουμε τις επιπτώσεις στο χώρο και το περιβάλλον. Όσον αφορά τώρα την προστασία της υγείας των κατοίκων αυτό είναι αυτονόητο διότι η κατεύθυνση αυτού του είδους της κτηνοτροφίας θα είναι προς τις ορεινές περιοχές όπου δεν θα υπάρχουν οικισμοί ή πόλεις μεγάλης πληθυσμιακής δυναμικότητας.

Με τον τρόπο αυτό βλέπουμε ότι είναι δυνατό να αξιοποιήσουμε και να προβούμε σε ημιδιαχείρηση περιοχών ή εκτάσεων στον ορεινό όγκο. Θα

πρέπει να γίνει μια μελέτη όπου θα διαπιστώσουμε αρχικά τις πιθανές περιοχές στα ορεινά που θα χαρακτηρισθούν κατάλληλες. Τέτοιες περιοχές μπορεί να είναι κάποιοι παλιοί βοσκότοποι ή ακόμα και εγκαταλελειμμένες περιοχές - κοινότητες ή με συνεχή μείωση του πληθυσμού τους.

Βέβαια, θα πρέπει να γίνουν επενδύσεις σε έργα υποδομής στις περιοχές αυτές ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση σε αυτές αλλά και από αυτές, καθώς και η διευκόλυνση εξυπηρέτησης των κτηνοτρόφων από τις διάφορες υπηρεσίες στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η κατάλληλη διαμόρφωση του ημιεντατικού συστήματος σε μια σύγχρονη μορφή παραγωγής κάθε άλλο από την επιστροφή σε συστήματα του παρελθόντος μπορεί να μας γυρίσει. Βέβαια, είναι σίγουρο ότι θα έχουμε μια μικρή μείωση στην παραγωγή, όμως, με τον τρόπο αυτό καταφέρνουμε να αξιοποιήσουμε εκτάσεις ακόμη και στον ορεινό όγκο χωρίς να είναι απαραίτητη η κατάργηση τμημάτων της γης υψηλής παραγωγικότητας. Επίσης, το περιβαλλοντικό κόστος καθώς και το κόστος στην υγεία των κατοίκων μειώνεται στο ελάχιστο.

Πέρα, όμως, από την περίπτωση της ημιεντατικής κτηνοτροφίας, πολλές φορές όταν πρόκειται να αποφασίσουμε τη μεταφορά των σταυλικών εγκαταστάσεων λόγω δημιουργίας προβλημάτων, θεωρούμε αυτονόητο ότι όλες θα μεταφερθούν σε μια περιοχή. Με αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, προτείνουμε τη δημιουργία κτηνοτροφικού πάρκου.

Σε αυτή την περίπτωση είναι φανερό ότι θα είναι περισσότερο οργανωμένες οι εγκαταστάσεις και η λύση των προβλημάτων των επιχειρήσεων θα είναι πιο εύκολη. Όμως, θα πρέπει να σκεφτούμε αρχικά το περιβαλλοντικό κόστος που πιθανόν να έχει μια τέτοια μεγάλη εγκατάσταση. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι προσπάθειες δημιουργίας κτηνοτροφικών πάρκων έχουν γίνει και σε χώρες της Ε.Ε.. Οι χώρες που προχώρησαν στη δημιουργία κτηνοτροφικών πάρκων είναι η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Γαλλία στην περιοχή Βρετάνη. Σε όλες τις περιπτώσεις κατέληξαν σε μεγάλη αύξηση του περιβαλλοντικού κόστους με αποτέλεσμα να προσπαθούν να βρουν κάποιες λύσεις. Η προσπάθεια που έκαναν για επιστροφή στην αρχική κατάσταση είναι πολύ δύσκολη με αποτέλεσμα να βαρύνονται σήμερα με περιοχές οι οποίες προκαλούν τη μεγαλύτερη ρύπανση του περιβάλλοντος.

Επομένως, ένα μεγάλο κτηνοτροφικό πάρκο μπορεί να δημιουργεί μεγάλες οικονομίες κλίμακας όμως ταυτόχρονα είναι δύσκολο να διαχειριστεί

με επιτυχία και φυσικά θα πρέπει να δεχτούμε το μεγάλο περιβαλλοντικό κόστος το οποίο θα είναι μη ανατρέψιμο.

Σαν λύση, επομένως, θα μπορούσαμε να προτείνουμε τη δημιουργία περισσότερων μικρότερων κτηνοτροφικών πάρκων. Σε αυτά θα υπάρχει αρκετός αριθμός μονάδων ώστε να δημιουργούνται οικονομίες κλίμακας αλλά δεν θα υπερβαίνει έναν καθορισμένο αριθμό ώστε να μην δημιουργείται περιβαλλοντικό πρόβλημα. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούμε να ελέγχουμε καλύτερα τις περιοχές και θα αποφεύγονται προβλήματα όχι μόνο περιβαλλοντικά αλλά και μεγάλης οικονομικής καταστροφής σε περίπτωση επιδημίας που στο μεγάλο θα προσβάλλει όλο τον αριθμό των ζώων.

Από τα παραπάνω θα μπορούσαμε να συνδυάσουμε το ημιεντατικό σύστημα παραγωγής και τη δημιουργία μικρών - όπως θα μπορούσαμε να τα ονομάσουμε - κτηνοτροφικών πάρκων. Ο νομός Ημαθίας, άλλωστε, διαθέτει αρκετά μεγάλο τμήμα ημιορεινού και ορεινού όγκου. Μάλιστα σε αυτό το τμήμα χαρακτηριστικό είναι ότι ο αριθμός των οικισμών που διαθέτει είναι μικρός (σε σχέση με τις πεδινές εκτάσεις) και με μικρή πληθυσμιακή δυναμικότητα. Επίσης, στις περιοχές που προκύπτουν από την εφαρμογή των ελάχιστων αποστάσεων, περιλαμβάνονται και αρκετές ημιορεινές και ορεινές εκτάσεις.

Επομένως, με τον ακριβή προσδιορισμό των κατάλληλων ορεινών και ημιορεινών εκτάσεων, θα μπορούσαν να μεταφερθούν σε αυτές κάποιες μονάδες της περιαστικής περιοχής Βέροιας καθώς με τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών η πρόσβασή τους στην πόλη θα είναι εύκολη και τα κόστη θα μειωθούν στο ελάχιστο. Επίσης στις ορεινές περιοχές αυτές θα έχουμε θετική επίδραση στο περιβάλλον από την ελεύθερη βόσκηση και την λίπανση του εδάφους από τα απόβλητα των ζώων. Άλλωστε δεν μπορούν να μεταφερθούν όλες οι μονάδες της περιαστικής περιοχής της Βέροιας στις παραπάνω πεδινές εκτάσεις που προέκυψαν καθώς πρέπει να λάβουμε υπ' όψη και την ύπαρξη πολλών μονάδων, που απαιτείται και γι' αυτές μετεγκατάσταση, στις άλλες δύο ζώνες συγκέντρωσης κτηνοτροφικών μονάδων (Αλεξανδρείας - Πλατέως και Ναούσης). Είναι φανερό ότι η μετεγκατάστασή τους θα είναι ευκολότερη σε περιοχές κοντινές σε αυτές.

Βέβαια, στην περίπτωση της ημιεντατικής κτηνοτροφίας, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τίθεται το θέμα της μείωσης της παραγωγής σε σχέση με το εντατικό σύστημα κτηνοτροφίας. Σίγουρα είναι ένας παράγοντας που πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπ' όψη. Θα πρέπει, όμως, να σκεφτούμε και

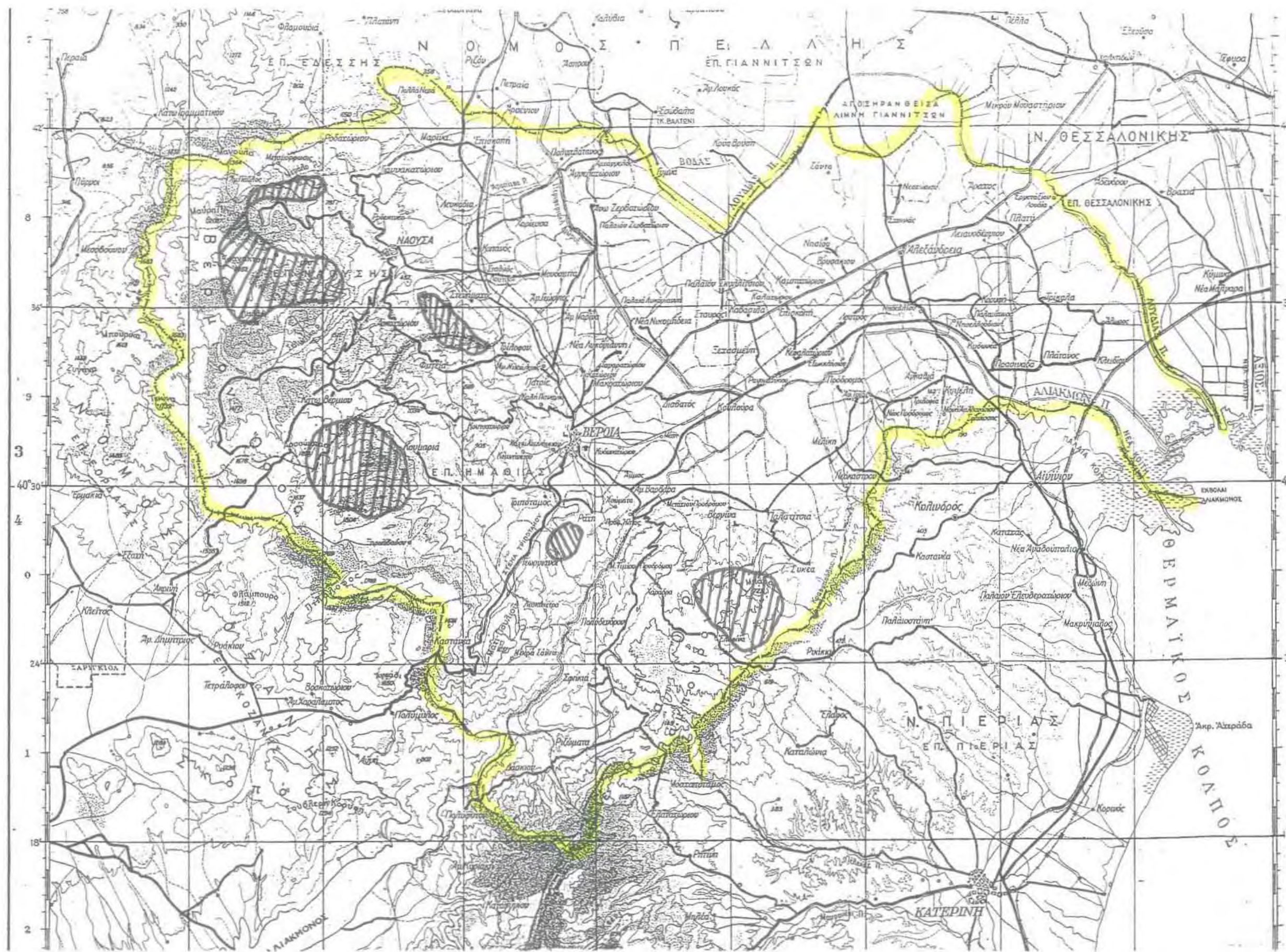
τα μεγάλα χωρικά και περιβαλλοντικά κόστη που προκλήθηκαν από την εντατικοποίηση της κτηνοτροφίας και που σήμερα ζητούν άμεση λύση, καθώς και τη μείωση της ποιότητας των προϊόντων. Επίσης, στο ημιεντατικό σύστημα έχουμε το πλεονέκτημα της μείωσης του κόστους των ζωοτροφών καθώς τα ζώα για κάποιες περιόδους του χρόνου θα τρέφονται μέσω της διαδικασίας βόσκησης και έτσι οι μεγάλες ποσότητες ζωοτροφών που σήμερα απαιτούνται θα μειωθούν. Από την άλλη πλευρά η ποιότητα των προϊόντων θα έχει ανοδική πορεία και σε συνδυασμό με την κατάλληλη προώθηση τους στην αγορά θα αυξηθεί η ζήτηση των καταναλωτών για τα εγχώρια προϊόντα. Επομένως, εάν δοθούν τα απαραίτητα κίνητρα για εγκατάσταση των βοοτροφικών μονάδων σε κτηνοτροφικά πάρκα με ημιεντατικό σύστημα παραγωγής, είναι βέβαιο ότι οι επενδύσεις σε μια τέτοια μορφή κτηνοτροφίας θα αντισταθμίσουν μετά από κάποιο χρονικό διάστημα τις απώλειες από τη μείωση της παραγωγής.

Τέτοιες περιοχές κατάλληλες στο ημιορεινό, κυρίως, αλλά και το ορεινό τμήμα του νομού Ημαθίας, όπως φαίνεται και στο χάρτη 8.2, είναι οι εξής:

- Περιοχή Ελαφίνας
- Περιοχή Ραχιάς - Γεωργιανών
- Περιοχή Κουμαριάς
- Περιοχή Στενήμαχου - Τριλόφου
- Περιοχή Μεγάλου Ρέματος Ναούσης

Τέλος, όπως διαπιστώσαμε και από τον χάρτη 5.1, οι βοοτροφικές μονάδες που βρίσκονται στην περιαστική περιοχή της Βέροιας παρουσιάζουν συγκεντρώσεις σε ορισμένες περιοχές στη ζώνη αυτή. Έτσι, παρατηρούμε συγκέντρωση πέντε μονάδων στην περιοχή Λαζοχωρίου, τεσσάρων στην περιοχή Πατρίδας, τριών στην περιοχή Τριλόφου και τεσσάρων στην περιοχή Αγ. Βαρβάρας. Εάν, λοιπόν, δεν είναι δυνατή η μετεγκατάσταση των μονάδων αυτών, θα μπορούσαμε να τις εντάξουμε σε κτηνοτροφικά πάρκα με τη δημιουργία, βέβαια, κατάλληλων εξοπλισμών.

Επομένως, με τη δημιουργία κτηνοτροφικών πάρκων στις ήδη υπάρχουσες περιοχές όπου παρατηρείται συγκέντρωση μονάδων, θα μπορούσαμε να πετύχουμε την εξυγίανση των προβλημάτων. Στην περίπτωση εφαρμογής αυτού του μέτρου είναι αυτονόητο ότι θα πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές (π.χ. βιολογικοί καθαρισμοί) ώστε να περιορίσουμε

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- : Όρια νομού
- : Προτεινόμενες ορεινές περιοχές

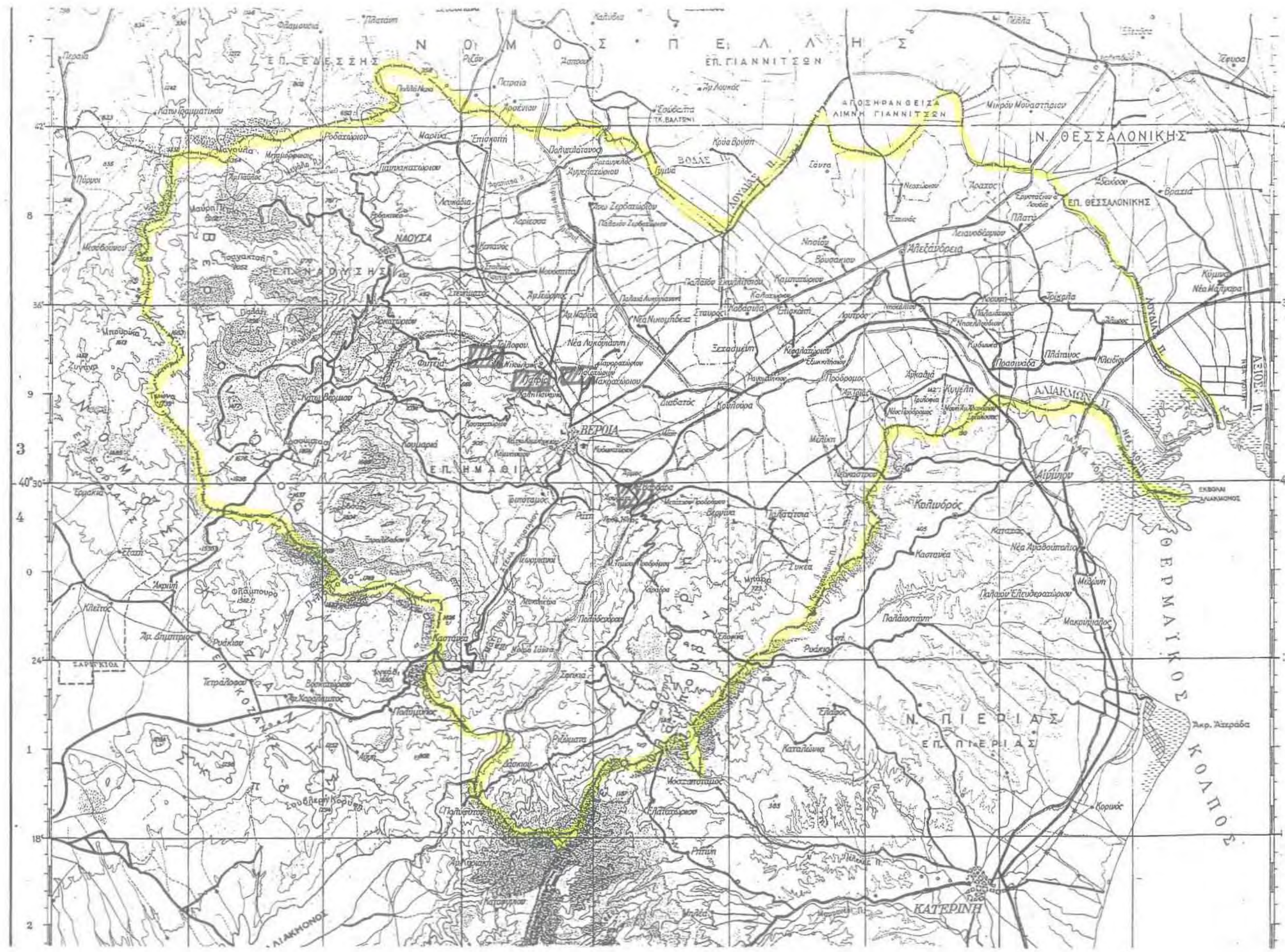
ΧΑΡΤΗΣ 8.2
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΟΡΕΙΝΕΣ
ΠΕΡΙΟΧΕΣ
ΜΕΤΑΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

 : Όρια νομού

 : Προτεινόμενα κτηνοτροφικά πάρκα

ΧΑΡΤΗΣ 8.8
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΣΤΙΣ ΗΔΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

τη ρύπανση του περιβάλλοντος και να μειώσουμε τις οσμές που προέρχονται από τις κτηνοτροφικές μονάδες.

Επίσης, απαραίτητη θα είναι και η διαμόρφωση του χώρου αυτού έτσι ώστε η αισθητική του τοπίου να είναι ικανοποιητική και όχι αποκρουστική σε κάποιον ο οποίος διέρχεται από την περιοχή.

Οι καταλληλότερες περιοχές για τη δημιουργία κτηνοτροφικών πάρκων στις ήδη υπάρχουσες περιοχές είναι αυτή του Τριλόφου, της Πατρίδας και της Αγ. Βαρβάρας. Όσον αφορά την περιοχή Λαζοχωρίου αν και παρατηρείται η μεγαλύτερη συγκέντρωση μονάδων πρέπει να παρατηρήσουμε ότι βρίσκεται πολύ κοντά στην Τάφρο 66 και τον Τριπόταμο με αποτέλεσμα να απαιτείται μεγάλη προσοχή στη διαμόρφωση του κτηνοτροφικού πάρκου καθώς κοντά στην περιοχή αυτή βρίσκεται και η βοοτροφική μονάδα μεγάλης δυναμικότητας σε ζωικό πληθυσμό των Αφων Κουκκούδη. Επομένως, ήδη το περιβάλλον επιβαρύνεται σε μεγάλο βαθμό σήμερα από τις μονάδες αυτές και ίσως είναι προτιμότερο να μετεγκατασταθούν σε κάποια από τις περιοχές που προτείνονται.

8.3 Συμπεράσματα

Στόχος μας στο κεφάλαιο αυτό είναι η επιλογή κατάλληλων περιοχών για τη μετεγκατάσταση των μονάδων που βρίσκονται στην περισταστική περιοχή Βέροιας ώστε να επιτύχουμε αειφόρο ανάπτυξη. Με το τρόπο αυτό, δηλαδή, να πετύχουμε την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη μείωση των προβλημάτων που δημιουργούν οι παραπάνω μονάδες με όσο το δυνατόν λιγότερες συνέπειες.

Εφαρμόζοντας το νόμο περί αποστάσεων στο Ν. Ημαθίας, προέκυψαν οχτώ περιοχές από τις οποίες οι περισσότερες συμπίπτουν με τις προτεινόμενες περιοχές από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση του νομού κατά το 1989. Για το λόγο αυτό προσπαθήσαμε να βρούμε τρόπους που θα έδιναν κίνητρα στους κτηνοτρόφους να προβούν σε μετεστεγασή διότι εάν παραμείνουν στις ίδιες περιοχές δεν θα μπορεί να βρεθεί κάποια λύση αν δεν μειωθεί ο αριθμός τους ή ο αριθμός των ζώων που η κάθε μια διαθέτει.

Έτσι, ο μόνος τρόπος σε μικρή κλίμακα φαίνεται να είναι η εξέταση των προβλημάτων που η κάθε μια δημιουργεί και η προσαρμογή σε αυτές κατάλληλου εξοπλισμού και αλλαγών ώστε να επιτύχουμε τη μείωση του κόστους στο περιβάλλον, την υγεία και την παραγωγή που αυτές δημιουργούν.

Το μέτρο αυτό, όμως, μπορεί να εφαρμοστεί μόνο στις μονάδες που βρίσκονται κοντά στις Κοινότητες. Επίσης, στην ενσταυλισμένη κτηνοτροφία και το εντατικό σύστημα παραγωγής είναι δύσκολα ελέγξιμο και δαπανηρό το κόστος που προκύπτει από τις μονάδες στο περιβάλλον, την υγεία και την παραγωγή. Για τους λόγους αυτούς προτείνουμε την μετατροπή του συστήματος σε σύγχρονο ημιεντατικό. Αν και εκ πρώτης όψεως φαίνεται να γυρνάμε σε παλαιότερα συστήματα παραγωγής στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για κάτι τέτοιο.

Το μειονέκτημα που παρουσιάζει το σύστημα αυτό είναι μια σχετική μείωση της παραγωγής. Από την άλλη, όμως, μειώνεται το κόστος εγκατάστασης καθώς δεν απαιτείται η κατασκευή εγκαταστάσεων όπως αυτές της εντατικής κτηνοτροφίας. Επίσης, το κόστος αγοράς των ζωοτροφών μειώνεται διότι τα ζώα κατά τη διάρκεια καλών κλιματικών συνθηκών θα τρέφονται από το περιβάλλον. Επίσης, είναι φανερό ότι θα αυξηθεί η ζήτηση των προϊόντων καθώς αυτά θα χαρακτηρίζονται από άριστη ποιότητα και θα αυξηθεί η προτίμηση των καταναλωτών προς αυτά. Τέλος, ενισχύεται η διαχείριση και αξιοποίηση των ορεινών και ημιορεινών εκτάσεων του νομού. Επομένως, οι επενδύσεις σε ένα τέτοιο σύστημα παραγωγής θα αντισταθμίσουν διαχρονικά τις απώλειες που θα έχουν προκληθεί στην παραγωγή.

Ο συνδυασμός του συστήματος αυτού με τη δημιουργία κτηνοτροφικών πάρκων φαίνεται να αποτελεί τη βέλτιστη λύση μια και θα είναι απόλυτα ελέγξιμη η διαχείριση των πάρκων καθώς και τα κόστη στο περιβάλλον, την υγεία και την παραγωγή.

Τέλος, μια άλλη πιθανή λύση θα ήταν η δημιουργία κτηνοτροφικών πάρκων στις περιοχές που σήμερα βρίσκονται συγκεντρωμένες και εγκατεστημένες οι μονάδες με την απαραίτητη βέβαια διαμόρφωσή τους ώστε να έχουμε τα ελάχιστα δυνατά κόστη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, (1991): *Εκθέσεις 20 (για το Πρόγραμμα 1988-1992), Ζωική Παραγωγή*, Αθήνα.
- Ουμβέρτος Βαλασσόπουλος, (1987): *Γεωργικές Βιομηχανίες, Γεωργικές Βιοτεχνίες, Μεγάλες Κτηνοτροφικές Μονάδες και Προστασία Περιβάλλοντος στην Ελλάδα*, Αγροτική Τράπεζα, Διεύθυνση Γεωργικών Βιομηχανιών, Αθήνα.
- Αγροτική Τράπεζα, Διεύθυνση Μελετών και Προγραμματισμού, (1987): *Ανάπτυξη της Κτηνοτροφίας, Προβλήματα - Προοπτικές, Πρακτικά Επιστημονικού Διήμερου Κτηνοτροφίας, 15-16 Μαΐου 1986*, Γιάννενα, Αθήνα.
- Χ. Νικήτα - Μαρτζοπούλου, (1985): *Κτηνοτροφικές Κατασκευές, χωροταξία, περιβάλλον, βουστάσια, χοιροστάσια*, Εκδόσεις Γιαχούδη, Θεσσαλονίκη.
- Δημήτρης Γούσιος, Θ. Ανθοπούλου, Δ. Κατσαρός, Ε. Νικολαΐδης, (1989): *Η Ελληνική Κτηνοτροφία στις Γεωγραφικές και Κοινωνικο - Οικονομικές της Διαστάσεις, (Έρευνα σ' επιλεγμένες περιοχές των νομών: Πιερίας, Ημαθίας, Κοζάνης, Γρεβενών, Τρικάλων και Λαρίσης)*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα.
- Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος, Δ/ση Χωροταξίας, (1984): *Νομός Ημαθίας, Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης (συνοπτικό σχέδιο δομικών παρεμβάσεων)*, Αθήνα.
- Κτινος - Σύμβουλοι Μηχανικοί ΕΠΕ & Συμεργάτες, (1984): *Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο, Βέροια, Βεργίνα, Παλατίτσια, Ε.Π.Α. 82-84 / Α' και Β' Φάση Μελέτης*, Θεσσαλονίκη.
- Οικονομικός Ταχυδρόμος, (1995): Εβδομαδιαίο περιοδικό, Αθήνα.
- ΕΣΥΕ, (1994) : *Ετήσια Γεωργική Στατιστική Έρευνα*, Βέροια.
- ΕΣΥΕ, (1995) : *Ετήσια Γεωργική Στατιστική Έρευνα*, Βέροια.
- Ελληνική Δημοκρατία, ΕΣΥΕ, (1994): *Παραγωγή Κτηνοτροφικών Προϊόντων Έτους 1993, Προσωρινά αποτελέσματα της Ετήσιας Γεωργικής Στατιστικής Έρευνας*, Αθήνα.
- Ελληνική Δημοκρατία, ΕΣΥΕ, (1995): *Παραγωγή Κτηνοτροφικών Προϊόντων Έτους 1994, Προσωρινά αποτελέσματα της Ετήσιας Γεωργικής Στατιστικής Έρευνας*, Αθήνα.
- Ελληνική Δημοκρατία, ΕΣΥΕ, (1996): *Παραγωγή Κτηνοτροφικών Προϊόντων*

Έτους 1995, Προσωρινά αποτελέσματα της Ετήσιας Γεωργικής Στατιστικής Έρευνας, Αθήνα.

Ελληνική Δημοκρατία, ΕΣΥΕ, (1990): *Ζωικό Κεφάλαιο / Αποτελέσματα Δειγματοληπτικών Ερευνών των Ετών 1985 - 1990 (βοοειδή, χοίροι, πρόβατα αιγοειδή), Αθήνα.*

Ελληνική Δημοκρατία, ΕΣΥΕ, (1984): *Γεωργική Στατιστική της Ελλάδος Έτους 1981, Αθήνα.*

Ελληνική Δημοκρατία, ΕΣΥΕ, (1986): *Γεωργική Στατιστική της Ελλάδος Έτους 1983, Αθήνα.*

Ελληνική Δημοκρατία, ΕΣΥΕ, (1991): *Γεωργική Στατιστική της Ελλάδος Έτους 1985, Αθήνα.*

Ελληνική Δημοκρατία, ΕΣΥΕ, (1992): *Γεωργική Στατιστική της Ελλάδος Έτους 1987, Αθήνα.*

Ελληνική Δημοκρατία, ΕΣΥΕ, (1993): *Γεωργική Στατιστική της Ελλάδος Έτους 1989, Αθήνα.*

Ελληνική Δημοκρατία, ΕΣΥΕ, (1995): *Γεωργική Στατιστική της Ελλάδος Έτους 1992, Αθήνα.*

ΕΣΥΕ, (1992): *Πληθυσμός κατά φύλο και ηλικία, Σύνολο Ελλάδος, Γεωγραφικά Διαμερίσματα και Νομοί κατά Αστικές, Ημιαστικές και Αγροτικές περιοχές, Απογραφή πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991.*

